

Aposil

Bi Jisas manö ud arep gau kale nan nihön nihön gila

Luk Diopilas nip kauyan kali ktiñ rika

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kali ktiñ riknö u, Jisas nip yag daulö majö göm, wög it göm mid damöm, nan nihön nihön göm, manö nihön nihön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kali ktiñ riknö.

* ² Hainö, God Jisas nip dam ap ran jak kumi kabö lañ au ud ara. Pen nipe kumi kabö adö lañ au arnig ga magö u, nipe gö Ana Ut nipe manö nipe ud arep hag la bi gau kalip hag ñi aij ga. Manö anibu magöñhalö nöd kali ktiñ rikem nöp ñinö u. * ³ Jisas uma pen kauyan uraköm, ñin unbö ñinjuöl mihöp (40) añ u ñin iru nöp waiö löm, manö nipe ud arep bi nipe gau aip midöm, God nibi bi udöm abad mideinab manö u kalip hag ñimidöp. Anig gö, kale amgö magö kale ke niñla nipe kamij mideia. * ⁴ Pen umöm uraköm, mñnöh naböñ adö it i midmidöp ñin añ anib au, ñin ap bi nipe anib gau aip nan magö ñinjom haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nihön kalöp ñinabin a ga u, Jerusalem aui nöp midmim, abad midaimim. * ⁵ Jon ñig pak ñeb bi u nibi bi kalip ñig u nöp pak ña, pen ñin mihöp

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41
* **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33

nöp ap arö, Ana Ut u apöm kalöp pak ñinab,” a ga. *

Jisas nipe ram minöŋ kumi kabö adö laŋ au ap ran jak ara

⁶ Pen ñin ap Jisas nipe bi nipe anib gau mideila aŋ au waiö lö, nip hagla, “Bi Kub, ne miñi kiŋ hon midö, hon Isrel nibi bi ram minöŋ hon i kauyaŋ ke abad midun, ram minöŋ rimnap abad midun ginabun aka?” gila. * ⁷ Hageila, kalip haga, “Ñin mai ginab u, Bapi gasi nipe ke niŋöm hag la; nan kale wasö. * ⁸ Pen Ana Ut nipe kalöp auö, kale pidöŋ udmim ammim, Jerusalem nibi bi, Judia nibi bi, Sameria nibi bi, nibi bi ram minöŋ gau gau magöŋhalö gau, yad niñön niñön gipin u kalip hag ñinabim,” a ga. *

⁹ Anig hagöm, bi nipe gau niŋmidlö niŋöl gi, God nip dam ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud arö niŋöl gi, kumi bad ap apöm nip harika.

¹⁰ Pen nipe areia, kale kumi kabö laŋ niŋ midlö niŋöl gi, magö anibu nöp bi waij rud yimlö miñau ap kalip pig urak midailö. ¹¹ Bi anib miñau haglö, “Bi Galili nibö gai i, kale niñön ginig kumi kabö laŋ niŋ midpim? Kale niŋöl gi midpe niŋöl gi, God nipe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud aröp u, hainö nipe ke unbö rö nöp ado gi aunab,” a gilo. *

Judas uma u Madaias kuö nipe uda

* **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27

12 Olip Dum laŋ mīdeila u arö göm, Jerusalem ado gī arla. Adan mīlö wasö, Olip Dum Jerusalem nībö söl; Juda God nīp sabe gep ñ+n u kale ajmīdal rö nöp.* * 13 Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö laŋ mīgan u arla. Bī mīdeila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñ+ nīpe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñ+ nīpe Judas u. * 14 Kale pör pör magum göm, God nīp sabe gīmīdal. Jisas nīme Maria u, Jisas nīmam bī gau, nībi rīmnap halö pör anīg gīmīdal.

15 Pen ñ+n aŋ anīb au, nībi bī ñ+njuöl unbö kagoŋ jīŋ (120) rö ap magum gīlö nīŋöl gī, Pida uraköm kalīp haga, 16 “Añ mam bī nīŋim. Ana U† nīpe hadame nöp Depid nīp gasī ñö, Judas Jisas nīp mumug nīŋa bī u gīnab rö nīŋöm kalī kīñ rīkö, haga haga rö nöp ga. * 17 Jisas bī Judas anību udö, hon aip mīdöm, wög nīpe u jīm ñöl gīmīdun,” a ga.

18 Pen hainö nīpe Jisas nīp mumug nīŋöm, mani uda u damöm, mīnöh naböh ap rauöm, mīd damöm, ñ+n añ+ ap ap lug paköm, mudun nīpe u pabu göm, hibur magöhhalö līm gī höŋ hañauö uma. * 19 Anīg göl umö, Jerusalem nībi bī magöhhalö nīŋöm, mīnöh naböh rauöm uma anību, hib Akeldama a gīla. Akeldama hagla manö il u, “Hagape Luga Mīnöh Nabö?,” a göm hagla.

* 1:12: kilomida añ+ ap nöp rö * 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13:
Mad 10:2-4 * 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mad 27:3-8

20 Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adiŋ Sam a gipal u kali kliñ riköm haga, ‘Ram nipe cög nöp midainim;

Nibi bi rimnap ram nipe am midagaiöl,’ a ga. Depid manö ap pen haga,

‘Wög nipe u bi ap udnim,’ a ga. *

21 Haga anibu, bi hon ke ap niŋun udnabun. Hon Bi Kub Jisas aip ajmidun u, bi hon aip pör ajmidöp bi ap niŋun udnabun. 22 Bi hon aip pör ajöm, Jon Jisas nip ñig pak ña u niŋöm, mid damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö laŋ ara niŋa bi ap niŋun udnabun. Bi anibu rö udno me, Bi Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñi aij ginab,” a ga. *

23 Pida anig hagö, bi ne Madaias aip Josep aip kalip mihöŋ hag lila. Pen Josep ñin rimnap hib nipe ap Basabas, ap Jasdä, a gimidal. 24-25 Bi anib mihau kalip anig göl hag löm, God nip sabe göm hagla, “Bi Kub, Judas nöd gi naij göm umöm, ram nipe midainim au ara u, kuö nipe u an udnim, a gun, bi mihöp i hag libun. Anib u, ne nibi bi magöŋhalö gasi niŋöm gipal rö niŋban u me, nöp hag niŋabun, ne ke bi u a gö, hon niŋun udnabun,” a gila. 26 Anig hagöm, bi anib mihau ilöŋ cal ud gulu gi udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö agip laŋ aip jim ñöm, kauyaŋ bi unbö migana laŋ la.

2

Ana Ut nipe aua

* **1:20:** Sam 69:25; 109:8
15:27

* **1:22:** Mad 16:19; Mak 1:9; Jon

¹ Nibi bi Jisas nip niŋ udla gau, Pedikos ñin kub u miñi, a göm, ap ram raul miŋan añi ap mideila. * ² Anig göl midlö niŋöl gi, adiŋ gu kub kumi kabö adö laŋ nibö hagöm, yigön rö udöm, ram raul miŋan asik mideila au yaŋ aua. ³ Pen magö anibu nöp niŋla, mab miŋaŋ ugan rö u apöm, plajik ke ke pa gi dö gi amöm, nibi bi nabic cög adö laŋ añi añi am mideia. * ⁴ Am midö niŋöl gi, Ana Uŋ apöm, ana kalip aŋ daŋ ajmaŋ raua niŋöm kale manö yabiŋ adö ke ke hagla. *

⁵ Pen ñin anibu, Juda nibi bi gau, kale miŋan ke ke, ram minöŋ gau nibö gau nibö apöm, Jerusalem magum gi mideila. Nibi bi anib gau kale God Manö haga rö niŋöm gimidal. ⁶ Gu kub anibu hageia niŋöm, nihön gab a göm, nibi bi iru nöp yiŋid ram anibu apöm niŋla, manö yabiŋ adö ke ke kabö göl nöp hageila. ⁷ Kale niŋöm, aiö waiö göm hagla, “Nibi bi gai i magöŋhalö Galili nibö. ⁸ Pen aige göm manö yabiŋ hon ke ke hagpun rö kabö göl hagaböl niŋabun? ⁹ Hon rimnap Padia nibö, rimnap Midia nibö, rimnap Ilam nibö, rimnap Mesopodemia nibö, rimnap Judia nibö, rimnap Kapasodia nibö, rimnap Podas nibö, rimnap Esia nibö, ¹⁰ rimnap Prijia nibö, rimnap Pampilia nibö, rimnap Ijip nibö, rimnap ram minöŋ Libia, Sairini daun goŋ gau nibö, rimnap Rom nibö auno. ¹¹ Nibi bi Rom nibö aula u, rimnap Juda nibi bi yijig göl, rimnap Juda nibi bi wasö pen uri Juda nibi bi giŋal rö adö u giŋal. Rimnap Krir nibö, rimnap Arebia nibö auno. Pen

* **2:1:** Lep 23:15-21; Dud 16:9-11* **2:3:** Mad 3:11* **2:4:**

Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

hon niŋ midno niŋöl gi, manö yabił hon ke ke hagpun rö kabö göl hagöm, God niŋe nan unbö ke yabił göp, a göm, hib niŋe haglö adö arab, niŋabun,” a gila. ¹² Anig hagöm, gasi iru niŋöl gi, pen hag niŋö, pen hag niŋö göm hagla, “Ke yabił gab anibu niŋön ginig gab,” a göm, gasi iru yabił niŋla.

¹³ Niŋi bi riŋnap pen kale niŋniŋon li hagla, “U niŋ wain iru nöp niŋöm, hauł alöp hagaböl,” a gila.

Pida manö hag ña

¹⁴ Pen Pida bi Jisas manö ud arep bi unbö agip laŋ aip uraköm, meg miŋgan dap ranöm, niŋi bi iru nöp mideila gau kalip haga, “Kale Juda niŋi bi hon abe, kale niŋi bi Jerusalem aui hanmidim abe, aui niŋön gajip u yad kalöp manö hagnig gabin i niŋ aij gimim. ¹⁵ Kale riŋnap hagnig, ‘Bi gai i niŋ wain iru nöp niŋöm, hauł alöp hagaböl,’ a gimim u, pen kale niŋ wain niŋlö hauł alagöp. Miŋi sidö gisön nöp auöp magö u nöp me. ¹⁶ Pen manö yabił ke ke hagaböl niŋabim anibi, bi God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kalı kliñ rika rö nöp gab me u. Niŋe manö anibu kalı kliñ riköm haga,

¹⁷ ‘God hagöp, “Niŋ hain u, niŋi bi magöŋhalö gau kalip Ana yad yunabin.

Niŋ pai kale gau God Manö niŋi bi kalip hag niŋaböl.

Bi praj kale gau naböŋ niŋnaböl.

Bi majö kale gau hon niŋnaböl. *

* 2:17: Joe 2:28-32

18 Ñin anibu, nibi bi yip wög gi ñibal gau, nibi gau abe bi gau abe,
kalip Ana yad yunö, manö aij yad u nibi bi gau kalip hag ñinaböl.

19 Pen kumi kabö adö lañ nan ke gagep rö rimnap gem,
mönöñ naböñ adö it i nan niñeb niñagep ke nibö rimnap ginabin.
Hagape göm, mab inöm, hadu adpıt kub göm ginab.

20 Sidö mailö gagnab;
rakın hagape bö lınab.

Anig geinab, hainö ñin unbö ke nibö waiö lınab.
Bi Kub mailö aij unbö ke halö aunab.

21 Pen nibi bi an an, Bi Kub yip ud kamıñ yuañ, a göm, hag niñaböl gau,
kalip ud kamıñ yunab,” a ga.

22 Pida niñe Joel kalı kılın rıka manö anibu hag pıs göm haga, “Kale Isrel nibi bi, manö hagnig gabin i niñ aij gimim. Jisas bi Nasared nibö u bi yıharıñ wasö; God niñe ke niñ yuö aua. Ñi yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan niñeb niñagep iru nöp göm ginab añ kalip au niñöm, bi anibu God niñe ke hag yuö aua u niñlañ, a göm, niñ yuö aua. Jisas niñe nan gagep rö añ kale ga u, kale ke hadö niñbim. ²³ God kale ginabim rö nöd niñöm, Jisas niñ ud niñmagö adö kalöp u lö, kale dam nibi bi nan si nan naij gıpal gau kalip niñbe, niñ mab ba lañ al pak lılo uma. ²⁴ Niñe ilön kub yabıt udöm uma u pen böñ nöp wip rıgöl au midöm, hij gi lug li arnım rö laga. God gö kauyañ

uraka. ²⁵ Depid pen hadame nöp Jisas nïp manö kali kliñ riköm haga,

‘Yad nïñbin, Bi Kub yad aip pör pör mïdöp.

Nïpe ñïmagö yïjig yad lau adö mïdöp u me, yad piñiñ gagnabin. *

²⁶ Anig göp u, hibur mïdmagö yad pïlaiöp; yad ñïñi lem hagabin.

Hañ roman yad umnig gab pen gasi halö mïdem piñiñ gagnabin.

²⁷ Ai giñig? Ne yïp wip rigöl mïgan arö gagnabön.

Ne Bi Uł ne arö gö, hañ roman nïpe hij gi lug li aragnab.

²⁸ Ne yïp kamïñ mïdep adan u yamna.

Yad ne aip mïdem, miñ miñ yabił giñabin, a ga,” a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö anïbu hag pis göm haga, “Añ mam bi, yad kalöp manö kabö göl hagnö, niñ aij giñabim. Bac iłan Depid umö rigöl gila ulöm mïgan u mïdöp; ulöm mïgan anïbu miñi hon u rö nöp niñbun. *

³⁰ Pen Depid nïpe God manö hag ñeb bi mïdmïdöp u me, nïpe niña, God hadame nöp manö hag löm haga, ‘Ne ñi riknabön rik damöm rik linaböl ñi ap nïpe ka ne udöm, kiñ mïdeinab,’ a ga. *

³¹ Depid nan hainö giñab u niñöm, Mesaia u* nïpe umöm uraknab, a göm, haga, ‘Nïp wip rigöl mïgan arö gaga. Hañ roman nïpe hij gi lug li araga,’ a ga. *

* **2:25:** Sam 16:8-11 * **2:29:** 1Ki 2:10 * **2:30:** 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 * **2:31:** Grik manö “Krais u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe il añi ap nöp mïdöp: “God hag la Bi u.” * **2:31:** Sam 16:10

32 “Miñi God gö, Jisas nipe uraköm kamiñ midöp. Nipe kamiñ midöp u hon magöñhalö amgö magö hon ke niñbun. 33 God Jisas niñ dam ñimagö yijig adö nipe lau la. Löm nipe Ana Uñ ñinabin a göm haga u, Jisas niñ ñö, nipe pen hanip ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i niñabim. * 34 Pen Depid manö haga anibu, nipe ke hagaga. Depid nipe minöñ naböñ iñ i midöm, kumi kabö adö lañ araga. Pen nipe haga,

‘Bñ Kub nipe Bñ Kub yad u niñ haga,

“Ñimagö yijig yad lau adö asik midaimön me;

35 yad ginö kauañ mauañ ne gau,

raña mingan ne gau mideinabol,” a ga,’ a ga.

* 36 “Anib u, kale Isrel niñi biñ magöñhalö niñ aij gimim: Jisas biñ mab ba lañ al pak liñbe uma biñ anibu nöñ, God gö Bñ Kub yabiñ midöp. Nipe nöñ Mesaia pör abad midmidun me u,” a ga. *

37 Pida manö anibu hagö, niñi biñ mideila gau niñöm ñaul ara. Anig gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep biñ gau abe, hag niñöm hagla, “Anib u, mam biñ, hon miñi niñhön gun?” ö gila.

38 Hageila, Pida haga, “Kale añi añi magöñhalö midpim rö, nan si nan naiñ gipim adö u, niñhön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, Jisas Krais niñ niñ udmim, ñig pakmim. Anig geinabim, God nan si nan naiñ gipim u niñöm arö göm, Ana Uñ nipe u kalöp niñab. 39 God hadame nöñ haga, ‘Ana yad kalöp Isrel niñi biñ ñem, niñ pai kale yag

* 2:33: Ap 5:32; 7:55-56

* 2:35: Sam 110:1

* 2:36: Ap 5:30-31

daunabim gau kalip ñem, nibi bi mlö gau kalip abe ñem ginabin,' a ga. Anib u, hon nñbun, God nibi bi an an aulan a ginab gau, kalip magöñhalö Ana U† u ñinab," a ga. * ⁴⁰ Pida kalip mög nññöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, "Nibi bi uri midpal rñmnap hañöwañö gi naij giñpal rö arö gimim, m+d aij gimim. Wasö u, ilön kub udnabim," a ga. ⁴¹ Nibi bi iru nöp Pida manö haga u nññöm, Jisas Krai nñp nññ udöm, ñig pakla. Ñin anibu nöp, nibi bi dri dausan (3000) rö Jisas Krai nñp nññ udöm, Jisas nibi bi nñpe aip j+m ñöl m+deila. *

⁴² Anib u, kale pör pör apöm, bi Jisas manö ud arep bi gau aip se göl m+döm, God Manö hag ñeila u nññ aij gun, a göm, hag amil apil göl gi, bred ud jö göm se göl ñññöl gi, God nñp sabe göl gi m+dmidal. *

Jisas nibi bi nñpe gau gimidal rö

⁴³ God bi Jisas manö ud arep bi gau kalip pidön ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nññeb nññagep iru nöp göm giñlö, nibi bi gau nññöm, aiö waiö giñla.

⁴⁴ Nibi bi Jisas nñp nññ udla gau, se gi m+döm, nibi bi nan m+dageia gau, nibi bi rñmnap kalip nan hañöwañö ññla. * ⁴⁵ Mñññ nabö?, nan gau u rö nöp sñkim göm, mani udöm, nibi bi nan m+dageia gau kalip nñme li ññla. ⁴⁶ Kale pör pör, ñin aññ aññ, God sabe gep ram u am magum gimidal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, m+dmagö apen löñ gi, ññññ löñ gi, nan se göl ñññm+idal. ⁴⁷ Pen nibi bi m+deila gau magöñhalö,

* **2:39:** Ais 57:19 * **2:41:** Ap 2:47; 4:4 * **2:42:** Ap 20:7

* **2:44:** Ap 4:32-35

Jisas n+ŋ udla n+bi b+ kal+ŋ n+ŋlō, aij a ga. Pör pör, ñ+n añ+ añ+, B+ Kub n+pe n+bi b+ r+mnap halō ud kam+ŋ yuō, kale Jisas n+ŋ udōm, ap Jisas n+bi b+ n+pe nōd n+bö gau aip m+dm+dal. *

3

B+ ma naij ga u, Pida gö, kam+ŋ la

¹⁻³ B+ n+me yag daua ñ+n u nöp ma naij ga ap, n+ŋ ñ+n añ+ añ+ pör pör dapōm, God sabe gep ram ajōŋ it, Ajö? Kññ Aij, a g+im+dal u, goŋ au l+lō as+ik m+dm+döp. M+döl g+, n+bi b+ God sabe gep ram raul m+gan ap arm+dal gau, kale mani nan y+ŋ ap ñim, a g+ as+ib g+im+döp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip s+dō gam+ŋ ga dugo magō u, God n+ŋ sabe gep magō u, God n+ŋ sabe g+n+g, ap padilō n+ŋöl g+, b+ ma naij ga an+bu kal+ŋ m+hōŋ n+ŋōm haga, “Y+ŋ mani r+mnap ñ+l,” a ga. ⁴ Hageia, kalpe m+hōŋ n+ŋ ij halō l+ m+dmil, Pida haga, “Hal+ŋ m+hōŋ nōŋ!” a ga. * ⁵ Haga, y+ŋ nan ap ñ+n+g gabil, a göm, kal+ŋ m+hōŋ n+ŋ m+dō n+ŋöl g+, ⁶ Pida haga, “Mani silpa, mani gol, yad m+dagöp u pen nan yad añ+ ap m+döp u nöp ñ+nabin. Jisas Krai Nasared n+bö u, hib n+pe hagem nöp hagabin, ‘Urak aru!’ ” a ga. * ⁷ Pida an+g hagōm, ñ+magō y+j+g lau n+ŋ udōm, ud urak ñō n+ŋöl g+, magō an+bu nöp ma abe, ma goŋ abe aij la. ⁸ Aij gö, y+ŋ+id urak amöl g+, raŋa raŋa göl g+, God n+ŋ aij a göl g+, kal+ŋ m+hōŋ aip God sabe gep ram raul m+gan u ara. ⁹ God n+ŋ aij, a göm, abö göl göm ajeia u, n+bi b+ m+deila gau n+ŋōm, ¹⁰ b+ ma

* **2:47:** Ap 6:7; 11:21 * **3:4:** Ap 14:9 * **3:6:** Ap 4:10; 16:18

naij pör apöm, God sabe gep ram ajöñ ił, Ajö? Kliñ Aij, a gımıdal u, goł au asık mıdöm, mani nan gau asıb gımıdöp bı anıbu, aigöl göm ma yabıł abö gı auab, a göm, gası iru nıñöm aiö waiö gıla.

Pida manö hag ña

¹¹ Bı anıbu nıpe, God sabe gep ram höñ adö, Solomon Ram Bada, a gımıdal, mıgan u mıdöm, Pida aip, Jon aip kalıp mıhön an an lı ud mıdö nıñöl gı, nıbi bı magönhalö aiö waiö göl gı, gı dö gı aula. ¹² Nıbi bı aueila, Pida nıpe nıñöm haga, “Isrel nıbi bı gai i, kale nıhön gıñig gası iru nıñmim halıp bı mıhön nıñ ij halö gabim? ‘Kale mıhön bı klö, bı kamıñ aij mıdmil gajıl, bı anıbi adan aj aij gab,’ a gımim, gası u nıñabim ar? U wasö. ¹³ Ebrahim, Aisak, Jekop, bac ıtan hon bı gau sabe gımıdal God anıbu nöp nıpe ke gö, bı wög gı ñeb nıpe Jisas urakö, nıbi bı gau nıñöm, nıpe mailö aij unbö ke halö mıdöp a göm, nıñbal. Kale pen Jisas nıp udagpe. Pailod, Jisas nıp hubık yuın a ga u pen kale ke, nıp dam mab ba lan al pak lılan, a gıpe. * ¹⁴ Jisas nıpe Bı Ut; nıpe Bı Kamıñ Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nıpe bı nıñeb hon wasö; bı wip alıdöp u hanıp hubık yu, a gıpe. ¹⁵ Anıg gımim, Bı kamıñ mıdep magö ñöb u nıp al pak lıbe. Pen God gö, nıpe uraka u, hon amgö magö hon ke nıñul hagabul. ¹⁶ Bı ma naij pör nıñbim i, mıñi kamıñ lajıp nıñbim. Jisas klö nıpe gö me, kamıñ löp. Jisas nıñ udul, hib nıpe haglo, nıpe gö böñ nöp kamıñ löp.

* **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23

17 “Pen m+deimam yad gai. Kale ke abe, b+ kub kale gau abe, hauł halö m+dmim, Jisas n+p an+g g+pe. * 18 Pen God n+pe b+ manö n+pe hagep gau kal+p hadame nöp gas+ ñö hagla, ‘Hainö God Mesaia n+pe ilön kub yab+ł udöm umnab,’ a g+la u me, hagla rö nöp g+pe. 19 An+ b u, nan si nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim, God n+p ado g+ aube, n+pe nan si nan naj g+pim pr+ u l+k g+ yunab. * 20 An+g g+pe, B+ Kub n+pe ana kalöp an dan klö n+pe ñöm, Krais u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Krais u Jisas me. 21 God n+pe hadame nöp hagö, b+ manö hagep uł n+pe gau hagla rö, Jisas n+pe ram m+nöñ kumi kabö adö lan au m+idöp rö m+idö n+nöñ g+, God nan magöñhalö kauyan g+ l+ aij g+nab ñ+n u aunab. 22 Mos+is haga, ‘Hainö B+ Kub God kale, n+pe b+ manö hagep yad rö, b+ ił kale ke ap, hag yunab. N+pe apöm, manö hagnab u magöñhalö n+n aij g+mim. * 23 N+bi b+ manö n+pe udagnaböl gau, n+bi b+ n+pe m+dageinaböl; kale böñ nöp höñ adö yan amöm, umnaböl,’ a ga.

24 “B+ God manö hagep Samyuel abe, b+ God manö hagep hain aula gau abe magöñhalö nan uri waiö lab n+nabun u hadö hag ñ+la. 25 God hadame nöp nahai iłan kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim n+p g+nabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, ‘Ñ+ pai ne r+kö, kale r+k dam dap+ł göm r+k naböl gau, b+ ap m+idöm me, n+pe gö n+bi b+ gau magöñhalö m+ñ m+ñ g+naböl,’ a ga. * 26 Pen

* 3:17: Luk 23:34; 1Di 1:13 * 3:19: Ap 2:38 * 3:22: Dud 18:15,18-19 * 3:25: Jen 22:18

God Bî Wög Gî Ñeb nîpe Jisas ram mîñöñ il i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel nîbi bî nan si naj naj gîpal u, nîhön gîñîg anîg gîpun, a göm, adö anîbu arö göm, mîd aij gîlan, a göm, kalöp Isrel nîbi bî gai i nöd yuö aua,” a ga. *

4

Pida aip Jon aip kalîp manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip nîbi bî kalîp manö hag ñîlö nîñöl gî, bî God nîp nan sabe gep bî gau abe, God sabe gep ram polisman bî nabîc kale u abe, bî Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö anîbu apdi nîñla. ² Jisas umöm uraka rö, nîbi bî Jisas nîp nîñ udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, nîhön gîñîg hag ñâbil, a gîlö, mulu luga. ³ Anîb u, kale Pida aip Jon aip ud sîsî göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kalîp bî mîhön dam nagî lîla. ⁴ Pen Pida Jon bî mîhau manö aij anîbu hag ñailö, nîbi bî nîñöm, iru yabîl nîñ udla. Anîb u, nîbi bî Jisas nîñ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda bî kub ram mîñöñ anîbu abad mîdmîdal abe, bî manö ud asîkep gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, Jerusalem gau ap magum gîla. ⁶ God nîp nan sabe gep bî kub yabîl Anas aip, Kaiapas aip, yam kale bî Jon u, Aleksada u, bî yam kale rîmnap halö apöm, anîb au mîdeila. ⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kalîp mîhön u† gî dap anîb au lîlö, kalîp mîhön hag nîñöm hagla, “Bî ma naj ga u aigöl gî gajîl kamîñ

* **3:26:** Ap 13:46 * **4:4:** Ap 2:41

löp? P+dön gai n+bö udmil, hib n+hön hagmil, an+g g+pil?” ö g+la. ⁸ Hageila, Ana U+ n+pe am Pida an dan ajman rauö n+ñöl g+, Pida haga, “Kale Juda b+ kub abe, b+ manö ud as+kep abe, manö hagabin i n+ñim. ⁹ B+ mög gep ma naj ga u gailo kam+ñ la u n+ñmim, ‘Kale aigöl g+ gaj+l kam+ñ löp?’ ö g+mim, hal+p manö kub hagabim ar? ¹⁰ An+u, kale manö hagn+g gabin i n+ñ aij g+mim. Isrel n+bi b+ gau magöñhalö u rö nöp n+ñ aij göl. Jisas Krais b+ Nasared n+bö hib n+pe u nöp n+ñ udul, hib n+pe haglo, n+pe gö, b+ an+bi n+p böñ nöp kam+ñ lö, aj aij gab n+ñabim. Kale Jisas Krais n+p mab ba lan al pak l+be u pen God gö kauyan uraka. * ¹¹ B+ Jisas an+bu n+p me, God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘Kale b+ ram gep gau, kabö m+lö ap, u kabö naj, a g+mim, arö g+pe u, uri ram padö an yan b+n+g ñöl m+dlöp,’ a g+la.
*

¹² God n+pe Jisas hib n+pe nöp han+p haga n+ñöm Jisas n+pe nöp han+p ud kam+ñ yun+m rö löp. M+nöñ naböñ it i b+ ke n+bö ap han+p ud kam+ñ yun+m rö lagöp wasö yab+l,” a ga. *

¹³ Pida Jon kale b+ m+hou urakmil, piñ+ñ gagmil, ha+öwa+ö kabö göl nöp haglö u, b+ kub an+u gau n+ñöm, aiö waiö göm hagla, “B+ m+hai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip m+dmil an+g g+mil g+pil,” a g+la. ¹⁴ B+ ma naj ga kam+ñ la u an kale au m+dlö n+ñöl g+, kal+p m+hön manö hag göl rö laga. ¹⁵ An+u me, kale hagla, “Kansol ram i höñ yan am m+da+l,” a g+la. Höñ yan am m+dlö

* **4:10:** Ap 3:6,13-16 * **4:11:** Sam 118:22 * **4:12:** Mad 1:21

n+ñöl g+ı, kale ke hag n+ñ hag n+ñ göm hagla, ¹⁶ “B+ m+hai i hon n+hön gun? Kale nan gagep rö u g+lö, Jerusalem n+bi b+ magöñhalö hadö n+ñbal. An+ıb u, kale m+hön nan gagep rö ap gagpil a gun rö lagöp. ¹⁷ Pen kale ammil, manö an+ıbu n+bi b+ r+ıgon r+ımnap haglö, kale u rö nöp n+ñöl rö löp. An+ıg göp u, hon kal+p m+hön manö k+lö hagun hagun, ‘Jisas hib n+ıpe u hainö n+bi b+ r+ımnap hagagmil, wasö yab+ı, ’ a gun,” a g+ıla.

¹⁸ An+ıg hagöm, kal+p m+hön haglö auailö hagla, “Jisas hib u hainö hagagmil; n+bi b+ r+ımnap Jisas manö u hag ñagmil, wasö yab+ı,” a g+ıla. * ¹⁹ An+ıg hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, “Hol God manö n+ıp u arö gul, manö kalöp u udlo, God n+ıp aij g+ı nab aka wasö? Kale ke n+ıñim. * ²⁰ Pen Jisas n+hön n+hön ga, manö n+hön n+hön haga u, hol n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ arö gul rö lagöp,” a g+lö.

²¹⁻²² An+ıg hagailö, Kansol b+ kub gau gas+ kale ke n+ıñöm, ‘B+ i m+ ñ+njuöl m+höp (40) m+ıdöm, uri kam+ñ löp i, n+bi b+ gau n+ıñöm magöñhalö God n+ıp aij a gaböl. Hon b+ an+ıb m+hai i kal+p nan ap geinabun u, n+bi b+ gai i kal aunaböl,’ a göm, kal+p m+hön y+har+ñ manö k+lö hagöm, hag hön yula.

N+bi b+ Jisas n+ıp n+ñ udla gau God n+ıp sabe g+ıla

²³ Pida Jon kal+p m+hön an+ıg göl hag hön yulö, kale am Jisas n+bi b+ n+ıpe gau kal+p n+ıñmil, b+ God n+ıp nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+ıkep gau abe, manö n+hön n+hön hagla u kal+p hag ñ+lö. ²⁴ Hag ñeilö, kale n+ıñöm magöñhalö God n+ıp sabe göm hagla, “Ne B+ Kub añ+ n+ıbö m+ıdpan.

* **4:18:** Ap 5:28 * **4:19:** Ap 5:29

Ne kumi kabö adö laŋ gi lîmön, mîñöŋ naböŋ
iŋ i gi lîmön, ñîg solwara gi lîmön, nan nîhön
nîhön mîdöp gau magöŋhalö gi lîmön, gi lîna. *

²⁵ Hadame nöp ne gö, Ana Uŋ nîpe bac hon Depid
nîp gasî ñö, manö nöp u hagöm haga,
'Juda nîbi bî wasö gau kale nîhön giñîg kal jubal?
Nîbi bî gau nîhön giñîg gasî nîŋ aij göm wasö,
manö adö añî hag löm mumug manö hagpal?
*

²⁶ Kiŋ ram mîñöŋ ke ke abad mîdpal gau abe,
gapman bî kub ram mîñöŋ ke ke abad mîdpal
gau abe,
manö adö añî hag löm hagla,
"God Bî Kub aip, Mesaia nîpe aip, kalîp aip
pen pen gun," a giŋla, ' a ga.

²⁷ Kiŋ Herod abe, gapman bî kub Podias Pailod
abe, Juda nîbi bî wasö gau rîmnap abe, Isrel nîbi
bî gai i nîbö rîmnap abe, Jerusalem i apöm, Bî
Wög Gi Ñeb uŋ ne u Jisas, Mesaia hag lîna u nöp,
manö hag adö añî lîla. * ²⁸ Pen ne Bî klö nöd gasî
ne ke nîŋmön hagna, Kraiŋ nîp anîg anîg giñaböl
a giñna u me, kalîp göl rö la; yiŋharîŋ u klö kale
mîdagaiböp. * ²⁹ Bî Kub, mîñî hanîp manö klö
naij yabiŋ hagaböl u ne gasî nîŋmön. Hanîp nîbi
bî wög gi ñeb ne abad mîdmön, piñöŋ ne hanîp
ñö, hon piñîkagun, klö yabiŋ gun manö ne nîbi
bî gau kalîp waiö hag ñun. * ³⁰ Nîbi bî nan göp
gau, ne gö, hon Bî Wög Gi Ñeb uŋ ne Jisas hib
nîpe hagno, kalîp kamîŋ lîñîm. Ne gö, hon Jisas

* **4:24:** Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6 * **4:25:** Sam 2:1-2

* **4:27:** Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * **4:28:** Ap 2:23

* **4:29:** Ep 6:19

hib nipe hagno, nan gagep rö rımnap, nan nıneb nıņagep rö rımnap gun,” a gıla.

³¹ Pen kale God nıp anıg gı sabe göl gı mıdlö nıņöl gı, ram mıdeila u munmon rö udöm, Ana U† nıpe ap an kalıp dan ajmanı rauö, pıñıņ gagöm, God Manö u kłö yabıtı göm hag ñıla.

Jisas nıbi bı nıpe nan nıme lı ñı aij gıla

³² Pen nıbi bı Jisas nıp nıņ udla anıb gau, manö adö añı hagöm, gası adö añı nıņöm, nan kale nan nıhön mıdeila gau, nan kale jım ñöl nöp mıdö, nan hon halö a göm nıņagla. * ³³ Bı Jisas manö ud arep gau, nıbi bı gau kalıp manö kłö gı hagöm hagmıdal, “Jisas nıp al pak lılö, umöm uraka, nıp amgö nıņno,” a gımıdal nıņöm God kalıp magöñhalö mög yabıtı nıņöm ud aij yabıtı gımıdöp.

³⁴ Kale bı nan lugep mıdageia; magöñhalö nan mıdeila. Nıbi bı mınöñ naböñ aka ram rımnap mıdeila gau, sikim gı mani udöm, * ³⁵ bı Jisas manö ud arep gau kalıp ñımıdal. Kale pen udöm, nıbi bı nan mıdageia gau kalıp nıme lı ñımıdal.

³⁶ Pen bı Lipai ıt rık damöm rıkla bı ap hib nıpe Josep. Ram mınöñ nıpe Saıpras nıbö. Bı anıbu nıpe nıbi bı rımnap kalıp manö hain hagöm hag ñı aij gö, kale nıņöm gası halö mıdmıdal rö, bı Jisas manö ud arep gau nıp Banabas a gıla. ³⁷ Josep mınöñ naböñ nıpe ap hagö, nıbi bı rımnap raula nıņöm mani anıbu dap bı Jisas manö ud arep gau kalıp ña.

* **4:32:** Ap 2:44 * **4:34:** Ap 2:45

5

Ananias ber pir allö

¹ Pen bî ber ap mîdailö. Nugmul hib u Ananias, nîbin nîpe hib u Sapaira. Ber mîhau kale mînön nabön kale ap haglö raula. ² Raulö, Ananias nîpe mani anîbu böñ lau kale ke nîme löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep bî gau kalîp ña. Nîbin abe nîja. *

³ Pen Ananias mani anîbu anîg göl dap ñö, Pida haga, “Ananias, Seden nöp gasî ñö, ne pir almön hagpan, ‘Mînön raubal mani magöñhalö daubin i,’ a gîpan. Manö pir alban anîbu, Ana U† nîp u rö nöp pir alban. Mani mînön nabön raubal anîbu böñ lap pi gîmön auban. * ⁴ Mînön nabön anîbu, mînön nabön ne. Sîkim gînîg, sîkim gîbnap; arö gînîg, arö gîbnap. Pen mînön sîkim gö, mani raula anîbu, magöñhalö daunîg, magöñhalö daubnap; rîmnap nöp daunîg, rîmnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au arîk aunîg, arîk aubnap. Manö mîdagböp. Pen ne manö pir alban u, hanîp bî nöp manö pir alagpan; God nîp u rö nöp manö pir alban. Ne ai gînîg anîg gîpan?” ö ga.

⁵ Pida anîg hagö, Ananias nîñöm, magö anîbu nöp ap lug mînön yan paköm böñ nöp uma. Anîg gö nîñöl gî, nîbi bî gau ga anîbu nîñöm, anîñin gö piñîñ gîla. ⁶ Pen bî praj gau apöm, wip he mîlö u walîj wam wam göm, dam rîgöl gîla.

⁷⁻⁸ Pen nîbin, nugmul nîpe umö dam rîgöl gîla u nîjağa. Nîpe yöp söl magö ap mîdöm apjakö,

* 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

Pida nɪp haga, “Mɪnönj nabönj kale ber u sikim gɪlö, mani anɪg unbö rö nöp raubal aka?” ga.

Hageia, nɪbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

⁹ Hageia, Pida nɪp haga, “Kale ber nɪhön gɪnɪg hag nɪnjmil anɪg gɪpil? Bɪ Kub Ana nɪpe manö pir anɪbu nɪnjagnab a gɪmil anɪg gɪpil? Nö?! Nagamul umajɪp, dam rɪgöl gɪpal bɪ gau mɪdpal ajönj ɪl aui. Nöp u rö nöp ud arnɪg gaböl,” a ga.

¹⁰ Anɪg hagö nɪnjöl gɪ, magö anɪbu nöp, Pida ma ɪl au ap lug mɪnönj yanj paköm uma. Bɪ praj ugan nugmul nɪp dam rɪgöl gɪla anɪbu apöm, nɪbin u rö nöp hadö bönj nöp uma u nɪnjöm, nɪp dam nugmul nɪp rɪgöl gɪla bönj lau rɪgöl gɪla. ¹¹ Krais nɪp nɪnj udla nɪbi bɪ gau abe, nɪbi bɪ rɪmnap gau abe, nan ga anɪbu nɪnjöm, magöñhalö anɪnɪn gö pɪñɪnj gɪla.

Nan gagep rö rɪmnap ke ke gɪla

¹² Bɪ Jisas manö ud arep unbö mɪgan laj nan gagep rö iru nöp nɪbi bɪ mɪdeila anj au gɪ mɪdeila. Pen nɪbi bɪ God Manö nɪnjöm Krais nɪp nɪnj udla gau, magöñhalö ap magum gɪmɪdal God sabe gep ram hönj adö “Solomon Ram Bada” a gɪmɪdal u. *

¹³ Nɪbi bɪ rɪmnap gau, Krais nɪp nɪnj udla nɪbi bɪ gau kalɪp nɪnjlö aij a ga u pen, Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdpal anɪbu, hon aige gun am kalɪp aip magum gun, a göm, pɪñɪnj gɪla. ¹⁴ Pen pör pör nɪbi bɪ hain nɪbö iru yabɪl nöp, Bɪ Kub nɪp nɪnj udöm, nɪbi bɪ nöd nɪbö gau aip ap magum gɪmɪdal. ¹⁵ Jerusalem nɪbi bɪ, bɪ Jisas manö ud arep gau gɪla rö nɪnjöm, nɪbi bɪ mɪña ga gau dap adan majö goɪ au löm, köp yad mɪgan mɪgan löm hagla, “Pida padiö,

* 5:12: Ap 2:43; 14:3

sido mimitan nipe u kalip pak no, kamij linab,” a gila. ¹⁶ Nibi bi yop ram minon Jerusalem sol au mideila gau, u ro nop nibi bi nan ga gau udom, nibi bi kijaki aion pi halo mideila gau udom, daula. Daueila, kalip gilö, magorhalö kamij la.

Jisas manö ud arep bi gau kalip gi naij göm nagilila

¹⁷ Anig geila, bi God nip nan sabe gep bi kub yabit u abe, bi nijeb nipe bi Sadyusi gau abe, kale nan gagep ro anig gilö hib hon lugnab, a göm, bi Jisas manö ud arep gau kalip nijlö mulu luga. ¹⁸ Kalip mulu lugö, bi Jisas manö ud arep gau kalip ud sisi löm, dam gapman kai kalip nilö, nagilila. ¹⁹ Nagilila u, pen nin anibu nop sibon yan, Bi Kub hagö, ejol ap apöm, ajon u hiikom, kalip ut gi dam hon arla. * ²⁰ Hon arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, nibi bi gau kalip, God gö por por mideinabol manö aij u magorhalö hag ni aij gimim,” a ga.

²¹ Hagö, ram rua nijöl gi, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, nibi bi gau kalip il göm manö hag nila. Anig göl hag nilö nijöl gi, God nip nan sabe gep bi kub yabit u abe, bi nijeb nipe gau abe apjaköm, bi manö ud asikep gau kalip magorhalö wini allö, ap Kansol kub u magum gilö, bi God sabe gep ram abad midep bi gau hag yuöm hagla, “Bi Jisas manö ud arep gau nagilibun u mimi am ut gi dauim,” a gila. ²² Hageila, bi God sabe gep ram abad mideila bi gau nagilep ram u amöm nijla, bi Jisas manö ud arep gau midageila. Kale ado gi apöm hagla, ²³ “Hon am

* 5:19: Ap 12:7-10

nin̄bun, ajön u giñibal rö midajip, bi abad midep bi gau u rö nöp ajön it u nin̄ midajal u pen hon ajön hiikun, ram raul migan yan amun nin̄bun, bi ap midagajip yabił, a gila. ²⁴ Anig hageila, bi God sabe gep ram abad mideila bi kub kale u abe, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, manö anibu nin̄öm, anig göp nihön ginab, a göm, gasi iru nöp nin̄la.

²⁵ Anig göl gasi iru nin̄ midlö nin̄öl gi, bi ap apöm kalip haga, “Bi nagı libe gau, kale am God sabe gep ram u midöl göm, ni bi bi gau kalip manö hag naböl,” a ga. ²⁶ Anig hageia, bi God sabe gep ram abad mideila bi kub kale u, bi nipe rimnap kalip ut göm, bi Jisas manö ud arep anib gau kalip udnig arla. Amöm, Jerusalem ni bi bi gai i hanip kabö ju paknaböl, a göm, kalip hag gagla; agamij ut gi daula.

²⁷ Jisas manö ud arep bi gau kalip agamij ut gi Kansol ap magum gi mideila an au daulö, God nip nan sabe gep bi kub yabił u kalip haga, ²⁸ “Kalöp, Jisas manö u hagagmim, a gun, manö klö gi hagun hagpun u pen hag wasö nin̄jun arö gipun. Kale pen am Jerusalem ni bi bi kalip magöñhalö Jisas manö u hag nöl gi, hanip hagpim, ‘Kale nöp Jisas nip al pak libal,’ a gipim,” a ga. *

²⁹ Anig hageia, Pida bi Jisas manö ud arep rimnap aip hagla, “Ni bi bi manö hagpal u udagnabun; God manö nipe u nöp udnabun! *

³⁰ Jisas nip mab ba lan al pak libe uma u pen, apis bac bi sabe gimidal God u nöp gö, kauyan uraka. ³¹ Uraköm, God nipe gö, am ram minön

* 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19

kumi kabö adö laŋ au amöm, God ñimago yijig lau adö midöp. Anib u hon niŋbun, nipe nöp Kiŋ midöm, hanip ud kamih yunab. Nipe hanip Isrel nibi bi mög niŋöm, nan si nan naj gipun u, nihön ginig anig gipun, a gun, arö gino, nipe niŋöm nan naj gipun u arö göm, hanip ud kamih yunab. *

³² God göp anibu, hon amgö magö rimid migan hon ke niŋun, nibi bi gau kalip hag ñabun. Nibi bi manö nipe niŋ udöm hagöp rö nöp ginaböl gau, God nipe Ana U† u kalip ñö, nipe kalip u rö nöp manö aij anibu hag ñi aij gö niŋnaböl,” a gila.

³³ Bi Jisas manö ud arep gau anig hageila, bi manö ud asikep ap magum gi mideila anib gau kal juöm hagla, “Kalip böŋ nöp al pak lun,” a gila.

³⁴ Anig hagla u pen, aŋ anib au bi ap mideia, hib nipe u Gameliel. Nipe bi Perisi, lo manö hag ñeb bi kale ap. Juda nibi bi magörhalö nip niŋlö aij a gimidöp. Bi Gameliel anibu uraköm haga, “Bi ugan anibi kalip hagpe höŋ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñin,” a ga. Anig hagö, bi anib gau hag höŋ yula. ³⁵ Bi anib gau hag höŋ yulö niŋöl gi, Gameliel nipe bi Kansol gau kalip haga, “Isrel bi gai i, kale bi gai i kalip nihön ginig gabim u, gasi niŋ aij gimim gimim. ³⁶ Kale niŋbim, nöd bi Dudas, yad bi kub a göm hagö, manö nipe hagmidöp u nibi bi iru nöp, po hadred rö, niŋ udmidal. Pen hainö bi rimnap nip al pak lilo, nibi bi manö nip niŋ udmidal gau ke ke arla pis ga. *

³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñin u, u rö nöp bi Judas Galili nibö u haga, ‘Hon gapman

* **5:31:** Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 * **5:36:** Ap 21:38

gau aip pen pen gun, kalip ridiik gi yunabun,' a ga. Anig hagö, nibi bi iru nöp manö nip udöm, urak gapman aip pen pen gila. Pen mid damöm, bi anibu nip u rö nöp al pak lilö, nibi bi manö nip niñ udmidal gau ke ke arla pis ga. ³⁸ Anib u me, yad kalöp hagabin, bi manö kub hagabun gai i kalip gi naij gagmim. Kalip yiharñ hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub ginim a gi wasö niñöm ap lagnab. ³⁹ Pen God nipe ke hagö ginaböl u, kale ke nöp nan ap gimim rö lagnab. Kalip gi naij gun, a ginabim u, kalip aip pen pen gagnabim; God aip pen pen ginabim," a ga.

⁴⁰ Gameliel anig hagö, bi gau haga rö niñöm, bi Jisas manö ud arep gau kalip haglö aueila, kalip nagit ud rapin pakus paköm, "Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yabit," a göm, kalip hag yulö arla.*

⁴¹ Pen bi Jisas manö ud arep gau, hanip nihön ginig anig gipal, a göm, niñagla. God hanip Jisas bi nipe kabö göl a göm gö, hanip anig gaböl, a göm, aij a gö niñöl gi, Kansol kub anibu arö göm arla.* ⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höñ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas nipe Kraisu u manö aij u hag ñimidäl.

6

Nan balu ñeb bi unbö mudun jñ hag lila

¹ Pen mid damöm, nibi bi Jisas nip niñ udla gau iru yabit mideila. Pen Juda nibi bi Grik manö nöp niñla gau, Juda nibi bi Aremeik manö yidun göl

* **5:40:** Ap 4:18 * **5:41:** Mad 5:10-12; 1Pi 4:13

ninla gau, kalip hag göm hagla, “Nibi adu kale gau kalip mani nan magö nan gau nime li ñi aij gipal pen nibi adu hon gau kalip nime li aij gagpal,” a gila. * ² Anig hageila, bi Jisas manö ud arep unbö migan laj gau ninjom, nibi bi Jisas nin udla gau magöñhalö wiñ allö aueila hagla, “Añ mam bi. Hon God Manö hag ñibun u arö gun, nibi bi gau kalip nan nime li ñinabun u, kabö rö gagnab. ³ Anib u, kale bi unbö mudun jinj ninmim hag libe, kalip wög anibu hag lino, wög anibu ginaböl. Pen God Ana kalip ajman rauöm gasi aij ñöb bi gau nöp ninmim hag limim. ⁴ Hon pen God nip sabe göl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag ñöl gi, gi mideinabun,” a gila.

⁵ Manö hageila anibu ninlö, kalip magöñhalö aij a gö, bi unbö mudun jinj hag lila. Bi anib gau me: ap Sidipen u. Sidipen nipe God nip nin ud pidöy yabıl gimidöp. Ana Uf nip ajman rau midmidöp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas nipe daun kub Adiok nibö. Nipe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda nibi bi gasi ninla rö nin uda. Pen hainö nipe Jisas nip nin uda. ⁶ Bi unbö mudun jinj anib gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau mideila au daulö, kale God nip sabe göm, ñimagö nabıc kalip adö laj lila.

⁷ Pen kale God Manö hag ñlö, arö ninjol gi, Jerusalem nibi bi iru yabıl nöp Jisas nip nin udla. Pen bi God nip nan sabe gep bi gau iru yabıl nöp Jisas manö aij u ninjom nin udla. *

* 6:1: Ap 4:35 * 6:7: Ap 2:41; 16:5

Sidipen nɪp manö kub hagla

⁸ God nɪpe Sidipen nɪp ud aij yabɪɫ göm, pɪdön nɪpe nɪp ñö, Sidipen nɪpe nan gagep rö gau, nan nɪɲeb nɪɲagep gau, iru nöp nɪbi bɪ mɪdeila aɲ gau gɪmɪdöp. ⁹ Pen Juda nɪbi bɪ ram mɪnön ke ke gau nɪbö rɪmnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God nɪp sabe gɪmɪdal; Juda magum gep ram anɪbu, “Mɪñi Nagɪ Mɪdagpun Ram” a gɪmɪdal. Bɪ Juda anɪb gau, rɪmnap Sairini daun nɪbö, rɪmnap daun kub Aleksadria nɪbö, rɪmnap Silisia Propins nɪbö, rɪmnap Esia Propins nɪbö. Kale Sidipen ga rö nɪɲöm, klö yabɪɫ göm nɪp manö pen pen hagla u pen, ¹⁰ God Ana nɪpe Sidipen nɪp gasɪ aij yabɪɫ ñö nɪɲöl gɪ, bɪ Juda gau nɪp manö nɪhön hagla u, gasɪ nɪɲ aij göm pen u rö nöp manö aij yabɪɫ hagö, nɪp pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale Sidipen nɪp hag wasö nɪɲöm, am bɪ manö pir alep rɪmnap kalɪp agamɪɲ hag aij gɪlö, kale apöm hagla, “Hon nɪɲbun, bɪ i nɪpe Mosɪs manö kalɪ klɪñ rɪka u hag juöm, God nɪp hag juöm göp,” a gɪla.

¹² Kale manö piral anɪbu hageila, nɪbi bɪ yɪharɪɲ gau löm, bɪ manö ud asɪkep gau löm, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau löm, hibur kalɪp u naij gö, Sidipen nɪp manö kub hagnɪg dam Juda Kansol kub mɪdeila gau ud arla. ¹³ Damöm, bɪ manö pir alep rɪmnap halö daulö, kale hagla, “Hon nɪɲbun, bɪ anɪbi pör nöp God sabe gep ram uɫ i hag juöm, Mosɪs lo manö kalɪ klɪñ rɪka u hag juöm göp. ¹⁴ Pen nɪpe manö ap pen haga nɪɲno u, haga, ‘Jisas bɪ Nasared nɪbö u, hainö God sabe gep ram i gɪ

* **6:10:** Luk 21:15

naij göm, geinab, Mosıs manö hanıp hag ña gıpun u arö gun, manö hain nıbö udun hain gınabun, 'a ga,' a gıla.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub mıdeila bı gau, Sıdipen nıp nıñ ij halö löm nıñla, mulu adıñ nıpe u ejol mulu adıñ rö la.

7

Sıdipen Juda Kansol Kub bı gau kalıp Kraıs manö aij u manö haga

¹ Kale manö pıral anıg haglö, God nıp nan sabe gep bı kub yabıl u Sıdipen nıp haga, "Manö nöp hagpal anıbu nıñö hagpal aka pıral?" ö ga.

² Hageia, Sıdipen haga, "Bapı mam bı, nıñim! Bac ıññ hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram mınöñ Mesopodemia mıdeia magö u, God mailö aij ke halö mıdöp u nıp haga, * ³ 'Ram mınöñ ne i arö gımön, nıbi bı ne gau arö gımön, ram mınöñ ke yad nöp yamnabin u armön,' a ga.

⁴ "Hageia, Ebrahim ram mınöñ kub Kaldia mıdmıdöp u arö göm, daun kub Haran am mıdmıdöp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram mınöñ kale mıdpim aui mıdmıdöp. *

⁵ Ñın anıbu God Ebrahim nıp mınöñ naböñ mıgan ap hagaga. Apöm yıharıñ nöp mıdmıdöp. Ñın anıbu Ebrahim ñı pai ap rıkaga; yıharıñ nöp mıdmıdöp. Pen God Ebrahim nıp haga, 'Hainö mınöñ naböñ anıbi, ne udnabön. Ñı pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, mınöñ

* **7:2:** Jen 11:31; 12:1 * **7:4:** Jen 11:31-12:5

naböŋ anibi u rö nöŋ udöm mideinabol,' a ga.

* 6 Pen God manö ap hagöm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am nibi bi rimnap ram minöŋ gau midlö, kalip magöŋhalö nagı löm, gi naij yabıl göm, nagı wög rö hag lılo, gılo niŋöl gi, mi unbö po hadred (400) innab. *

7 Pen nibi bi kalip anig geinabol gau, yad pen pe kalip gi naij ginabin. Nibi bi ne gau, ram minöŋ anibu arö göm, ap yip sabe göl gi mideinabol ram minöŋ i,' a ga. *

8 Pen God Ebrahim nip manö ap hag löm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad mideinabin u me, niŋan hagape bi wan hañ rib gi dö gimim,' a ga. Hagö, hainö Ebrahim ni nipe Aisak nip yag dapöm, nin unbö mudun jin midöm, nin raleb u ni u nip wan hañ rib gi dö ga. Aisak pen Jekop nip yag daua. Jekop nipe pen ni unbö migan lan gau kalip yag dauö me, hon Isrel nibi bi il ke ke midpun. *

9 "Bac itan hon anib gau, nimam nañi bi gau nimam hain Josep nip gasi naij niŋlö, mulu lugö, bi rimnap ni lö, nip rau dam ram minöŋ Ijip ud arla. Ud arlö, mid aij gaga u pen God nip hauı gaga. *

10 Nan miŋör Josep nip auai u, God nipe niŋöm Josep nip abad mid aij gimidöp. God nipe Josep nip gası aij nöm gö, Ijip Kin Pero, bi Josep i gası niŋ aij yabıl göp, a göm, nip hagö, minöŋ naböŋ Ijip abe, ram nan nipe gau magöŋhalö abe abad midmidöp. *

* 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40

* 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3; 37:11; 39:1-3,21-23 * 7:10: Jen 41:37-44

11 “Hainö ñin ap kiyö kub yabıl u, ram mınöñ Ijip abe, ram mınöñ hon Kenan i abe auö, bac hon ram mınöñ Kenan i mideila gau nan magö ulhai nıñöm, nan ñıñeb ap mıdageia, gası mılö yabıl lıla. * 12 Pen nap kale Jekop manö ap nıñı, nan magö iru nöp ram mınöñ Ijip mideia. Anıb u nıñöm ñı nıpe gau kalıp hagö, nan magö raunıg Ijip arla. 13 Am rau dapöm, ñıñ pıs göm, kauyan pen raunıg arla. Arlö, nımam Josep kalıp haga, ‘Mam bı, kale yıp ban a gımim nıñbım? Yad namam kale Josep nöp,’ a ga. Hageia, Ijip Kın Pero manö anıbu nıñöm haga, ‘U Josep nımam bı nıpe gau e!’ ga. * 14 Josep pen, bap yad Jekop, nıbi bı nıpe gau aıp yıñıd auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop nıbi bı ñınjuöl mıhau nıganı ado gı da ajıp böñ danı (75) rö udöm, aıp arla. * 15 Nap Jekop anıg göm, ram mınöñ Ijip am mıdöm, uma. Mıd damöm, bac bı anıb gau magöñhalö um hakla. * 16 Pen hainö ñı kale gau nap le damöm, daun kub Sekem rıgöl gıla. Wıp rıgöl anıbu, bac ıtın Ebrahim, Hemor ñı nıpe gau kalıp manı ap ñöm raua. *

17 “Pen God Ebrahim nıp nöd gınabin, a göm, manö hag la rö gınıg göm ga u me, nıbi bı hon Isrel ram mınöñ Ijip mideila gau, ñı pai rık damöm rık dam dapıl göm, iru yabıl nöp mideila. * 18 Nıbi bı hon Isrel iru nöp mideila ñın anıbu, ram mınöñ Ijip u kın hain nıbö waiö la. Kın hain nıbö anıbu bac Josep nıp nıñaga u me, 19 nıbi bı

* 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen

45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20;

33:19; Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7

hon gau gi naij yabił göm, manö klö hagö, ñi pai kale gau yag dapöm, höñ adö gau yulö, ke midöm ummıdal. * 20 Anig gıla u pen, ñin anıbu au, ber mıhöp ñi hañ aij ke nıbö ap yag dapil, hib nıpe Mosıs a gılö. Ñi anıbu nıp rakın mıhau nıgan ram raul mıgan gau nöp pi gılö midmıdöp. * 21 Hainö ñinıan anıbu nıp dam höñ au yan lılo, Pero pai nıpe u apöm, nıp nıñöm, dam ñi yad, a göm, kabö laumıdöp. * 22 Nıpe anig göm kabö lauö, kub gö, Ijip nıbi bi kale nıhön nıhön gımıdal u, nıp hag ñi aij gıla. Nıpe bi manö klö gi hagöm, wög klö göm gımıdöp.

23 “Pen Mosıs mi nıpe unbö ñinjuöl mıhöp (40) inö, nıbi bi yad Isrel kalıp am nıñem auın a ga. 24 Pen amöm nıña, Ijip bi ap Isrel bi ap nıp mıñu magö pakaia. Mosıs nıñöm, bi Isrel nıp ud kamıñ yuöm, Ijip bi u nıp böñ nöp al pak lö uma. * 25 Pen Mosıs gası nıpe nıña u, ‘Nıbi bi yad Isrel hagnaböl, “God Mosıs nıp gası ñö, apöm hanıp ud asık yuö, mid aij gınabun,” a gınaböl,’ a gi nıña u pen kale gası anıbu nıñagla. 26 Pen ruö Mosıs amöm nıña, Isrel bi mıhöp pen pen gailö. Anig gılö nıñöm haga, ‘Bi me, kale mamil mıhau mıdpil; pen pen gabil u arö gıl!’ a ga.

27 “Hageia, bi ap bi ap nıp pakaia u, Mosıs nıp ud gıdan yuöm haga, ‘Ne an hagö, bi kub midmön, halıp bi manö ud asıkep rö abad mıdpan? 28 Ne rol Ijip bi u al pak lına u, mıñi yıp pen al pak lınig hagabön aka?’ ga. 29 Anig hagö, Mosıs bi al pak lıbin anıbu nıñbal, a göm,

* 7:19: Eks 1:11-22 * 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10

* 7:24: Eks 2:11-15

piñiñ gi am ram m+nöñ Midian amöm, bi y+har+iñ ap rö m+dm+döp. Ñin an an+bi au, n+pe n+bi udöm, ñi m+höp yag daua. * 30 Anig göm y+har+iñ nöp m+dö m+ ñinjuöl m+höp (40) ina. Hainö ñin ap ram m+nöñ kabö nöp m+döp Sainai Dum söl au m+döm niña, ejol ap apöm, mab ur añi ap m+tañ geia an au waiö lö niña. * 31 Anig geia Mosiñ niñöm, nan an+bu n+hön göp, a göm, am söl au apöm niñö niñöl gi, Bi Kub haga, 32 ‘Nahai i+tañ Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad m+dpin,’ a ga. Anig hageia, Mosiñ, u Bi Kub nöp hagab, a göm, piñiñ göm giñ giñ göm, he göm amgö niñaga.

33 “Pen Bi Kub Mosiñ n+ip haga, ‘M+nöñ naböñ u+ i am m+dpin rö, ma r+rup ne u ud as+k. 34 Ijip n+bi bi gau n+bi bi yad Isrel kal+ip gi naij yab+ñ giñal, yad niñbin. Kale m+toñ gaböl u apdi niñem, apem kal+ip ud as+k yun+ig aubin. An+bi u, ne ado gi Ijip armön,’ a ga.

35 “Isrel n+bi bi nöd Mosiñ n+ip hagla, ‘Ne an hagö, bi kub m+dmön, hal+ip bi manö ud as+kep rö abad m+dpin?’ ö giñla. Pen hainö, God ejol n+pe hag yuö apöm, mab biñ m+tañ geia an au Mosiñ n+ip waiö lö, God n+pe ke Mosiñ n+ip n+bi bi kub kale m+döm kal+ip ud as+k yuañ a göm, hag yua. 36 Pen Mosiñ Ijip aramöm, nan gagep rö r+mnap gau göm, n+bi bi n+pe Isrel kal+ip udöm ñig solwara ‘A+i’ a giñal u amöm, nan gagep rö r+mnap gau göm, hainö Isrel n+bi bi u+ gi dam ram m+nöñ aip+ñ nöp an gau aramöm, nan gagep rö r+mnap gau göl gi m+dm+döp. Anig gi m+dö

* 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4

m+idö, m+ ñ+ñjuöl m+ihöp (40) ina. *

³⁷ “Mosis n+pe nöp me n+bi b+ Isrel kal+p haga, ‘God n+pe b+ manö n+pe hagep ap, ñ+ kale ke b+ yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga. ³⁸ Mosis n+pe ram m+nöñ aip+ nöp an gau m+deia; n+pe ap+is bac hon aip m+deia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosis n+p manö hag ña. Mosis manö an+bu udöm hon Isrel n+bi b+ hag ñ+nab, a göm, God n+pe manö kam+ñ an+bu Mosis n+p ña. *

³⁹ “Mosis manö kam+ñ an+bu hag ña u pen bac hon gau manö an+bu udagla. Kale Mosis n+p hag juöm, ado g+ Ijip arun, a göm, gas+ u n+ñla. ⁴⁰ Mosis n+mam Eron n+p hagla, ‘B+ ne Mosis han+p Ijip n+bö dauub u, n+p n+hön göp u n+ñagpun. An+b u, ne han+p nan god rö r+mnap gö, b+ hon r+mnap god g+nabön an+b gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a g+la. * ⁴¹ Ñ+n an+bu nöp, god piral kaj kau pi rö ap g+ löm, yaur nan gau pak dap sabe g+ ñ+la. Kale ñ+magö kale g+la u n+ñöm, u god hon a göm, m+ñ m+ñ göl g+ nan kub lau ñ+ñla. * ⁴² An+g geila, God kal+p arö göm haga, ‘An+g g+pal u, sidö, rak+n, gap+ gau hałowalö sabe g+lan,’ a ga. Ñ+n an+bu kale nan an+b gau nöp sabe g+la u me, b+ God manö hagep ap God Manö u kal+ k+ñ r+köm haga, ‘Isrel n+bi b+.

Kale nöd m+ ñ+ñjuöl m+ihöp ram m+nöñ aip+
nöp an gau ajm+dim ñ+n u,
kaj kau kaj sipsip nan gau pak y+p sabe g+
ñagm+dim. *

* **7:36:** Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * **7:38:** Eks 19:3 * **7:40:**
Eks 32:1 * **7:41:** Eks 32:2-6 * **7:42:** Emo 5:25-27

⁴³ Kale nan yiharin piral mihöp kale ke gipe u
nıp nan pak sabe gi ñi midöl gi, gi
midmidim.

Nan anıbu, ap Molok a gimidim,
ap gapı rö gi limim, Repan a gimidim.

Nan god piral anıb mihau nöp,
sel ram gi ud ajöl gi, sabe göl gi midmidim.

Gi midmidim anıbu, yad kalöp hag yunö,
am nagı mideinabim daun kub Babilon ba
lau,' a ga.

⁴⁴ “Bac bi hon gau ram minöñ aipı gau mideila
ñin u sel ram ud ajmidal. Sel ram anıbu mideia
u niñöm, God hon aip midöp a göm niñmidal. Sel
ram anıbu, God manö haga rö nöp gi lılo mideia.

⁴⁵ Hainö Josua bac bi hon aip sel ram anıbu nap
bi kale nıbö udla. Hainö, kale sel ram anıbu
daueilö niñöl gi, God nıpe nıbi bi ram minöñ aui
mideila gau yu gi yua. Sel ram anıbu midöm,
mid damöm, hainö Depid yag daula. * ⁴⁶ Bac
Depid, bi God niñö aij ga bi u, nıpe God nıp hag
niñöm haga, ‘Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap
gi linö, ne God Jekop nöd sabe gimidöp u, ram
anıbu mideinabön,’ a ga. * ⁴⁷ Hageia pen God
nıpe yau a gaga. Hainö Solomon nıpe God sabe
gep ram anıbu gi la. *

⁴⁸ “Pen God adö i gılan midöp u, nıbi bi ñimagö
udöm gi linaböl ram gau midageinab. Bi God
manö hagep ap manö anıbu hagöm haga,

⁴⁹ ‘Bi Kub u haga,
“Ram minöñ kumi kabö adö lan au
sea kin yad rö adö au asık midem,

* **7:45:** Jos 3:14-17 * **7:46:** 2Sa 7:1-16 * **7:47:** 1Ki 6:1-38

m+nöŋ naböŋ il i ma yad abö g† löl g† m+idpin.
Yip n+hön ram g† libe, yad han m+ideinam?

Yad ram auai ake l+nam?

⁵⁰ Nan gau magöŋhalö ñ+magö yad ke g† lagpin
aka?” ga, a ga.

⁵¹ “Hon ke n+ŋ aij g+ipun a g+mim, nan si nan
naij nöp g+mim, God Manö n+ŋagpim. Nahai b+
g+m+dal rö nöp g+pim. Ana U† n+pe kalöp gas† aij
ñö n+ŋbep, pen pör wasö g+pim. * ⁵² Nahai b+ gau,
b+ God manö hagep gau kal+p magöŋhalö g† naij
g+la. B+ God manö hagep hadame gau, ‘God B+
Wög G+ Ñeb aij yöl u aunab,’ a g+la. Pen nahai b+
gau kale b+ an+bu gau u rö nöp al pak l+la. Pen m+ñi
God B+ Wög G+ Ñeb aij yöl an+bu auö me, kale n+p
mumug n+ŋmim al pak libe. * ⁵³ Pen God lo manö
n+pe u, ejol n+pe gau kal+p hag yuö daulö udpe,
pen hagöp rö n+ŋmim gagpim,” a ga.

S+idipen n+p kabö ju pak l+la

⁵⁴ S+idipen manö an+bu hagö n+ŋöl g†, kal+p
mulu kal yab+† lugö, meg magö hau r+ib+köm kal
jula. ⁵⁵ Pen Ana U† n+pe S+idipen ajman+ rau m+idö
n+ŋöl g†, n+pe g+lan+ g† n+ŋöm kumi kabö adö lan+
au n+ŋa, God mailö aij unbö ke yab+† n+pe m+ideia
n+ŋöm Jisas n+pe God ñ+magö y+j+g k+id lau adö
urak m+ideia. * ⁵⁶ S+idipen n+ŋöm haga, “N+ŋim!
Yad n+ŋabin, kumi kabö adö lan+ au ajöŋ hi+k
m+idöp. B+ Ñ+ n+pe u God ñ+magö y+j+g k+id lau adö
urak m+idöp!” a ga. *

* **7:51:** Ais 63:10 * **7:52:** Mad 23:31 * **7:55:** Sam 110:1

* **7:56:** Kol 3:1

⁵⁷ Sɪdipen anɪg hagö, rɪmɪd kale u ñɪmagö ud pɪɫ göm, adɪŋ magöŋhalö uraköm, manö bɫalö göm manö kub yabɪɫ hagöm, gɪ dö gɪ am nɪpe mɪdeia arla. ⁵⁸ Nɪp ud sɪsɪ löm, dam dam daun kub anɪbu höŋ adö yaŋ ud arla. Bɪ nɪp manö pir alla gau kal juöm, waɫɪj mɪlö kale gau ud juöm, bɪ praj Sol mɪdeia söl au yulö, nɪpe abad mɪdö nɪŋöl gɪ, kale Sɪdipen nɪp kabö ju pakla. ⁵⁹ Nɪp anɪg göl paklö nɪŋöl gɪ, Sɪdipen Bɪ Kub nɪp wɪñ al hagöm haga, “Bɪ Kub Jisas, ana magö yad ud,” a ga. ⁶⁰ Anɪg hagöm, kugom yɪmöm, wɪñ kub al hagöm haga, “Bɪ Kub! Yɪp al pak laböl i, nan si nan naj gaböl u nɪŋmön arö gɪmön,” a ga. Anɪg hagöl göm uma.
*

8

¹ Sɪdipen nɪp kabö ju pak lɪla ñɪn u, Sol söl au mɪdöm, paj hagöm obi ofete ga.

Jisas nɪbi bɪ nɪpe kalɪp rɪdɪk gɪ yulö, ke ke arla

Ñɪn anɪbu nöp, Jerusalem kai ɪɫ göm, nɪbi bɪ Jisas nɪŋ udla gau kalɪp gɪ naj yabɪɫ gɪla. Anɪg gɪlö, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kale magöŋhalö pɪñɪŋ gɪ, ram mɪnön Judia gau abe, ram mɪnön Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bɪ Jisas manö ud arep unbö mɪgan laŋ gau kale nöp Jerusalem mɪdeila. ² Pen God Manö hagöp rö nöp gɪmɪdal bɪ rɪmnap, Sɪdipen nɪp mög yabɪɫ gö, mɪtön kub yabɪɫ göl gɪ, wɪp dam rɪgöl gɪla. ³ Sol pen, nɪbi bɪ Jisas nɪŋ udpal gau gɪ naj yabɪɫ gɪnabin, a göm,

* **7:60:** Luk 23:34

ram ram göl gi, nibi bi anib gau kalip hałowalö
 †ip gi dam nag† limidöp. *

Pilip ram minöŋ Sameria amöm manö hag ña

⁴ Nibi bi Jisas nip niŋ ud mideila gau piñiŋ gi
 am ram minöŋ ke gau gau mideila. Pen anib gau
 am midöm, Jisas manö aij u dam nibi bi anib
 gau kalip hag ñimidal. ⁵⁻⁶ Bi ne Pilip u rö nöp
 am daun kub ap ram minöŋ Sameria au midöm,
 nibi bi gau kalip, Mesaia aua manö aij u hag ña.
 Pilip manö haga u abe, nan gagep rö ga u abe
 niŋöm, manö nipe niñön niñön haga u, rimid li
 niŋ aij yab† g†la. ⁷ Nipe nibi bi k†jaki aiön pi halö
 mideila gau iru nöp gö, nan anib gau aiö göm höŋ
 arla. Nipe nibi bi ñimagö ma pino gö k†la ga gau
 iru nöp abe, nibi bi ma gi ga be wa be ga gau iru
 nöp abe kalip gö, kam†ŋ la. ⁸ Anig gö niŋöl gi,
 nibi bi daun anibu hanmideila gau magöŋhalö
 miñ miñ yab† g†la.

⁹ Pen daun kub anibu bi ap hanmidöp, hib
 nipe u Saimon. Nipe kuj göm, nan gagep rö
 rimnap gö, Sameria nibi bi gau magöŋhalö gas†
 iru yab† niŋmidal. Yad bi kub yab† midpin, a
 ga. ¹⁰ Saimon nipe anig geia, nibi bi hib mideia
 gau abe, nibi bi hib midageia gau abe, Saimon
 manö haga rö nöp niŋöm hagla, “Bi anibi nipe
 god ‘Klö Kub’ a gi pun u nöp,” a g†la. ¹¹ Nan gagep
 rö gau pör gimidöp niŋöm nibi bi gau gas† iru
 niŋöm, manö haga rö nöp niŋmidal. ¹² Pen hainö
 Pilip apöm, God nibi bi udöm ram nipe kumi kabö
 laŋ au abad mideinab manö aij u abe, Jisas Krai
 manö aij nipe u abe, hag ñö, nibi bi gau kale

* **8:3:** Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

manö nipe niŋ udöm, ñig pakla. ¹³ Saimon nipe ke u rö nöp, Jisas niþ niŋ udöm ñig paka. Pilip arö, Saimon niþ hain gö niŋöl gi, Pilip nan gagep unbö ke rö gaia u niŋöm, Saimon nipe aiö waiö ga.

¹⁴ Bi Jisas manö ud arep gau Jerusalem midlö niŋöl gi, kalip manö ap hagla, “Sameria niþi bi God Manö niŋ udpal,” a gila. Kale manö anibu niŋöm, Pida Jon kalip mihöŋ hag yulö, ram mihöŋ Sameria arlö. ¹⁵⁻¹⁷ Ammil niŋlö, niþi bi gau Jisas niþ niŋ udlö, Bi Kub Jisas hib hagöm kalip ñig pak ñila u pen Ana U† nipe kalip auaga. Anib u, Pida Jon bi mihöŋ, Ana U† nipe kalip auan, a gimil, sabe gimil, ñimagö nabic cög kalip adö laŋ lälö, Ana U† nipe kalip añi añi aua. *

¹⁸ Kalpe mihöŋ ñimagö nabic cög adö laŋ lälö, God nipe Ana U† niþi bi gau kalip ña u, Saimon niŋöm, yad u rö nöp ginam, a göm, kalip mihöŋ mani yamöm haga, ¹⁹ “Mani i udmil, yip pihöŋ anibu ñilö, yad niþi bi an an ñimagö yad nabic cög adö laŋ linö, kale u rö nöp Ana U† udnaböl,” a ga.

²⁰ Anig hageia, Pida haga, “God nan aij nipe yiharin ñöb anibu, nihöŋ ginig mani raunig gabön? Mani anibu ne ke pig hij gi lugnab!

²¹ Wög hol gipul u ne aip wasö. Hibur gasi midmagö ne niŋ ud midpan u, God niŋö aij gagöp. ²² Nan si nan naj ginam, a gimön, gasi niŋban u arö gimön, God niþ sabe geinabön u, gasi naj yabi† niŋban anibu niŋöm arö ginim rö löp,” a ga. ²³ Yad niŋbin, nan aij kale au nan yad

* 8:15-17: Ap 19:6

rö m+dböp a g+mön, n+ñmön, gas+ naj n+ñmön, nan si nan naj g+ m+dpän. An+bu u, ne nan si nan naj gep magö u, nag+ wög gep b+ rö m+dpän.

²⁴ Hageia, Saimon haga, “Köl m+höñ B+ Kub u n+p sabe g+lö, nan y+p g+n+m rö löp, a g+mil hagabil an+bu gagn+m,” a ga.

²⁵ Pen Pida aip Jon aip, Jisas kal+p m+höñ n+hön n+hön ga manö u abe, B+ Kub manö aij u abe, n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ p+s göm, ado g+ Jerusalem arn+g, adan nab gau amöl g+, ram m+nöñ Sameria an+ au ram r+ñg aglö iru nöp n+bi b+ gau kal+p Jisas manö aij u hag ñöl g+ arlö.

Pilip n+pe b+ Idiopia n+bö ap n+p Jisas manö aij u hag ña

²⁶ Pen B+ Kub ejol ap apöm Pilip n+p haga, “Jerusalem n+bö daun kub Gasa arbal adan m+lö u arammön,” a ga. ²⁷ Hagö, Pilip adan haga m+lö an+bu amöm n+ña, b+ kub ap, kaj hos t+p g+ dam ajöp nan bad adö lañ as+köm, adan m+lö an+bu areia. B+ an+bu n+pe n+bi kwin Kadaki, ram m+nöñ kub Idiopia abad m+deia n+bi u n+p wög göl g+, mani n+pe u abad m+dm+döp. Pen n+pe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl g+ m+d p+s göm, ²⁸ ado g+ ram m+nöñ Idiopia aramöm, God Manö ad+ñ Aisaia kal+ kññ r+ka u udöm, amgö l+ n+ñöl g+ areia. ²⁹ Pen God Ana Pilip n+p haga, “Hos nan bad t+p g+ dam arab dañ am söl ba au ammön, b+ an+bu aip armil,” a ga.

³⁰ God Ana haga rö nöp, Pilip g+ dö g+ söl ba au amöm n+ña, b+ Idiopia n+bö an+bu, b+ God manö hagep Aisaia God Manö ad+ñ kal+ kññ r+ka u, amgö l+ n+ñöl g+ areia. Pilip n+ñöm haga, “Ne

köp amgö li niñöl gi arabön yagol u, manö it u anig hagöp a gimön niñabön aka wasö?" ga.

³¹ Hageia, nipe haga, "Nibi bi rimnap rö yip hag ñilö niñem rö hagnam," a ga. Anig hagöm Pilip nip haga, "Ap adö aui asikö hol aip arul," a ga. Hagaiö, Pilip am adö anibu asika.

³² Bi anibu God Manö adin Aisaia kali kün rika anibu amgö li niñeia. Manö anibu anigöl midöp: "Nipe kaj sipsip ut gi dam al pak libal rö nöp mideia.

Kaj sipsip pi un riklö, aiö gi gagöp rö, nipe u rö nöp manö ap hagaga.

³³ Nan naj ap gaga u pen nip manö pir alöm, gi naj gila.

Nip böñ nöp al pak lilö uma u me, hainö bi an rö midöm,

'Anig anig gimidöp,' a ginab?" ö ga. *

³⁴ Bi kub Idiopia nibö u manö anibu niñöm, Pilip nip haga, "Manö hagab anibi, God manö hagep bi u nipe ke hagab aka bi ke nibö ap nip hagab?" ö ga. ³⁵ Hagö, Pilip God Manö adin amgö li niñajil u nöp it gi hag dam dam, Jisas manö aij u hag ñi aij ga.

³⁶ Pen anig göl manö gi damöl gimil niñlö ñig ap mideia. Bi anibu Pilip nip haga, "Ñig midöp i yip ñig pak ñinabön aka?" ga. * ³⁷ Hageia, Pilip haga, "Ne Krai nip hibur gasi midmagö yad niñö nöp niñ udpin a geinabön u, yad nöp ñig pak ñinabin," a ga. Hageia, bi anibu pen haga, "Jisas Krai nipe God Ñi nipe midöp u, yad niñ udpin," a ga. ³⁸ Hagö, kaj hos nan tip gi dam ajep

* **8:33:** Ais 53:7-8 * **8:36:** Ap 10:47

adö asik aueilö u, hos u halö anib au limil, ñig yañ ammil, Pilip bi anibu nip ñig pak ña. ³⁹ Anig göl ñig pak ñöm, goł au aulö niñöl gi, adin Bi Kub Ana nipe Pilip nip udöm, ke migan ap ud arö niñöl gi, bi kub anibu nip niñaga. Nipe pen miñ miñ yabit göl gi adan ara. ⁴⁰ Pen Bi Kub Ana nipe Pilip nip dam ram minöñ Asodas lö, nibi bi ram minöñ anib gau daun ke ke mdeila gau kalip magöñhalö Jisas manö aij u hag ñi dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas nip niñ uda

¹ Pen Sol nipe Bi Kub manö aij niñ udöm hain gimidal nibi bi gau kalip al pak lin, a göm, pör klö yabit gimidöp. Mañ ap nipe am God nip nan sabe gep bi kub yabit u nip haga, * ² “Yip köp rimnap kali kñiñ rik ñaimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke midöp daun kub Damaskas amem, kalip ñinabin. Köp anibu kali kñiñ rikmön hagmön, ‘Daun kub Damaskas au, kale nibi bi Jisas nip niñ udpal rimnap Juda magum gep ram gau midaiöl u, Sol nip hagpe, kalip nagı löm, Jerusalem daunim,’ a gimön, kali kñiñ rikmön,” a ga. ³ Sol köp anibu udöm, Damaskas söl söl gö niñöl gi, adin mailö kumi kabö adö lan nibö ap lugöm nip niña. ⁴ Sol kaj hos adö lan nibö ap lug minöñ yañ pakö niñöl gi, manö ap nip haga, “Sol, Sol, yip niñön ginig gimön pör gi naij gabön?” ö ga. ⁵ Hageia, Sol haga, “Bi Kub, ne an?” ö ga.

* **8:40:** Ap 21:8 * **9:1:** Ap 8:3

Hageia, haga, “Yad Jisas, yip pör gi naj gabön u nöp hagabin. ⁶ Pen ne urakmön, Damaskas ammön, bî ap apöm nöp manö hagnîm rö niñmön giñmön,” a ga.

⁷ Pen bî Sol aip aula gau manö magö u nöp niñöm, bî niñe u niñagöm, gasî mlö löm, manö rîmnap hagagla. ⁸ Sol pen uraköm amgö hiñköm niñä, amgö niñe u böñ nöp we ga. Anîg gö, bî niñe aip aula gau niñmagö kîd niñe u udöm, uî gi Damaskas arla. ⁹ Niñ anîg göl amgö we gö, niñg, nan magö nan gau niñagöm, niñ mîhau niñgan yîharîñ nöp mîdeia.

¹⁰ Pen Jisas niñ niñ uda bî ap Damaskas mîdeia, hib niñe u Ananaias. Bî anîbu niñe naböñ niñä, Jisas niñ haga, “Ananaias!” a ga.

Hageia haga, “Bî Kub, yad mîdpin,” a ga. ¹¹⁻¹² Hageia, Jisas haga, “Sol bî daun kub Dasas niñbö u, God niñp sabe göl gi, naböñ niñöb, bî Ananaias a giñpal u niñ am ud niñajîp, amgö niñe we ga u niñ niñöb. Niñe mîñi yîp sabe göl gi mîdöp Judas ram u. Anîb u, ne adan ‘Yîjîg’ a giñpal u ammön, Judas ram u amjakmön kalîp hagmön, ‘Sol niñ niñniñg auabin,’ a giñmön,” a ga.

¹³ Jisas niñe anîg hageia, Ananaias haga, “Bî Kub. Yad niñbin niñi bî iru yabîl nöp hagpal, ‘Bî Sol anîbu niñi bî nöp lau adö mîdpal Jerusalem gau kalîp pör gi naj yabîl göp,’ a giñpal. ¹⁴ Niñe mîñi Damaskas i auöp u, bî God nan sabe gep bî kub gau köp rîmnap niñ niñlö, niñi bî an an hib ne haglö adö arnab gau, kalîp nagî lîñ, a göm, auöp,” a ga.

¹⁵ Ananias anig hageia, Bi Kub nip haga, “Aru! Bi anibu wög rımnap yad ke nip hag libin. Nipe manö aij yad u Isrel nıbi bı kalıp hag ñöm, Isrel nıbi bı wasö gau kalıp hag ñöm, kiñ gau kalıp hag ñöm gınab. * ¹⁶ Pen nıpe ake ranö, iru marö gö nıñöl gı, wög anıbu gınab. Anig gınab u yad ke nip hag ñı aij gınabin,” a ga. *

¹⁷ Bi Kub anig hageia, Ananias aramöm, Sol mıdeia ram u apjaköm, raul yañ amöm, Sol nip nabıc cög adö lañ ñımagö löm haga, “Mam Sol. Bi Kub Jisas nöp adan añ au ap lugöm waiö la nıñna u, yıp hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyañ ñıl nıñmön, Ana Uı nıpe nöp am ajmañ raunım, a göm, yıp hag yuö aubin i,” a ga. ¹⁸ Ananias anig hagö nıñöl gı, nan hag gaı bad rö Sol amgö nip harıköl mıdeia u, waı gı lugö nıñöl gı, adıñ amgö ñıl nıñna. Amgö nıñöm, urak aramöm, ñıg paka. ¹⁹ Sol nan ñıñöm kłö uda.

Sol Damaskas nıbi bı gau kalıp Jisas manö aij u hag ña

Pen Sol nıpe ñın rımnap nıbi bı Jisas nip nıñ udla gau aip Damaskas mıdöl gı, ²⁰ Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas nıpe God Ñı nıpe mıdöp manö aij u nıbi bı gau kalıp hag ña. ²¹ Nıpe anig göl hag ñı mıdö nıñöl gı, kale nıñöm pa gıl gıl göm hagla, “Bı i me, Jerusalem nıbi bı Jisas nip nıñ udla gau kalıp gı naij gımıdöp me! Mıñı rımnap halö nagı lı dam, bı God sabe gep bı kub gau kalıp ñınam a göm auöp,” a gıla. * ²² Pen Sol Jisas manö aij u hag ñı damöm, Jisas nıpe nöp Mesaia

* **9:15:** Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5 * **9:16:** 2Ko 11:23-28 * **9:21:** Ap 8:3

u manö kabö göl yabił hagö, bi Juda Damaskas han mideila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

²³ Pen hainö mid damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Sol nıp al pak lun,” a gıla. ²⁴ Pen manö hagla anıbu, bi ap niñöm Sol hag ña. Daun kub anıbu, hadame nöp kabö waryö gi gıgabö gıla u me, adan ramö ajmidal gau, Sol nıp alun, a göm, sidö an sibön yan uñin li mideila. ²⁵ Anig geila niñöm Sol bi nıpe gau sibön an yan nıp wadı migan kub ap yagöm, nagı adıköm, tıp gi waryö anıbu migan ap hön adö adö lan nıbö minöy yan yulö, piñin gi ara. *

Sol Jerusalem am midea

²⁶ Sol Jerusalem amöm, nıbi bi Jisas lau adö mideila gau aip mideinam, a geia pen kale niñöm, bi i Jisas bi nıpe ap wasö, hanıp al pak linig auöp, a göm, piñin gıla. * ²⁷ Anig geila, Banabas nıpe Sol nıp dam bi Jisas manö ud arep gau mideila au amöm, kalıp haga, “Bi anıbi nıp niñmim piñin gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gi, adan an au amöm, Bi Kub nıp niñö, nıp manö rimnap haga. Hainö am Damaskas nıbi bi kalıp piñin gagöm, Jisas manö aij u hałowatö nöp hag ña,” a ga. * ²⁸ Banabas anig hagö, Sol nıp udlö, kalıp aip Jerusalem midöm, daun kub anıbu migan migan gau amöm, Jisas manö aij u hałowatö yabił nöp hag ña. ²⁹ Pen bi Juda Grik manö niñla gau nıp aip manö pen pen hag amıl apıl göm, nıp al pak lun, a göm, gası

* 9:22: Ap 18:28 * 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19

* 9:27: 1Ko 9:1

u n+ɲla. ³⁰ Pen bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla rɪmnap manö anɪbu nɪɲöm, nɪp uɫ gɪ dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

³¹ Ñɪn aɲ anɪb au, ram mɪnönɲ Judia, Galili, Sameria gau, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla gau mɪd aij gɪla. Ana Uɫ nɪpe kalɪp abad mɪd aij göm, pɪdön ñö nɪɲöl gɪ, kale klö göm, Bɪ Kub nɪp gasɪ nɪɲöl gɪ mɪdöm, nɪbi bɪ rɪmnap halö Jisas manö aij u hag ñɪlö, kale u rö nöp Jisas nɪp nɪɲ udla.

Pida Inias nɪp gö urak ara

³² Pida ram mɪnönɲ ke ke gau gɪ ajöl gɪ, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla gau kalɪp nɪɲ ajmɪdöp. Anɪg göl nɪɲ ajöm, mañ ap, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla gau kalɪp nɪɲɪn, a göm, ram rɪɪg aglö Lida ara. ³³ Ram mɪnönɲ anɪbu bɪ ap mɪdeia, hib nɪpe u Inias. Pen ñɪmagö ma nɪpe gau kɪla gö, kuö adö nɪpe u nöp han mɪdmɪdöp mɪ unbö raleb jɪɲ ina. ³⁴ Pida bɪ anɪbu nɪp haga, “Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kamɪɲ lɪnab. Urakmön, kuö ne u yad aij gɪ,” a ga. Anɪg hagö nɪɲöl gɪ, magö anɪbu nöp Inias nɪp kamɪɲ lö uraka. ³⁵ Inias uraköm gɪ ajö nɪɲöl gɪ, ram rɪɪg aglö Lida nɪbi bɪ gau abe, ram mɪnönɲ Seron nɪbi bɪ gau abe nɪp nɪɲöm, Bɪ Kub nɪp nɪɲ udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

³⁶ Pen Pida ram rɪɪg aglö Lida anɪbu mɪdö nɪɲöl gɪ, nɪbi Jisas nɪp nɪɲ uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nɪbi anɪbu hib nɪpe Dabida. Pen Grik manö hagöm nɪp Dokas a gɪmɪdal. Nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp abad mɪd aij göm, nɪbi bɪ mög gep rö gau kalɪp wög gɪ ñɪmɪdöp. ³⁷ Nɪbi anɪbu nɪp nan gö hadö umö, nɪp ñɪg pak ñöm wip he dam

ram raul migan adö laŋ lila. ³⁸ Jisas nibi bi nipe Jopa mideila gau manö ap niŋla, Pida ap mideia ram riŋg aglö Lida au. Lida daun kub Jopa söl au midöp, niŋöm kale bi mihöp kalip hag yulö, Pida mideia au ammil manö klö hagmil haglö, “Ne hol aip yinid auö arun,” a gilo. ³⁹ Hagailö, Pida kalip mihön aip Jopa amöm amjaklö niŋöl gi, nip ut gi dam Dabida uma dam lila ram raul adö laŋ arla. Ut gi ud areilö niŋöl gi, nibi paŋpaŋ ap mideila gau, nibi uma anibu nöd kamini midmidöp u, waŋi milö waŋi rimnap kalip yiharini ñimidöp gau, Pida nip yamöl gi, mitön gi mideila.

⁴⁰ Pida pen nibi bi ap mideila anib gau kalip hag höŋ yaŋ yuöm, kugom yimöm, God nip sabe göl gi, ado göm, wip he niŋöl gi haga, “Dabida, urak!” a ga. Hagö, Dabida amgö ñil Pida nip niŋöm, urak asika. ⁴¹ Pida pen ñimagö kid nipe u udöm, ud urak ñöm, nibi paŋpaŋ gau abe, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau abe, kalip magönhalö wiñ alö aueila haga, “Dabida i,” a ga. ⁴² Pen Pida anig geia, manö anibu Jopa nibi bi magönhalö niŋöm, nibi bi iru nöp Bi Kub nip niŋ udla. ⁴³ Pen Pida nipe daun kub Jopa anibu, bi kaj kau hañ wög gimidöp bi ap aip ñin rimnap rapin midmidil. Bi anibu hib nipe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias nip manö haga

¹ Pen ami bi gau kalip abad midmidöp bi kub ap daun kub Sisaria midmidöp. Hib nipe u Konilias. Ami bi nipe abad midmidöp anib gau kalip “Idali Ami Bi” a gimidal. ² Bi kub Konilias

anibu aip, nibi bi ram nipe gau aip, God nip niŋ udla. Juda nibi bi nan kale rimnap midagmidöp u, Konilias nipe mani nan gau hałowalö ñimidöp. Pen nipe God nip pör sabe gimidöp. ³ Mañ ap sidö gamiŋ ga magö u, Konilias nipe naböŋ niŋa, God ejol ap apöm haga, “Konilias!” a ga. ⁴ Hageia, Konilias piñiŋ göm nip niŋ ij halö löm haga, “Bi kub, yip niñön hagabön?” ö ga.

Hageia, ejol u nip haga, “Ne God nip sabe gimön, nibi bi mög gep gau kalip nan hałowalö ñimön giŋpan u, God nöp aij göm nöp hauł gagöp. ⁵ Ne bi rimnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bi Saimon Pida a giŋpal u nip haglö aunim. ⁶ Nipe Saimon, bi kaj kau hañ wög göp u aip midpil ñig solwara goł au,” a ga.

⁷ Pen ejol manö anibu hagöm arö niŋöl gi, Konilias bi wög nip gi ñimidil miñau abe, ami bi God nip niŋ uda ap abe hagö aueila, ⁸ kalip ejol u manö niñön niñön haga u hag ñi aij göm hag yuö, Jopa arniŋ hadla.

⁹ Kale am am adan aŋ au hanla. Ruö am am, sidö aŋ aulik magö u, Jopa söl söl giła. Magö anibu Pida God nip sabe giñig ara ram adö laŋ miŋan u. ¹⁰ Nipe amöm, God nip sabe gi midö niŋöl gi, nip kiyo kub yabił la. Pen nibi bi nipe gau nan magö lau giłö niŋöl gi, nipe naböŋ ap niŋa. ¹¹ Pida nipe naböŋ niŋöm niŋa, kumi kabö adö laŋ miŋan hičköm, wadi kub ap ñon mälö miñau miñau goł lap lap adiköl mideia aŋ au lug lug minöŋ ił yaŋ luga. ¹² Wadi miŋan anib yaŋ kaj, wal wayöŋ, re, yaur ke ke gau magöŋhalö nöp

mideia. ¹³ Manö ap pen nip haga, “Pida, urakmön nan ñiñeb anib yagol gau pak ñö?,” a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, “Bi Kub. Wasö yabi! Nihön giñig ñö? a gimön hagpan? Hon Juda nibi bi nan hil gep anib gau nan rimnap ñiñagpin yabi!,” a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anibu kauyañ haga, “Nan nihön nihön God nan ñiñeb a ga gau, hil gep a gimön hagagmön,” a ga. *

¹⁶ Ga anibu, ij miñau niñgañ ga. Hainö me, nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lañ ara.

¹⁷ Anig gö, Pida naböñ niñbin anibu nihön ginab, a göm, gasi iru niñ midö niñöl gi, Konilias bi hag yuö nip hagnig aula bi kabö u adan il au apjakla. ¹⁸ Apjaköm hagla, “Bi Saimon Pida au midöp aka?” gila.

¹⁹ Pida naböñ niñajip anibu gasi niñöl gi midö niñöl gi, God Ana nip haga, “Ne nö?! Bi miñau niñgañ nöp ulñai niñ auaböl. ²⁰ Anib u, urakmön ram au giñyañ arammön. Yad ke kalip hag yunö auaböl. Anib u, auö aip arun a gaiöl u, gasi iru niñagmön aip armön,” a ga.

²¹ God Ana anig hagö, Pida au yañ amöm bi anib gau kalip haga, “Bi ulñai niñabim bi u, yad me i. Yip manö ap hagnig aubim aka?” ga.

²² Hageia, hagla, “Bi kub Konilias, ami bi gau kalip abad midöp bi kub u hanip hag yuö auabun. Nipe God nip niñ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nip niñlö kalip magöñhalö aij göp. Pen nipe naböñ niña, God ejol ap apöm nip haga, ‘Ne

* **10:14:** Lep 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19

bi rīmnap yuö, am Saimon Pida nīp u† gī daulö, manö hagainīm u nīηmön, ' a ga," a gīla.

Pida Konilias ram ara

²³ Anīg hagailö, Pida kalīp hagö ram raul mīgan amöm hanla.

Ruö Pida, bi Jopa nībö Jisas nīp nīη udla rīmnap udöm, Konilias yua bi ugan anību aip am am adan aη au hanla. ²⁴ Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nīpe Pida auab, a göm, nībi bi nīpe gau abe, mīdeimam nīpe gau abe, kalīp wiñ alö ap magum gī mīdeila.

²⁵ Pida nīpe amöm ram raul arnīg gö nīηöl gī, Konilias nīp nable paköm, nīp bi kub a göm, am ma i† nīpe au kugom yīma. ²⁶ Anīg gö nīηöl göm, Pida pen nīp ud urak ñöm haga, "Ne urak! Yad u rö nöp bi ap me," a ga. *

²⁷ Hagö, urakö nīηöl gī, manö hagöl gī, ram raul mīgan yaη arlö. Ammil Pida nīηa, nībi bi iru nöp ap magum gī mīdeila. ²⁸ Pida kalīp haga, "Kale ke nīηbim, hon Juda nībi bi asī masī gī aij gīpun. Juda nībi bi wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböη nīηnö, God yīp manö ap haga. Nīpe manö haga anību, yad nībi bi rīmnap asī masī mīdpal, a gem, kalīp asī masī gīnam rö lagöp. ²⁹ Anīb u nīηem me, Konilias manö hagöp u nīηem arö gagpin; hagöp rö nīηem aubin. Anīb u, yīp nīhön gīnīg hagpe aubin?" ö ga.

³⁰ Pida anīg hageia, Konilias haga, "Yad ruö nöp me, mīñi sidö gamīη göp magö u rö, ram raul mīgan yaη God nīp sabe gī mīdöl gī nīηnö, bi

* **10:26:** Ap 14:13-15; Rep 19:10

watij rud yabił yima ap apöm, midainö ba au uraköl mideia. ³¹ Nipe yip haga, ‘Konilias, ne God nıp sabe gimön, mani nan gau nıbi bı nan midagöp gau kalıp hatöwałö ñimön gıpan u, God niñöb. ³² Anıb u me, bı rımnap hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib nipe ap Pida a gıpal u, nıp uł gı dauöl. Nipe Saimon bı kaj kau hañ wög göp u aip midpil ñig solwara goł au,’ a ga. ³³ Ejol u yip anig hagö, yad yıñid nöp bı yad rımnap hagnö, nöp am uł gı dauajal, yip aij göp. Hon nıbi bı aui God pıg midpun rö, Bı Kub manö kalıp hag ñimön, a göm, nöp hag yuö auban u, mıñi hanıp hag ñö niñun,” a ga.

Pida Konilias nıbi bı nipe gau kalıp manö hag ña

³⁴ Konilias anig hageia, Pida haga, “Yad mıñi niñbin, God nipe, bı söl aui nıbö nöp bı aij, bı mlö gau nıbö bı naij, a göm, niñagöp. * ³⁵ Ram mınöñ ke ke gau nıbö, il ke ke gau nıbö, nıbi bı an an God nıp niñöm ana udöm, manö nipe niñöm hagöp rö gınaböl gau, kalıp magöñhalö udnab. ³⁶ Pen God nipe hanıp Isrel nıbi bı manö aij yua u niñbim. Yad ke aip jım ñöl midlañ, a göm, God nipe Jisas Krais nıp hag yua. Jisas Krais nipe nöp me, nıbi bı gau magöñhalö Bı Kub kale midöp. ³⁷ Kale ke niñbim, Jon bı ñig pak ñeb u, ñig pak ñöl gı, manö aij anıbu il göm, ram mınöñ Galili hag ña. Anig göl hagö, hag damöm, hag damöm, nıbi bı ram mınöñ Isrel midpal gau magöñhalö niñla. * ³⁸ Pen kale niñbim, Jisas Nasared nıbö

* **10:34:** Dud 10:17; Ro 2:11 * **10:37:** Mad 4:12-17

u God aip mîdöm, Ana U† u nîp ñö, abad mîdö nîñöl gî, klö nîpe nöp udöm, ram mînönj ke ke gau magöñhalö ajöl göm, nîbi bî gau gî aij göl gî, nîbi bî Seden kalîp gö u†ham mîdeila gau kalîp gö, kamîñj limîdöp. *

³⁹ “Pen Jisas Juda nîbi bî ram mînönj kale gau gî ajöl göm, Jerusalem gî ajöl göm, ga ga rö hon amgö hon ke nîñno u hagabin. Pen hainö nîp mab ba lañ al pak lîlö uma. ⁴⁰ Uma u pen ñîñ mîhöp mîdöm, God gö, ñîñ mîhau nîganj u kauyanj uraköm, am waiö lö amgö nîñno. ⁴¹ Nîbi bî magöñhalö nîp amgö nîñagla. God hanîp nîbi bî hag la gau nöp Jisas nîp amgö nîñno. Nîpe umöm urakö nîñöl gî, aip mîdun jîm ñöl nan ñîñjun ñîg ñîñno. * ⁴² Jisas hanîp haga, ‘Manö aij yad u nîbi bî gau kalîp hag ñîmîm hagnîm, “God haga rö me, hainö Jisas nîbi bî kamîñj mîdeinaböl gau abe, nîbi bî umnaböl gau abe, kalîp magöñhalö manö kub hagnab,” a gîmîm,’ a ga. * ⁴³ Pen adö anîbu, bî God manö hagep gau magöñhalö Jisas Kraîs nîp hagnîm hagla, ‘Nîbi bî an an Kraîs hib klö yabî† nîpe u udnaböl gau, nan si nan naij gîpal u, God nîñöm arö gîñab,’ a gîla,” a ga. *

Juda nîbi bî wasö gau Ana U† udla

⁴⁴ Pen Pida anîg göl manö hag mîdö nîñöl gî, Ana U† nîpe nîbi bî nîñ mîdeila gau kalîp magöñhalö aua. * ⁴⁵⁻⁴⁶ Ana U† kalîp auö, kale manö ke nöp, hanj ke nöp hagnîm gî, God hib nîpe

* **10:38:** Mad 3:16; Luk 4:17-20 * **10:41:** Ap 1:8; Luk 24:42-43

* **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 53:5-6; Jer 31:34

* **10:44:** Ap 11:15; 15:8

haglö adö arö, Juda nibi bi Jisas nip niη udla Pida aip Jopa nibö aula gau, God Juda nibi bi wasö gau kalip Ana U† ña me u, a göm, aiö waiö gila.

Pida pen haga, * 47 “God nipe Ana U† hanip ña rö u, miñi nibi bi gai i kalip u rö nöp ñöb. Anib u, kale ñig paknabun, a gilö, nibi bi rimnap kalip wasö göl rö lagöp,” a ga. 48 Pida anig hagöm bi nipe rimnap kalip haga, “Nibi bi gai i kalip Jisas Kraish hib nipe hagem ñig pak ñimim,” a ga. Ñig pak ñilö niηöl gi, kale hagla, “Pida, ne hon aip ñin pro magö ap aui midaimön,” a gila. Haglö, ñin pro magö ap kalip pig mideia. *

11

Pida Jerusalem arö nip manö hag gila

1 Pen Jisas manö ud arep bi gau abe, ram minöη Judia nibi bi Jisas nip niη udla gau abe niηla, Juda nibi bi wasö gau rimnap God Manö niη udla.

2 Anib u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda bi wasö gau u rö nöp hañ rib gi dö göl, a gimidal bi gau, Pida nip kal göm hagla, 3 “Ne nihön ginig bi hañ rib gi dö gagpal gau ram kale ammön, kalip aip nan jim ñöl ñiηabön?” ö gila. *

4 Anig hagaila, Pida daun kub Jopa midöm naböη niηa aiud u kalip hag ñöl gi haga, 5 “Yad daun kub Jopa midem, God nip sabe gi midem, naböη niηnö, kumi kabö adö laη nibö, wadi kub ap rö ñon mlö mihau mihau go† lap lap adiköl mideia lug lug il yad midainö au ap luga. * 6 Auö,

* 10:45-46: Ap 2:4; 19:6 * 10:48: Ap 2:38 * 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12 * 11:5: Ap 10:9-48

yad wadi anibu mideia sol au amem niñno, kaj, wal wayon, re, yaur gau gau magorhalo mideia. ⁷ Pen manö ap yip haga, 'Pida, ne urakmon nan anib yagol gau pak ñon,' a ga.

⁸ "Hageia, yad pen hagnö, 'Bi Kub. Wasö yabi! Nihon ginig ñon a gimön hagpan? Hon Juda nibi bi nan hil gep anib gau nan rimnap niñagpin yabi,' a ginö.

⁹ "Anig hagainö, manö anibu kauyan haga, 'Nan nihon God nan niñeb a ga gau, hil gep a gimön hagagmön,' a ga. ¹⁰ Ga anibu, ij mihau nigan ga. Pen hainö nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lan ara.

¹¹ "Pen magö anibu nöp, bi mihau nigan ram han midainö u apjakla. Bi anib gau bi kub Konilias, Sisaria nibö hag yuö, yip ut ginig aula. ¹² God Ana yip haga, 'Gasi iru niñagmön, kalip aip hatowato armön,' a ga. Anig hageia, yad mam Jisas manö niñ udpal unbö kagoi jing udem, kalip aip Konilias ram u arno. ¹³ Amjakno, Konilias haga, 'Ejol ap apöm yip haga, "Bi rimnap hagaimön, daun kub Jopa amöm, bi ap Saimon Pida a gipal u nip ut gi dauöl. ¹⁴ Ut gi daulo, nipe nöp manö rimnap hag ñö, nibi bi ram ne aip midpim gau, God kalöp magorhalö ud kamij yuö, nibi bi nipe mideinabim," a ga,' a ga. *

¹⁵ "Konilias yip anig hagö, yad il gem manö hag ñinö niñöl gi, Ana Ut nipe hanip nöd aua rö, nibi bi anib gau kalip u rö nöp aua. * ¹⁶ Anig gö, Bi Kub hanip nöd haga manö u gasi niñno. Nipe haga, 'Jon kalip ñig pak ña u pen sol midöp God

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4

nipe kalöp Ana U† u pak ñ†nab, a ga. * 17 Pen hon B† Kub Jisas Krais n†p n†ñ udno ñ†n u, God nan aij yabi† han†p ña rö, kal†p u rö nöp ña. An†b u, yad aigöl gem God n†p, ‘An†g gagmön,’ a gi†bnep?’ ö ga.

18 Pida an†g hageia, bi n†p manö kal hag gi†la gau manö haga u n†ñöm, manö kal r†mnap halö hag gagla. God hib haglö adö arö n†ñöl gi† hagla, “Han†p nöp wasö; Juda n†bi bi† wasö gau u rö nöp, nan si nan naj gi†pal u, n†hön gi†n†g an†g gi†pun, a göm, n†p sabe geinaböl u, nipe n†ñöm, nan si nan naj gi†pal gau arö göm, kam†ñ pör midep magö u kal†p ñ†nab,” a gi†la. *

Adiok n†bi bi† Jisas manö aij u n†ñ udla

19 Pen S†dipen n†p kabö ju pak l†la ñ†n an† au, bi† Juda Jerusalem mideila gau, n†bi bi† Jisas n†p n†ñ udla gau kal†p gi† naj yabi† gi†lö, kale pi†ñ†ñ gi† ke ke arla. R†mnap pi†ñ†ñ gi† ram m†nön† Pönisia arla, r†mnap pi†ñ†ñ gi† ram m†nön† ñ†g r†b gus ga airan Saipras arla, r†mnap pi†ñ†ñ gi† daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda n†bi bi† wasö gau kal†p hag ñagla, n†bi bi† kale ke Juda kai ju am an†b gau midm†dal gau kal†p nöp hag ñ†la. *

20 Pen n†bi bi† Jisas manö aij u n†ñ udla r†mnap Saipras n†bö, r†mnap Sairini daun n†bö, pi†ñ†ñ gi† Adiok amöm, B† Kub Jisas manö aij u Juda n†bi bi† wasö gau kal†p hag ñ†la. 21 B† Kub klö nipe u kal†p aip mideia u me, n†bi bi† gau kal†p Jisas manö aij u hag ñ†lö, n†bi bi† iru nöp B† Kub n†p n†ñ udla.

* 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4

22 Pen Jerusalem nibi bi Jisas nip niη udla gau, manö anibu niηöm, bi kale Banabas nip haglö, Adiok ara. * 23 Banabas nipe Adiok amjaköm niηa, God nipe nibi bi anib gau mög niηöm gö, Jisas manö aij u niη udla. Anib u me, nipe ñiñi löm, kalip manö r+imnap halö hag ñöl gi haga, “Bi Kub nip niη udpim u arö gagmim; nip añi nöp hibur gasi midmagö kale aη daη niη ud p+döη gimim, cig göl gi midaimim,” a ga. 24 Banabas nipe bi aij yöl. Ana Ut nipe Banabas apöm ajman raum+döp. Nipe Jisas manö aij u böη nöp niη uda. Nipe Jisas manö aij u nibi bi gau hag ñö, nibi bi iru nöp Bi Kub nip niη udla.

25 Banabas pen bi Sol nip am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. * 26 Banabas Dasas amjaköm, Sol nip ulhai niηöm, ut gi ado gi am Adiok amöm, mi añi anibu nibi bi Jisas nip niη udla gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi midailö. Adiok nibi bi Jisas Kraiss nip niη udla gau, nöd hib ñöm Kraiss Nibi Bi a gila.

27 Ñin aη anib au, bi God manö hagep r+imnap Jerusalem nibö Adiok arla. 28 Amöm, God Ana nipe bi kale ap Agabas nip gasi ñö haga, “Kiyö kub yabił ram m+inöη magöñhalö linig gab,” a ga. Hagö, haga rö kiyö kub yabił u, gapman bi kub Klodias abad midmidöp ñin u aua. * 29 Anig göl kiyö kub la niηöm Adiok nibi bi Jisas nip niη udla gau hagla, “Nibi bi Jisas manö aij u niη udpal r+imnap ram m+inöη Judia gau midlö niηöl gi, kalip kiyö kub yabił löp u, hon añi añi kalip

* 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10

mani rımnap magum gun ñun,” a gıla. ³⁰ Anıg hagöm, mani lı magum göm, Banabas aip Sol aip kalıp ñöm hagla, “Kale bı mıhönj mani i dammil, Kraıs nıbi bı nıpe abad mıdpal bı kub gau kalıp ñıl,” a gıla. *

12

Herod Jems nıp al pak löm, Pida nıp nagı la

¹ Ñın an anıbu au, gapman bı kub Herod, nıbi bı Jisas nııj udla gau rımnap kalıp gı naij göl gı, dam nagı löl gı ga. ² Ami bı nıpe gau rımnap hagö, Jon nımam Jems nıp ru mılö kíd udöm böj nöp al pak lölö uma. ³ Herod hagö anıg geila, Juda nıbi bı gau nııjöm ñıñı lıla. Ñıñı lıla u, Herod nııjöm, Pida nıp u rö nöp hagö, dam nagı lıla. Gıla anıbu, Juda nıbi bı Bred Yıs Halö Ñııjagep ñın an au gıla. ⁴ Herod Pida nıp anıg göl dam nagı löm, ami bı unbö raleb böj dan (16) kalıp nıme lı yıgwo mılö yıgwo mılö löm haga, “Sıdö an sıbön yan bı mıhau mıhau abad nöp mıdaimim,” a ga. Herod gası nıpe u ke nııjöm haga, “Pasopa ñın u ap arainım me, hainö Pida nıp dam nıbi bı mıdeinaböl an au amun manö kub hagnabun,” a göm nııja.

⁵ Pida nıpe anıg göl nagı mıdö nııjöl gı, nıbi bı Jisas nıp nııj udla gau Pida nıp gası nııjöm, kłö göm God nıp sabe göl gı nöp mıdeila.

⁶ Pen gapman bı kub Herod Pida nıp manö kub hagnam, a göm, nııja ñın anıbu nöp sıbön au yan, Pida nıp sen mıhöp adıköm, ami bı mıhau böj lap lap nııj mıdlö nııjöl gı, Pida an yan haneia. Ami

* **11:30:** Ap 12:25

bi rımnap u rö nöp adan it u niŋ mideila. ⁷ Pen adiŋ Bi Kub ejol niŋpe ap urak midö niŋöl gi, mab mi+taŋ rö am nagi lep ram raul miŋan u ara. Ejol ani+bu am Pida niŋ riŋlöm pak niŋöm haga, “Yiŋid urak!” a ga. Hagö, Pida urakö niŋöl gi, sen niŋ adikla u hubika.

⁸ Ejol Pida niŋpe haga, “Dip nagi ne u piŋ lımön, ma rırup ne u gi+mön gi,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Wa+ŋ mi+lö kub ne u yi+mö, yad aip arul,” a ga. ⁹ Hagö, wa+ŋ mi+lö kub niŋpe u yi+möm, ram raul miŋan mideia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga ani+bu, Pida niŋpe hag niŋa e, u naböŋ niŋabin a göm niŋa. ¹⁰ Pen ami bi niŋ mideila ajöŋ it mi+hau hil gi+mil, ajöŋ klö yabi+ ain udöm gi+la ajöŋ höŋ yaŋ u ke hi+kö niŋöl gi, höŋ arlö. Ammil, adan aŋ gau amöl gi Pida niŋa, ejol u midageia. *

¹¹ Aniŋ ga niŋöm Pida haga, “Mi+ni niŋ aij gi+pin. U Bi Kub nöp, ejol niŋpe u hag yuö, ap gapman bi kub Herod yi+ŋ nagi pi+döŋ löp u hubik yuöp. Gapman bi kub Herod abe, Juda ni+bi bi gau abe, nan naiŋ yi+ŋ gi+niŋ gi+pal u, göl rö lagöp,” a ga.

¹² Aniŋ hagöm, gas+ niŋ aij göm, bi ne Jon Mak ni+me Maria ram u ara. Ram ani+bu ni+bi bi iru nöp apöm, God niŋpe sabe gi+ mideila. ¹³ Pida apöm, ajöŋ u pa gu gu gö, pai Roda, ram ani+bu wög gi+m+döp u ajöŋ u hi+knig aua. ¹⁴ Pai ani+bu ajöŋ apöm niŋa, Pida maj miŋan u nöp hageia. Niŋpe aniŋ niŋöm, ni+ni+ yabi+ löm, hau+ padö ajöŋ hi+kaga; am ni+bi bi gau kalip haga, “Pida ap midöp höŋ yaŋ,” a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, “Ne hau+ alajip hagabön,”

* **12:10:** Ap 5:19

a gıla. Anıg hageila, nıpe klö yabıl göm haga, “Piral hagagin; niñö yabıl hagabin. Pida midöp höñ yan,” a ga. Hageia hagla, “U ana nıpe u rö löp ap midöp,” a gıla. ¹⁶ Pen Pida nıpe ajöñ u kauyan pak gu gu gö gö gö, am ajöñ u hiiköm niñla, Pida nöp mideia niñöm aiö yabıl gıla. ¹⁷ Aiö gılö niñöl gi, Pida kalıp niñ mıtıc gi ñöm haga, “Manö hagagmim!” a ga. Anıg hagöm, nagı lep ram midö niñöl gi, God ejol ap yuö apöm, nıp niñön niñön göm daua manö u kalıp hag ñöm haga, “Manö anıbi Jems abe, niñi bi Jisas nıp niñ udpal gau abe, kalıp hag niñmim,” a göm, ke mıgan ap ara.

¹⁸ Ruö ram ruö niñöl gi, ami bi gau Pida midageia u niñöm, niñön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl gi mideila. Piñiñ göm, “Mai,” a göm, ulhaila u pen niñagla. * ¹⁹ Herod ami bi anıb gau kalıp, Pida nıp yıñıd ulhai niñmim dauim, a gö, ulhai wasö niñlö, kalıp manö kub hagöm, manö hagö ami bi nıpe rımnıap ami bi anıb gau böñ nöp al pak lıla.

Herod uma

Hainö Herod ram mınöñ Judia arö göm, am daun kub Sisaria midmidöp. ²⁰ Herod am Sisaria midöm, daun kub miñöp Daia Saidon niñi bi gau kalıp niñö mulu luga. Pen Daia Saidon niñi bi apöm, bi Herod ram nıpe abada bi Blasdas nıp mıtöñ gi ñöm hagla, “Hanıp pör kıyö lö, apun Herod ram mınöñ nıpe i nan magö rau ud arbun halö. Anıb u, hanıp kal kal juagmim; agamıj jım

* **12:18:** Ap 5:22-24

ñöl mïdaiun,” a gïla. Hageila, Blasdas nïpe pen haga, “U nïñö hagpim,” a ga.

²¹ Pen Herod manö anïbu nïñöm, ñïn ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñïn anïbu auö, nïpe kiñ kai yïmbal rö wałij aij aij yabił gau yïmöm, sea kiñ kub nïpe adö u asiłköm, nïbi bi gau kalïp manö hag ña. ²² Herod manö anïbu hag ñö nïñöl gi hagla, “U bi ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a gïla. ²³ Pen Herod manö anïbu nïñöm, “Yïp manö anïbu rö hagagmim; God hib nïpe nöp hagpe adö aran,” a gaga. Anïb u, Bi Kub ejol nïpe ap hag yuö, apöm Herod nïp gö, mïña kub göm, gi se lö böñ nöp uma. *

²⁴ Pen God Manö u hag ñïlö arö nïñöl gi, ram mïnönj gau kiđ kiđ ara. *

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem mïdmil, giñig aulo u hadö gi pul, a gi mil, Jon Mak nïp uł gi ado gi Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl gi arlö

¹ Daun kub Adiok anïb au bi God manö hagep bi rïmnap, bi God manö hag ñeb bi rïmnap mïdeila. Bi anïb gau me, ap Banabas; ap Simion. Bi Simion anïbu nïp Bi Pïr a gi mïdal. Bi ap Lusias, nïpe Sairini daun nïbö. Bi ap Maneyen, nïpe Kiñ Herod bi nïñeb nïpe ap. Pen bi ap Sol. ² Pen ñïn ap kale nan magö ñïñagöm, Bi Kub nïp nöp sabe gi mïdlö nïñöl gi, Ana Uł nïpe kalïp haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11 * **12:25:** Ap 11:29-30; 15:37

kalip hag linö u gilo arnim,” a ga. * ³ Anig hagö, kale nan magö ñiñagöm, God nip sabe göm, Banabas aip Sol aip kalip ñimagö adö lañ löm, God kalip miñhöñ abad miñdeian, a göm, kalip hag yula. *

⁴⁻⁵ Ana U† nipe kalip abad midö niñöl gi, bi ni Jon Mak, wög halip pro pro rimnap gi ñañ, a gimil, nip u† gi Selusia daun ñig go† yan amöm, ñig magib udöm, ram minöñ ñig rib gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, niñbi bi gau kalip God Manö hag ñilö. *

⁶ Pen niñbi bi Saipras miñdeila anib gau kalip God Manö hag ñi dam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda bi ap kuj cage aimö gep bi ap nable paklö. Bi anibu hib nipe Ba-Jisas. Nipe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep bi ap,” a ga.

⁷ Daun kub Pepos au, Saipras gapman bi kub yabit hanmidöp, hib nipe Segias Polas. Bi anibu nipe bi gasi niñ kid yabit hiiköm niñmidöp. Nipe Banabas aip Sol aip, God Manö yip haglö niñin, a göm, kalip hagö apil, nip God Manö hag ñilö. Pen bi kuj cage aimö gep bi u nipe bi kub anibu bi niñeb nipe ap. ⁸ Bi Ba-Jisas anibu, Grik manö hagöm nip Elimas a gimidal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas nip God Manö aij u hag ñilö, nipe rimid li apdi niñ aij ga u pen, bi kuj aimö gep bi u niñöm, Banabas Pol manö naji kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u niñ udagnim, a göm, nip haga, “Bi anib miñhau manö pir alabil u niñagmön,” a ga. ⁹ Sol hib nipe ap me Pol a

* 13:2: Ap 9:15 * 13:3: Ap 6:6 * 13:4-5: Ap 12:12; 15:39

gimidal. Ana Ut nipe Pol nip ajman rauöm gasi aij ñö nıñöl gi, bi kuj aimö gep bi u nıñ nıñ ij halö li midöm haga, ¹⁰ “Ne kijaki pi yag daua; naj nöp gıpan. Nan nıñön nıñön aij midöp u arö gimön, nıbi bi gau kalıñ pıral nöp gabön. Ne pör pör Bi Kub manö nıñö nıpe u udmön manö pıral rö labön. Ne ñın mai gi naj gabön u arö gınabön? ¹¹ Anıg gabön u, God gö, ñın bad ap amgö ne we gö sıdö mailö nıñagnabön,” a ga.

Pol manö anıbu hagö, adıñ Ba-Jisas nıñı, kumi pır rö bad ap amgö nıpe harıkö böñ nöp sıb ga. Anıg gö, bi ap yıñ ñımagö ud adan yaman, a göm, ud rırıkoł göl gi mideia. * ¹² Banabas Pol kale bi mıñöhñ Bi Kub manö u nıñ hag ñailö u nıñöm, Segias Polas nıpe aiö ga. Anıñ u, Ba-Jisas ga u nıñöm, nıpe Jisas nıñ nıñ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram mıñöhñ Pisidia au arlö

¹³ Pen Pol bi nıpe gau aip ñıg magıñ udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram mıñöhñ Pampilia au arla. Am midöm, Jon Mak nıpe kalıñ mıñöhñ au arö göm, ado gi Jerusalem ara. * ¹⁴ Kale pen Pega daun arö gimil, daun kub Adiok, ram mıñöhñ Pisidia au arlö. Am midöm, Juda God nıñ sabe gep ñın u, Juda magum gep ram u ammil, asık midailö. ¹⁵ Juda magum ram abad midmidal bi gau uraköm, Mosıs lo manö kalıñ kliñ rıka adıñ rımnabıñ, bi God manö hagep gau kalıñ kliñ rıkla adıñ rımnabıñ, amgö li nıñ nıbi bi mideila gau kalıñ hagla. Kale manö hag pıs göm, bi ap hag yulö Banabas Pol asık midailö au amöm

* **13:11:** Ap 9:8 * **13:13:** Ap 15:38

haga, “Mamil mihöŋ. Nibi bi gai i niŋ udep manö rïmnap midainim u, hanip hag ñilö niŋun,” a gila.

¹⁶ Hagailö, Pol uraköm manö hagnig ñimagö dap ranöm haga, “Kale Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö God nip sabe gimidim gau abe, manö hagnig gabin i rimid li niŋim. ¹⁷ God nipe hadame nöp apis bac bi hon gau uda. God anibu nipe Isrel nibi bi God hon me. Hainö kale ram minöŋ Ijip am mideila, God kalip abad mid aij gö, ñi pai yag dapöm, iru yabil nöp mideila. Bi kub Pero kalip, aragnabim, a ga u pen God klö ke yabil nipe u göm, kalip ut gi dam Ijip höŋ adö aula. * ¹⁸ Kale mi ñinjuöl mihöp (40) ram minöŋ kabö nöp midmidöp aŋ au midöm, God nip manö iru nibanö sasim li gimidal u pen God kalip abad mid aij ga. * ¹⁹ Pen nöd ram minöŋ Kenan nibi bi riŋoŋ ke ke unbö mudun jiŋ mideila, pen God nibi bi nipe kalip abad mid aij göm pidöŋ nipe ñö, nibi bi riŋoŋ ke ke unbö mudun jiŋ nöd mideila gau kalip aip pen pen göm, ridik gi yu al pak löm, ram minöŋ anibu ram minöŋ kale ke rö udla. * ²⁰ Kale Ijip midlö mi ina u wö ralöm, ram minöŋ aipil nöp aŋ gau midlö mi ina u wö ralöm, nibi bi ridik gi yuöm, ram minöŋ kale udla mi ina u abe wö ralöm gilö me, mi unbö po hadred pipdi (450) ina.

“Pen God kalip dam ram minöŋ Kenan aui löm, bi manö ud asikep rïmnap hag lö, kalip abad midmidal. Hainö bi God manö hagep

* **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 * **13:18:** Nab 14:34; Dud 1:31

* **13:19:** Dud 7:1; Jos 14:1

Samyuel mideia ñin u, * 21 nibi bi Isrel gau kale Samyuel nip hagla, 'Ne kiñ ap hag lö, hanip nibi bi magõñhalö abad mideinab,' a gila. Hageila, God bi ne Kis ñi nipe Sol nip hag lö, kiñ kale midmidöp. Bi anibu Benjamin kigin rik damöm rik damöm rik lila. Sol kiñ kale midö, mi ñinjuöl mihöp (40) ina. * 22 Pen hainö God nipe gö Sol kiñ midageia. God nipe Depid kiñ kale hag la. God nipe Depid manö hagöm haga, 'Hibur gasi midmagö yad ke gasi göp rö u, Jesi ñi nipe Depid hibur gasi midmagö nipe abe unbö rö nöp gasi göp; nan ñihön ñihön gan a gi ñinabin u, nipe anig unbö rö nöp ginab,' a ga. *

23 "Pen God nipe gö, Depid ñi pai rikö, rik dam dapil göm, Jisas nip yag daula. Anib u, God nöd manö klö hag la rö, nipe Isrel nibi bi kalip Ud Kamiñ Yuep Bi ap yua. * 24 Pen Jisas il göm wög gaga magö u, Jon nipe apöm, Isrel nibi bi kalip haga, 'Nan si nan naij gipim u, ñihön ginig anig gipun, a gimim, arö gipe, kalöp ñig pak ñinabin,' a ga. * 25 Jon wög nipe gi pis ginig geia ñin an u, nibi bi gau kalip haga, 'Kale yip bi an, a gimim, gasi ñinbim? Bi Kub pör abad midpim bi u, yad wasö. Bi anibu hainö aunab. Ma rirup nipe u ud hubiknam rö lagöp,' a ga. *

26 "Añ mam yad, kale rimnap Ebrahim ñi pai nipe midpim; kale rimnap Juda nibi bi wasö pen God nip sabe gimidim. Krais nibi bi ud kamiñ yuep manö Jon hag ñi midmidöp anibu, God nipe

* 13:20: Jaj 2:16; 1Sa 3:20 * 13:21: 1Sa 8:5,19; 10:20-24

* 13:22: 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20 * 13:23: 2Sa 7:12-16

* 13:24: Mad 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27

hanip nan a göm haga. ²⁷ Jerusalem nibi bi gau abe, bi kub kale gau abe, Jisas nipe Krais u auub a göm niᅇagla. Jisas nip al pak lilo umaᅇ a gila u, God manö hagep manö kali kliñ rikla rö nöᅇ gila. Pen God nip sabe ginig Juda magum gep ram pör aumidal u, kale manö kali kliñ rikla anibu pör pör nöᅇ niᅇmidal. ²⁸ Nipe nan naj ap göᅇ aka göm ulhai wasö niᅇöm gapman bi kub Pailod nip hagla, ‘Ne hagö nip al pak lilaᅇ,’ a gila. * ²⁹ Pen God Manö haga rö, magöᅇhalö nöᅇ Jisas nip gila. Hainö nibi bi nipe gau apöm, wip he ud asik dam kabö miᅇgan rigöl gila. * ³⁰ Rigöl gila u pen God gö kauyaᅇ uraka. ³¹ Nipe uraköm, kamᅇᅇ midö niᅇöl gi, nibi bi nipe aip Galili nibö Jerusalem aula gau, nip ñin iru nöᅇ niᅇla rö, uri Isrel nibi bi kalip Jisas manö aij u hag ñaböl. *

³² “Pen hol bi miᅇhöᅇ aubul i, kalöp Krais manö aij u hagniᅇ aubul. God hadame nöᅇ apis bac bi hon kalip manö klö hag löm ginabin a ga manö anibu nöᅇ ³³ gasi niᅇ midöm, God nipe Jisas nip ud urak ña. Ga anibu apis bac bi gau niᅇagla u pen ñi pai rik lep kale gau miᅇni hon niᅇbun. Depid nipe God Manö adᅇᅇ Sam a gipal au Kimap yiᅇgwö aᅇ nibö kali kliñ riköm haga, ‘Ne Ñi yad.

Yad miᅇni Nap ne midpin,’ a ga. *

³⁴ God nipe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ romaᅇ hij gi lug li arniᅇ rö lagöp. Manö anibu God Manö adᅇᅇ ap anigöl midöp: ‘Yad Depid nip manö ul klö niᅇö hag linö u

* **13:28:** Mad 27:22-23 * **13:29:** Mad 27:59-60 * **13:31:** Ap 1:3,8 * **13:33:** Sam 2:7

kalöp nöp ñ+nabin,' a ga. *

³⁵ Pen God Manö adıñ ap anıgöl mıdöp:

“ Ne Bı U† ne arö gö,

hañ romanı nıpe hij gı lug lı aragnım,' a ga. *

³⁶ “Pen Depid nıpe God wög nıp hag la u, nıbi bı nıpe mıdmıdal ñ+n anıbu gı damöm uma. Pen Depid nıpe umö, nap nıhi bı kalıp rıgöl gımıdal gau dam rıgöl gılö, hañ romanı nıpe hij gı lug lı ara. ³⁷ Pen God nıpe gö uraka Bı anıbu, hañ romanı nıpe hij gı lug lı araga.

³⁸ “Anıb u, mıdeimam nıñim. Jisas nıpe umöm uraka u me, God nan si nan naij gıpm u nıñöm arö gınab manö aij u kalöp hagabul. ³⁹ Hon Juda lo manö adö u nöp nıñun geınabun u, God nan si nan naij gıpun u nıñ nöp mıdeınab. Pen Jisas mab ba lañ al pak lılö uma u me, hon Jisas nıp nıñ udeınabun u, God nan si nan naij gıpun u nıñöm, arö göm, hanıp nıbi bı aij yad, a gınab. * ⁴⁰ Pen bı God manö hagep gau hadame nöp hagla rö hanıp gagnım, a gımim gası u nıñ aij gımim. Kale hagla, ⁴¹ ‘Kale nıbi bı yıp a†ab a†ab ñıbım gau nıñim!

Kale mıdpım magö i, nan ke nıbö ap gınabin.

Nan gınabin anıbu kalöp nöd hageınaböl u,

ñılonı lı hagaböl, a gı nıñnabım.

Anıb u, kale pa gıl gıl gımim

böñ nöp um hir gımim!’ a gıla,” a ga. *

⁴² Pol aip Banabas aip manö anıbu hagmil, Juda magum gep ram anıbu höñ arlö nıñöl gı, nıbi bı gau hagla, “God nıp sabe gep ñ+n hain u kauyanı apıl, hanıp manö anıbu rımnıap halö hag ñımil,”

* **13:34:** Ais 55:3 * **13:35:** Sam 16:10 * **13:39:** Ro 10:4

* **13:41:** Hab 1:5

a gila. ⁴³ Nibi bi gau magum gi mideila gau ram u arö göm, ke ke arlö niñöl gi, Juda nibi bi kabö göl rımnap abe, nibi bi gau nibö Juda kai niñmidal rö niñ udla rımnap abe, Pol aip Banabas aip kalıp hain göm arla. Adan aņ au amöl gi, bi mihau kalıp haglö, “ ‘God hanıp mög niñöm ud aij göp,’ a gımim, gasi u niñöl gi nöp midaimim,” a gılö.

⁴⁴ Pen Juda God nıp sabe gep ñın hain u, nibi bi daun kub anıbu mideila gau magöñhalö rö, Bi Kub manö niñnig ap magum gila. ⁴⁵ Pen Juda bi kub gau nibi bi iru nibanö aula u niñlö, mulu lugö, Pol Banabas kalıp bi mihau kalıp niñöm gasi naj niñla. Pol manö niñön niñön nibi bi gau kalıp haga u hag juöm, hib nıpe u hag pro gila. ⁴⁶ Juda bi gau anig gailö, Pol aip Banabas aip piñniñ gagmil, manö pen klö hagmil haglö, “God Manö aij u kalöp Juda nibi bi nöd hagul a gıpul u pen kale manö aij anıbu udagmim, hon pör mıdep magö u niñ udun rö lagöp, a gıvim u me, mıñi Juda nibi bi wasö gau kalıp hag ñınabul. *

⁴⁷ Niñön gıniñ: Bi Kub hanıp hagöm manö anig göl haga,

‘Yad hagnö, kale Juda nibi bi wasö gau kalıp mailö kale midmim,
ram mınöñ ke ke gau ammim,
nibi bi gau magöñhalö mailö anıbu niñlö niñöl gi,
yad kalıp ud kamiñ yunabin,’ a ga,” a ga. *

⁴⁸ Juda nibi bi wasö gau manö anıbu niñöm, mıñ mıñ göm, Bi Kub manö u, manö aij unbö ke yabiñ, a gila. Anıb u, nibi bi God, pör pör midaiöl,

* **13:46:** Ap 3:26; 18:6 * **13:47:** Ais 49:6

a göm, hag la gau magöñhalö manö aij anıbu nıñ udla.

⁴⁹ Pen Bı Kub manö u, ram mınöñ anıb gau magöñhalö haglö ara. ⁵⁰ Anıg ga u, Juda nıbi bı gau nıñlö mulu lugö, am Adiok nıbi kub God nıp nıñ udla rımnap abe, bı kub ram mınöñ anıbu abad mıdmıdal gau rımnap abe, kalıp haglö, kale am nıbi bı iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kalıp gı naij göm, ram mınöñ kale gau hag höñ yula. ⁵¹ Anıg gı hag höñ yulö, bı mıthau kale Adiok arık amöl gı, manö aij dam hag ñajul udagpim, a gımil, ma kale acıp acıp gau kık gı yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. * ⁵² Pen Ana Uı nıpe nıbi bı Jısas nıp nıñ udla gau ajmanı rauö, kale mıñ mıñ yabıt göl gı mıdeila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam mıdmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag ñı aij gılö nıñöl gı, Juda nıbi bı gau löm, Juda nıbi bı wasö gau löm, iru nöp Jısas nıp nıñ udla. ² Pen Juda nıbi bı rımnap, Jısas manö hagabil u nıñ udagnabun, a göm, amöm Juda nıbi bı wasö gau kalıp manö nıñeb nıñagep pıral hageila nıñöm kale nıbi bı Jısas nıñ udla gau kalıp nıñlö mulu kal luga. ³ Pen Pol aip Banabas aip, manö anıbu nıñmil, ram mınöñ anıbu arık araglö. Kale au nöp mıdmil, Bı Kub manö u kłö göm waiö nöp hag ñımıdil. Bı Kub kalıp mıhöñ aip abad mıdö nıñöl gı, nan gagep rö rımnap, nan nıñeb nıñagep rö

* **13:51:** Mad 10:14; Ap 18:6

rɨmnap gailö, nɨbi bɨ rɨmnap nɨŋöm hagla, “Anɨb u, manö hagabil anɨbi nɨŋö nöp hagabil,” a göm, nɨŋla. * ⁴ Pen Aikoniam nɨbi bɨ anɨb gau asɨk ke ke löm, böŋ u Juda nɨbi bɨ gau manö hagla rö nɨŋla, böŋ u bɨ Jisas manö ud arep bɨ gau hagla u nöp nɨŋla. ⁵ Pen Juda nɨbi bɨ rɨmnap gau löm, Juda nɨbi bɨ wasö rɨmnap gau löm, bɨ kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kalɨp gɨ naj gun, kabö ju pak lun, a göm, gasɨ u nɨŋla. * ⁶ Kalpe mɨhön pen manö anɨbu nɨŋmil, pɨŋŋ gɨ am daun kub mɨhau Lisdra Debi, ram mɨnön Likonia au arlö. ⁷ Ammil, anɨb gau gɨ ajöl gɨ, Kraiss manö aij u hag ñɨmɨdil.

Bɨ ma naj ga u, Pol gö, kamɨŋ la

⁸ Pen daun kub Lisdra anɨbu, bɨ ap nɨme nɨp yag daua ñɨn u nöp ma naj gö, adan ajagmɨdöp bɨ ap mɨdmɨdöp. ⁹ Bɨ anɨbu nɨpe ap asɨk mɨdöm, Pol manö hageia u nɨŋ mɨdeia. Pol bɨ anɨbu nɨp nɨŋ ij halö löm gasɨ nɨŋa, bɨ anɨbi, God yɨp gö kamɨŋ lɨnɨm rö löp, a gɨ gasɨ nɨŋmɨdöp. ¹⁰ Anɨb u, Pol nɨp nɨŋöm, meg mɨgan dap ranöm haga, “Urak!” a ga. Hagö, bɨ anɨbu yɨŋɨd uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol anɨg gö, nɨbi bɨ nɨŋ mɨdeila gau manö yabɨ kale Likonia manö u hagöm hagla, “Bɨ kumi kabö adö laŋ nɨbö gau, god mɨhöp nɨbi bɨ rö lɨmil ap hagabil i,” a gɨla. * ¹² Anɨg hagöm, Banabas nɨp, god Sus, a gɨla. Pen Pol nɨpe manö iru nöp hagmɨdöp rö, nɨp, god Hemis, a gɨla. ¹³ God piral Sus sabe gɨmɨdal anɨbu, sabe gep ram u yöp gɨ

* **14:3:** Mak 16:20; Hib 2:4 * **14:5:** Ap 14:19 * **14:11:** Ap 28:6

lila daun goł anib au me, god piral Sus sabe gep bi kub u abe, nibi bi au m+deila gau abe, god Sus pör sabe gipun u m+ñi auöp i, a göm, kaj kau nibar r+mnap udöm, mab p+þ+ł aij aij r+mnap ud dauö, nibi bi iru yabił aula.

¹⁴ Pen Pol aip Banabas aip, geila anibu niñmil, waij kale gau ud biłiłi g+mil, nibi bi iru nöp m+deila an anib au ammil haglö, ¹⁵ “Kale niñhön g+ing anig gabim? Hol m+ñhön god wasö! Kale nibi bi yabił m+dpim rö, hol u rö nöp unbö rö m+dpun. Hol Jisas Kraiss manö aij nipe u kalöp hag ñ+nig aubul. God nipe kumi kabö lañ g+ löm, m+ñöh naböh i i g+ löm, ñ+g solwara u g+ löm, nan niñhön niñhön m+đöp gau magöhhalö g+ löm, ga. Hol kalöp Kraiss manö aij u haglo, nan y+har+iñ piral sabe gabim gau arö g+mim, God kam+iñ m+đöp u nöp sabe g+ m+daimim, a gul, kalöp hagabul. *

¹⁶ Pen nöd nibi bi ram m+ñöh ke ke gau m+đöm, gasi kale ke niñöm nan y+har+iñ sabe g+la u, God niñöm kal+p g+ naj gaga. * ¹⁷ Pen kale y+har+iñ m+dagpim; niñ niñnig, niñnabim. Nipe pör pör kalöp ud aij göp. Nipe nöp gö, möñ alöm, nan magö iru nöp m+đö niñöl g+, miñ miñ göl g+ nan ñ+iñbim. Anib u, nipe anig gab u niñmim, niñö nöp God hon m+đöp u hadö niñbep,” a g+lö. *

¹⁸ Anig haglö u pen, nibi bi anib gau, bi anib m+hai i kumi kabö adö lañ n+bö aubil, a göm, kaj kau nibar r+mnap pak sabe g+ ñ+nig geila, ułham yabił hag hag wasö g+lö.

Pol niñ kabö ju pakla

* **14:15:** Ap 10:26; Sam 146:6
Jer 5:24

* **14:16:** Ap 17:30

* **14:17:**

19 Pen kalpe mihöŋ daun kub Lisdra anibu nöp m+dlö n+ŋöl g+ Juda kai daun kub Adiok, ram m+nöŋ Pisidia au m+dm+dal n+bi b+ r+imnap abe, daun kub Aikoniam m+dm+dal n+bi b+ r+imnap abe apöm, n+bi b+ an+ b gau kal+p piral hagöm hagla, “B+ m+hau manö aij hagagabil; piral hagabil,” a g+la. An+g hageila, n+bi b+ an+ b gau n+ŋöm, Pol n+p kabö ju pak löm, böŋ nöp umöb, a göm, t+p g+ dam kabö waryö g+gabö g+la u höŋ adö löyaŋ yula. * 20 An+g g+la n+ŋöm n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau ap b+n+g g+gabö g+lö n+ŋöl g+, Pol uraköm daun kub an anibu adö g+ ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö g+mil Debi arlö. 21-22 Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag ñailö, n+bi b+ iru nöp Jisas n+p n+ŋ udla. Pen kalpe mihöŋ nöd aubul adö u nöp arul, a g+mil, ado g+ Lisdra, Aikoniam, Adiok ram m+nöŋ Pisidia au amöl g+, n+bi b+ Jisas manö aij u haglö n+ŋ udla gau kal+p kauyaŋ hag ñ+ aij göl g+ arlö. Kal+p hag ñ+ aij göl g+ haglö, “Jisas manö aij u arö gagmim; n+ŋ udpim rö nöp n+ŋ ud m+daimim. An+g g+pe, kalöp m+ŋör iru ñ+naböl pen gas+ u n+ŋagmim; God han+p udöm abad m+deinab, a g+mim, klö g+mim u nöp n+ŋbe arn+m,” a g+lö. * 23 An+g haggmil, cöc ke ke an+ b gau, n+bi b+ Jisas n+ŋ udla gau b+ nab+c m+daiöl, a g+mil, b+ r+imnap wög anibu hag l+lö. An+g g+mil, kalpe mihöŋ nan magö ñ+ŋagmil, God n+p sabe göl g+ haglö, “B+ Kub, b+ gai i nöp n+ŋ udpal rö, kal+p abad m+daimön,” a g+lö.

* 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25 * 14:21-22: Ap 15:32; 1De 3:3

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

²⁴ Anig göl ram m+nöŋ Pisidia gau ajmil, ram m+nöŋ Pampilia arlö. ²⁵ Pampilia ammil, Jisas manö aij u n+bi b+ Pega daun gau kalip hag ñ+mil, daun kub Adalia arlö.

²⁶ Adalia ammil, ñ+g mag+b udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd m+dmil aulö u ado g+ arlö. Kale nöd arnig gailö, Adiok n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau, God n+p sabe göm hagla, “Manö aij ne u n+bi b+ gau kalip hag ñ+n+g arabil rö, kalip m+höŋ abad m+d aij g+mön,” a göm, kalip m+höŋ hag yulö, ammil, manö an+bu hag ñ+ ajm+dil. *

²⁷ An+b u, ado g+ Adiok apil, n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau kalip wiñ allö aueila, God n+pe gö kale n+hön n+hön g+la gau magöŋhalö hag ñ+ aij g+la. Juda n+bi b+ wasö gau iru nöp Jisas manö aij u n+ŋ udla aiud u abe hag ñ+la. * ²⁸ Kalip anig göl hag ñ+mil, kalip aip ñ+n bad ap rap+n m+dailö.

15

B+ kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

¹ Pen b+ rimnap ram m+nöŋ Judia n+bö Adiok apöm, b+ Juda wasö Jisas n+p n+ŋ udla gau kalip hag ñ+la, “Mos+s hadame nöp han+p Juda n+bi b+ haga, ‘Ñ+ŋaŋ g+sön yag dapim, waŋ hañ kale r+ib g+ dö g+mim,’ a ga. An+b u, kale u rö nöp hañ r+ib g+ dö gagnabim u, God kalöp ud kam+ŋ yuagnab,” a g+la. * ² Anig hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a g+mil,

* **14:26:** Ap 13:1-2 * **14:27:** Ap 15:4,12 * **15:1:** Gal 5:2

kalip aip manö pen pen haglö ara. Anig geila, Adiok nibi bi Jisas nip niη udla gau, nibi bi kale ke rimnap abe, Pol Banabas bi miηau abe hag löm hagla, “Kale Jerusalem ammim, manö anibi dam, bi Jisas manö ud arep bi gau abe, Jisas nibi bi nipe gau kalip abad midpal bi gau abe kalip hag niηmim, kale pen hag amil apil göm gasi niηön niηnaböl u niηmim, ap hagpe niηun,” a gila. *

³ Anig hagöm, kalip hag yulö, kale am ram minöη Pönisia aη au amöl gi, Juda nibi bi wasö gau Jisas nip niη udla manö anibu hag nilö niηöl gi, añ mam niηöm magöηhalö niηiηi lila. Ram minöη Pönisia anibu arö göm, kale amöm ram minöη Sameria aη au amöl gi, manö u rö nöp hag nilö niηöl gi, añi mam gau u rö nöp niηöm niηiηi lila.

⁴ Pen kale ram minöη Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, nibi bi Jisas nip niη udla gau abe, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nibi bi nipe gau kalip abad mideila bi gau abe, kalip hag wiηai udöm aij auabim a gila. Hageila, Pol aip Banabas aip, God nipe gö nan niηön niηön gila u magöηhalö kalip hag niη aij gila. *

⁵ Anig hagailö, Perisi bi Jisas nip niη udla gau rimnap uraköm hagla, “Juda nibi bi wasö gau Jisas nip niη udnaböl u, hañ rib gi dö göm, Mosiη lo u hagab hagab rö nöp giηaη,” a gila.

⁶ Anig hageila, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nibi bi nipe abad mideila bi gau abe, manö anibu hag aij gun, a göm, ap magum gila. ⁷ Ap magum göm, manö anibu hag amil apil gi midlö niηöl gi, Pida uraköm haga, “Mam bi. Kale

* 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27

nin̄bim, nöd God hanip nime löm, Juda nibi bi wasö gau Jisas manö aij u nin̄ udöl, a göm, yip hag lö, yad am kalip Kraiss manö aij u hag ñi ajm̄din.

* ⁸ God gasi rim̄d midmagö hon magöñhalö nin̄öb u, Ana Ut hanip ña rö, Juda nibi bi wasö gau kalip u rö nöp ña. Anig ga u hon nin̄bun, nipe kalip abe ud aij göp. * ⁹ Hanip Juda kai manö ap ke hagöm, Juda nibi bi wasö gau kalip manö ap ke hagöm gagöp. Kraiss manö aij u nin̄ udla u me, God nipe nan si nan naij gila gac midmagö kalip an̄ dan̄ mideia u tik̄ gi yua. ¹⁰ God Juda nibi bi wasö gau böñ nöp uda rö, kale nihön gin̄g, neb neb göl gi haggim, ‘Mosis lo manö kalī kliñ riköm haga haga rö nöp lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kam̄ñ yuagnab,’ a gipim? Asi masi gi aij gimim, a gipim u, apis bac bi gi wasö nin̄la. Hon u rö nöp gi wasö nin̄bun u, pen uri Juda nibi bi wasö Jisas nip nin̄ udla gau kalip, miñör anibu udöl, a gimim, hagabim ar? * ¹¹ U aij wasö. Bi Kub Jisas hanip Juda kai mög nin̄öb u, it añi anibu nöp me, Bi Kub Jisas nipe ke gö, hon nip nin̄ udno, hanip ud kam̄ñ yunab. Anib unbö rö nöp, Bi Kub Jisas Juda nibi bi wasö gau kalip mög nin̄öb u, it añi anibu nöp me, Bi Kub Jisas nipe ke gö, kale nip nin̄ udlö, kalip u rö nöp ud kam̄ñ yunab,” a ga. *

¹² Pen nibi bi ap mideila gau magöñhalö, manö ap hagöm wasö, agam̄j midailö nin̄öl gi, Banabas aip Pol aip kalip aiud udöm, kalpe miñöh̄ ram m̄ñöh̄ ke gau gau amöl gi, Juda nibi bi wasö gau

* **15:7:** Ap 10:1-43 * **15:8:** Ap 10:44; 11:15 * **15:10:** Mad 11:30; Gal 3:10 * **15:11:** Gal 2:16; Ep 2:5-8

Jisas manö aij u hag ñi ajailö niñöl gi, God niþe nan gagep rö gau, nan niñeb niñagep gau ga u, aiud u magöñhalö kalip hag ñi aij gilo. ¹³ Pen bi miþau manö hag piþ gilo niñöl gi, Jems uraköm haga, “Mam bi. Manö hagniþ gabin i niñim! *

¹⁴ God Juda niþi bi wasö gau kalip mög niñöm ud aij göm, niþi bi yad ke miþeinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöþ manö hagöp u niñbun.

¹⁵ God ga anþbu, God manö hagep gau hadame nöþ hagöm kali kliñ rikla rö nöþ ga. Manö anþbu kali kliñ riköm hagla,

¹⁶ ‘Bi Kub niþe hagöp,

“Hainö yad ado gi apem,

Depid ram pa luþo gi pa jö gi luga u,

yad ke kauyañ gi aij ginö, piþdön yabiþ miþdnab.

¹⁷ Anþb u, Juda niþi bi wasö ram miþnön ke gau niþbö gau niþbö,

riþmnap niþi bi yad miþeinaböl a giþin gau, yiþ uþhai niñnaböl.

¹⁸ Nan niþhön niþhön hainö giþnab u,

yad Bi Kub hadame dagol gau hag linö u me, aniþ hagabin,” a ga, ‘a gila,” a ga. *

¹⁹ Jems manö anþbu hagöm haga, “Gasi yad niñbin u, Juda niþi bi wasö Jisas niþ niñ udnaböl gau, kalip miþjör riþmnap ñagun. ²⁰ Pen kalip köp kali kliñ rik yuun hagun, ‘Niþi bi riþmnap god piral gau niþ nan sabe gi ñiþniþ, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale niñagmim. Niþi si bi si gagmim. Wal kaj nan gau, hagape u niñagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu gilo umniþm u

* **15:13:** Gal 2:9 * **15:18:** Emo 9:11-12

ñiṅagmim, ' a gun. Manö gau rö hagagun. * 21 Pen ai gñig: bac bñ hadame nöp gñla rö, mñni u rö nöp daun gau gau magöñhalö, God nñp sabe gep ññn u Juda magum gep ram u am magum göm, pör pör manö Mosís hagöm kali kññ rñka u amgö lñ nñmñdal," a ga.

Juda nñbi bñ wasö gau kalñp köp kali kññ rñk yula

22 Jems anñg hagö, bñ Jisas manö ud arep gau löm, bñ Jisas nñbi bñ nñpe gau kalñp abad mñdeila bñ gau löm, nñbi bñ Jisas nñp nññ udla gau magöñhalö löm, hagla, "Hon bñ hon rñmnap hag lño, Pol Banabas bñ mñhau aip Adiok arlanñ," a gñla. Anñg hagöm, bñ Jisas nñbi bñ nñpe gau abad mñdeila bñ mñhöñ Judas Basabas aip, Sailas aip, kalñp hag lñla. 23 Köp ap kali kññ rñköm, Pol Banabas bñ gau ññla. Köp anñg göl kali kññ rñkla:

Mam bñ, kale mñdpim?

Hon namam kale, Jisas manö ud arep bñ gau abe, Jisas nñbi bñ nñpe gau kalñp abad mñdpil bñ mñhau abe, kalöp Juda nñbi bñ wasö daun kub Adiok abe, Siria Propins abe, Silisia Propins abe mñdmim Jisas nñp nññ udpim gau, köp kali kññ rñk yuabun. 24 Ai gñig: manö ap auub nññbun, nñbi bñ hon gai i rñmnap, hanñp hag nññöm wasö, gasñ kale ke u nöp nññöm, am manö kub kalöp gasñ mñlö limim rö manö rñmnap kalöp hag ññeila. 25 Anñb u, hon bñ rñmnap hon ke hag lño, bñ mñdmagö hon aij yabññ Pol Banabas bñ mñhau seg nñnaböl. 26 Pol Banabas bñ mñhau gau ajmil, halñp al pak lñnaböl, a gñmil, gasñ

* 15:20: Eks 34:15-17; Lep 17:10-16

u niḡagpil. Bi Kub Jisas Krais manö aij nipe u nibi bi gau kalip hag ñul, a gimil, gasi añi anibu nöp niḡmil, haḡowaḡo hag ñi aij göl gi ajmidil. ²⁷ Judas Sailas bi mihau yuniḡ gabun. Kale ammil köp kali kliš rīkabun i manö adö u nöp kalöp hag ñi aij ginabil. ²⁸ Hon magum gun, manö anibu hag amil apil gino niḡöl gi, Ana Uḡ nipe hanip gasi aij ñö, köp kali kliš rīkun miḡör rimnap kalöp ñagnabun, a gino. Yiḡari? manö miḡöp nöp hagnabun a gun hagno. *

²⁹ Nibi bi rimnap god piral gau sabe ginig, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale niḡagmim. Wal kaj nan gau, hagape u niḡagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu gilo umnim u niḡagmim. Nibi si bi si gagmim. Nan hagabun i arö ginabim u, gi aij ginabim.

Manö hagnun me u. Kale mid aij gimim.

Köp kali kliš rīkla u me u.

³⁰ Köp anibu kali kliš rīkōm bi gau ñilö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau ado gi arla. Amjakōm, nibi bi Jisas nip niḡ udla gau haglö, magōḡhalö ap magum gila niḡöm köp daula u ñila. ³¹ Köp ñilö, nibi bi kale manö anibu amgö li niḡlö, kalip aij yabiḡ gö, gasi halö midöm hibur kalip ñiñi yabiḡ la. ³² Judas Sailas bi God manö hagep bi mihau midmidil me, ñin bad ap Adiok midmil, Jisas nibi bi nipe gau kalip manö iru nöp hag ñi aij gilo niḡöl gi, kale Jisas manö aij nipe niḡ ud pidōḡ göm gasi halö mideila. ³³⁻³⁴ Anig gimil hag ñi pis gimil, arniḡ gilo niḡöl gi, nibi bi Jisas nip niḡ udla anib gau ap

* 15:28: Mad 23:4

magum göm, sabe göm, Bî Kub kalpe mîhönj abad mîd aij gö, kale agamîj mîd aij gîl, a göm, kalîp mîhönj hag yula. ³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au mîdmil, bî anîb gau nîbö rîmnap aip, Bî Kub manö aij u nîbi bî gau kalîp hag ñöl gî mîdeila.

Pol Banabas ke ke arlö

³⁶ Pen mîd damöm, Pol nîpe Banabas nîp haga, “Hol mîhönj nöd ajul Bî Kub manö haglo ara ram mînönj gau, nîj ud pîdönj göl gî nöp mîdpal aka gul, am nîjûl auul,” a ga. ³⁷ Hageia, Banabas haga, “Anîb u, Jon Mak nîp abe ut gî ud arul,” a ga. * ³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñî anîbu nöd ut gî ud arlo, wög gî haköm auaga; nîpe Pampilia nöp amöm arîk ara. Anîb u, mîñi nîp ut gî ud aragnabul,” a ga. * ³⁹ Pol anîg hageia, kalpe mîhönj ke nöp pen pen hagnmil, Banabas nîpe Jon Mak aip ñîg magîb udmil, ram mînönj ñîg rîb gus ga airan Saipras arlö. ⁴⁰ Pol nîpe pen Sailas nîp uda. Nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau, sabe göm, Bî Kub nîpe Pol Sailas kalîp mîhönj abad mîdeianj, a göm, bî mîhau hag yula. ⁴¹ Pol nîpe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe gî ajöl gî, nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau kalîp God Manö rîmnap halö hag ñî aij gö, kale nîjöm nîj ud pîdönj gî mîdeila.

16

Pol ram mînönj ajmîdöp gau kauyanj ado gî ara

¹ Pol Sailas kalpe mîhönj aj aj lîmil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram mînönj anîb gau Jisas nîp

* **15:37:** Ap 12:12,25 * **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10

nıñ uda bı ap mıdeia; hib nıpe u Dimodi. Bı anıbu nıme nıpe u Juda nıbö nıbi ap pen Jisas nıp nıñ uda. Nap nıpe u Grik nıbö bı ap. * ² Lisdra nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau abe, Aikoniam nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau abe, Dimodi bı aij a gıla. * ³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñı ajaiul, a göm nıña u pen, Juda nıbi bı gau hagnaböl, “Dimodi nap nıpe u Grik bı ap rö, ñı nıpe hañ rıb gı dö gaga rö, manö nıpe u udagun,” a gı naböl, a gı gası nıñöm, Dimodi nıp dam arö hañ rıb gı dö gıla. ⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau gı ajöl gı, bı Jisas manö ud arep gau abe, bı Jisas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdeila bı gau abe, Jerusalem gau magum göm manö nıhön nıhön hagla u, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp hag ñöm, anıg anıg gımim, a gıla. * ⁵ Anıg göl gau gau gı ajöl gı, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau, kalıp Jisas manö aij u hag ñı aij gılö, kale manö anıbu nıñ udöm, kłö göm, nıpe haga rö nöp gı mıdeila. Ñın añı añı pör pör nıbi bı rımnap halö Jisas manö aij u nıñöm, Jisas nıp nıñ udla.

Pol naböñ nıña

⁶ Pol bı nıpe gau aip Esia Propins mıdpal nıbi bı gau kalıp Kraıs manö aij hag ñun a göm, arnıg geila u pen Ana Uı nıpe, aragmim, a ga. Anıb u, ram mınöñ Prija añ gau ajöm, Galesia Propins añ gau ajöm geila. * ⁷ Kale am am, ram mınöñ Misia sösöl apöl gı, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana nıpe kalıp, aragmim, a ga. ⁸ Jisas

* **16:1:** Ap 14:6; 2Di 1:5 * **16:2:** Plp 2:19-22 * **16:4:** Ap 15:23-29 * **16:6:** Ap 18:23

Ana nipe anig hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram m+nöŋ Misia an au aramöm daun kub Droas arla. ⁹ Droas amöm, s+bön an yan Pol naböŋ n+ŋa, b+ Masedonia Propins n+bö ap uraköl m+dom, n+p manö neb neb g+ hagöm haga, “Ne ñ+g ju böŋ i Masedonia aumön, han+p g+ ñ+mön,” a ga. ¹⁰ Pol anig g+ naböŋ n+ŋaia, hon hagno, “U God nöp, Masedonia n+bi b+ kal+p Jisas manö aij u am hag ñim, a göp,” a gun, magö an+bu nöp Masedonia arnig gun nan g+ j+n g+no.

N+bi Lidia Jisas n+p n+ŋ uda

¹¹ Am ñ+g mag+u udun, Droas arö gun, ram m+nöŋ ñ+g r+u gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno. ¹² Ñ+g mag+u udun, Pilipai, Masedonia Propins an au amjakno. Rom gapman n+bi b+ iru nöp aram Pilipai m+dom abad m+dm+dal. An+u, ram m+nöŋ an au Pilipai daun kub yab+ m+deia. Hon ñ+n bad ap Pilipai gau m+daino. ¹³ Juda God n+p sabe gep ñ+n u, God n+p sabe gep ka ap m+deinab, a gun, daun ajöŋ arö gun, ñ+g go+ gam+ŋ arno. Amun n+ŋno, n+bi r+mnap ap m+deila. An+u au as+kun, kal+p manö hag ñ+no. ¹⁴ N+bi n+ŋ m+deila an+u gau, n+bi ap daun kub Daiadaira n+bö, hib nipe u Lidia. Nipe wal+j mu gau g+ lö, raum+dal. Nipe God n+p sabe g+m+dom. B+ Kub nipe n+bi an+bu n+p gas+ aij ñö, Pol manö aij haga u, n+ŋö hagab, a göm, n+ŋ uda. ¹⁵ Pen Lidia abe, n+bi b+ ram nipe aip hanla gau abe, kal+p ñ+g pak ñ+no, Lidia haga, “Yad B+ Kub kabö göl n+ŋ udpin, a g+mim n+ŋbim u, kale ap ram yad han

m+idaimim,” a ga. Han+p an+ig hagö, manö n+pe udun, am ram n+pe u hanno.

Pol Sailas kal+p m+höŋ nag+ l+la

¹⁶ Hon mañ ap God n+p sabe gep ka u amun, pai nag+ wög gep ap n+p nable pakno. Pai an+bu n+p k+jaki aban alö, nan n+hön n+hön hainö g+nab u, n+bi b+ gau kal+p hag ñö, n+p mani ñ+m+dal. N+pe an+ig gö, b+ n+p rau daulö, nag+ wög kal+p g+m+döp gau, mani kub udm+dal. ¹⁷ Hon araino n+ñöl g+, pai an+bu han+p hain göl g+ haga, “B+ gai i, God adö i g+lan m+döp u n+p wög g+pal. Kale nan n+hön n+hön geinabim, God kalöp ud kam+ŋ yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. * ¹⁸ Pen pai u manö an+bu rö pör pör hag hag hag, ñ+n ap Pol iru yabił gö, ado göm k+jaki pai aban ala u n+p haga, “Jisas Kraiss hib n+pe u n+ñmön, pai an+bi n+p arö g+mön aru!” a ga. Ad+? k+jaki n+p aban ala u höŋ ara.

¹⁹ Pen pai an+bu n+p mani raulö, kal+p nag+ wög g+m+döp b+ gau, Pol k+jaki hag yua manö u n+ñöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kal+p m+höŋ ud s+s+ udöm Rom b+ kub m+deila gau manö kub hagn+g, t+p g+ dam manö hagep kuö u arla. ²⁰ Rom b+ manö ud as+kep b+ kub gau manö kub hagöm hagla, “B+ m+höŋ i b+ Juda n+bö. Daun kub hon i apil g+lö, hon n+bi b+ ram m+nöŋ hon nuö n+bö i g+lö yuö kal lugöp. * ²¹ Hon Rom n+bi b+ manö nöd n+bö adö u ke m+döp pen kale manö g+sön n+bö manö hon n+ñagep u, n+ñmim g+mim, a g+mil, hag ajabil,” a g+la.

* **16:17:** Mak 1:24 * **16:20:** Mak 13:9

22 Nibi bi niŋ mideila gau u rö nöp, manö adö anibu nöp hagöm, Pol Sailas kalip mihöŋ manö kub haglö, bi manö ud asikep bi kub gau hagla, “Walij kalip mihöŋ gau ud jumim, ur ud pakim,” a gila. * 23 Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagı lep ram raul miŋan u yuöm, bi nagı lep ram abad mideia u niŋ hagla, “Kalip mihöŋ niŋ aij gi midaimön,” a gila. 24 Haglö, bi nagı lep ram abad midmidöp u, kalip mihöŋ uı gi dam ram raul miŋan yabiı au yaŋ löm, ma kid kalip mihau ud mab kub miŋan u yulö arö, pa ribik pidöŋ ga.

25 Pen sibön aŋ kub yaŋ, Pol Sailas kalpe mihöŋ God niŋ sabe göl gi, kimap rimnap hag midlö niŋöl gi, bi nagıman rimnap kale apdi niŋ mideila. 26 Anig gailö niŋöl gi, naböŋ munmon kub yabiı u udöm, nagı lep ram u halö ud daŋ i göm, ajöŋ gau ke hiiköm, bi nagıman gau kalip sen adikla gau magörhalö hubika. 27 Anig gö, bi nagıman gau kalip abad mideia bi u uraköm niŋa, ajöŋ gau magörhalö hiiköl mideia. Nipe niŋöm, “Bi nagıman gau, ajöŋ hiikö, piñiŋ gi amhakupal rö, bi kub yad u yiŋ al pak linab,” a göm, ru milö kid nipe ke u ud tiŋ gi udöm, nipe ke big liniŋ geia. * 28 Pol pen niŋ wiñ kub al hagöm haga, “Nihön gi niŋ ne ke big liniŋ gabön? Hon piñiŋ gi aragpun. Magörhalö midpun i,” a ga.

29 Pol anig hagö, nagıman abad mideia bi u wiñ alöm haga, “Hapö yiŋid dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, nipe dam gi dö gi ram raul miŋan yaŋ amöm, aninın gö, gił gił göl gi, am Pol Sailas midailö iı au kugom yiŋma. 30 Pen anig göl kugom

* 16:22: 2Ko 11:25; 1De 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19

yimöm, uraköm, kalip mihöŋ u† gi höŋ yaŋ amöm haga, “Bi kub aij yad mihai, yad nihön geinam, God yip ud kamij yunab?” ö ga. *

³¹ Hageia, nip haglö, “Bi Kub Jisas nip niŋ udeinabön u, ne ke abe, nibi bi ne aip hanban gau abe, kalöp ud kamij yunab,” a gilo. ³² Anig hagmil, bi anibu nip abe, nibi bi nipe aip hana gau magöŋhalö abe, kalip Bi Kub manö aij u hag nilö. ³³ Anig hag nilö, kalip mihöŋ sibön aŋ kub yaŋ nöp damöm, hañ roman pakla gau ñig li yua. Anig gö, magö anibu nöp nip abe, nibi bi nipe gau abe, kalip magöŋhalö ñig pak nilö. ³⁴ Kalip magöŋhalö ñig pak nilö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi u, kalip mihöŋ u† gi dam ram nipe damöm, nan magö ñö, ñiŋlö. Bi anibu nipe ke abe, nibin ñi pai nipe gau abe, miñi hon God nip niŋ udpun, a göm, miñ miñ yabi† göl gi mideila. ³⁵ Ruö pen, Rom bi kub gau polisman gau kalip hagla, “Bi nag† midpil mihau kalip hubik yube, aril,” a gila. ³⁶ Haglö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi anibu, manö anibu dam Pol Sailas midailö u amöm haga, “Manö ud asikep bi kub gau kalöp hagpal, ‘Hubik yube aril,’ a gipal. Anib u, kale mihöŋ aril. Bi Kub kalpe abad mid aij gö, agamij mid aij gi midaimim!” a ga.

³⁷ Hageia, Pol haga, “Hol mihöŋ u rö nöp bi Rom nibö mihau pen manö kub niŋöm wasö, nibi bi aŋ au halip mihöŋ ur ud pak ado malo göm, dam nag† libal u, aij gagöp. Anib u, halip mihöŋ agamij pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bi kub

* **16:30:** Ap 2:37

gau kale ke nagi lep ram i apöm, halip bi mihöŋ uŧ gi damöm, seg höŋ yaŋ arun,” a ga.

³⁸ Pol anig hagö, polisman gau manö anibu niŋöm, ado gi am manö ud asikep bi kub gau kalip hag ñilö, Pol Sailas kale Rom nibö bi mihau manö u niŋöm, piñiŋ gila. ³⁹ Piñiŋ göm, kale am Pol Sailas kalip bi mihöŋ uŧ gi damöm, seg höŋ yaŋ amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalip mihöŋ aij geinab u, daun kub anibi arö gimil armil,” a gila. ⁴⁰ Pol Sailas nagi lep ram u arö gimil, nibi Lidia ram u am midmil, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau aip magum göm, Bi Kub manö aij kalip hag ñilö kale niŋöm, manö aij anibu udöm gasi halö midöm miñ miñ gila.

17

Desalonaika nibi bi Pol Sailas kalip mihöŋ al pak linig gila

¹ Pen Pol Sailas kalpe mihöŋ daun kub Pilipai arö gimil, ammil daun kub Ampipolis amjaklö. Ampipolis arö gimil, am daun kub Apolonia amjaklö. Pen Apolonia arö gimil, am daun kub Desalonaika amjakmil niŋlö, Juda magum gep ram ap midea. ² Niŋmil, Pol pör gimidöp rö, Juda God nip sabe gep ñin mihau niŋaŋ, nibi bi gau aip Juda magum gep ram raul miŋan u amöm, kalip aip manö hag amil apil ga. ³ God Manö if u kalip hag ñi aij göm, God manö hagep bi gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyaŋ uraknab a gila manö anibu hag ñi aij göm, “Mesaia u Jisas, bi kalöp hagabin i,” a ga. ⁴ Pol anig hagö, nibi bi rimnap niŋö hagöp, a

göm, manö haga rö nöp niŋ udöm, Pol Sailas kið u arla. Niþi hib halö iru nöp abe, Grik niþi bi God niþ niŋ udla iru nöp abe, Pol haga manö anþbu niŋ udla.

⁵ Pol Sailas manö haglö niþi bi iru nöp niŋ udeila u, Juda bi gau riþnap niŋlö, mulu lugö, bi naij yiþharin daun adan aŋ au miþeila gau riþnap udlö, kale pen am niþi bi iru nöp dap löm, manö pi pug kub yabiþ giþla. “Pol Sailas kalip miþhöŋ uþhai niŋun, niþi bi gai i kalip niþno, bi miþhau al pak liþaŋ,” a göm, am Jeson ram u urön giþgabö göm uþhai wasö niþla. ⁶ Uþhai wasö niþöm, Jeson niþ udöm, niþi bi Jisas niþ niŋ udla riþnap halö udöm, dam gapman bi kub miþeila au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm hagla, “Pol Sailas bi miþhau ram miþnöŋ ke gau gau magöŋhalö ajmil haglö, niþi bi gau magöŋhalö manö pen pen manö hauþ giþpal. Pen miþni ap miþpil ram miþnöŋ hon i. ⁷ Kale gapman bi kub hon Sisa manö niþe riþ juöm, kiŋ hon ke ap miþdöp, a göm, bi Kiŋ anþbu Jisas a giþpal. Pen bi Jeson i, bi anþb miþhau kalip dam ram niþe u lö han miþdajil,” a giþla. * ⁸ Anig hageila, niþi bi iru nöp ap miþeila gau abe, daun gapman bi kub gau abe niþöm, manö hauþ kub yabiþ giþla. ⁹ Manö hauþ kub yabiþ göm, Jeson niþ mani riþnap udöm, niþi bi niþ aip daula gau mani riþnap udöm, hagla, “Hainö manö anþbu kuöyaŋ giþnabim u, mani kale anþi böŋ nöp udnabun,” a giþla. Anig hagöm, kalip hag höŋ yula.

Daun kub Beria niþi bi iru nöp Jisas manö aij u

* **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12

nɪŋ udla

¹⁰ Sɪbön ga magö u nöp, nɪbi bɪ Krai nɪp nɪŋ udla gau Pol Sailas kalɪp mɪhönj dam yulö, daun kub Beria arlö. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlö. ¹¹ Ammil, Jisas manö aij u hag ñilö, Juda nɪbi bɪ Beria mɪdeila gau, nɪbi bɪ Desalonaika mɪdeila gau rö wasö; manö kalɪp mɪhönj u nɪŋlö, aij gö nɪŋöl gɪ, “Pol nɪŋö hagab aka?” göm, God Manö u ñɪn añɪ añɪ pör pör amgö lɪ nɪŋ aij gɪmɪdal. ¹² Pen Juda magum gep ram anɪbu nɪbi bɪ aula gau iru nöp Jisas nɪp nɪŋ udla. Grik nɪbi hib mɪdeia gau u rö nöp, iru nöp Jisas nɪp nɪŋ udla. Grik bɪ u rö nöp, iru nöp Jisas nɪp nɪŋ udla.

¹³ Pen Pol am Beria nɪbi bɪ kalɪp God Manö hag ñab, a gɪlö, Juda nɪbi bɪ Desalonaika mɪdmɪdal gau manö anɪbu nɪŋlö, mulu lugö, apöm, Beria nɪbi bɪ kalɪp manö neb neb gɪlö, kal junɪg geila. ¹⁴ Anɪg gö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau, Pol nɪp dam yulö, ñɪg solwara goɫ gau ara. Pen Sailas Dimodi bɪ mɪhau Beria au mɪdailö. ¹⁵ Pen bɪ rɪmnap Pol nɪp dam daun kub Adens yuöm, ado gɪ arnɪg geila nɪŋöm Pol kalɪp haga, “Sailas Dimodi kalɪp mɪhönj hagpe, yɪŋɪd auɪl,” a ga.

Pol daun kub Adens mɪdeia

¹⁶ Pol nɪpe Sailas Dimodi kalɪp mɪhönj daun kub Adens au abad mɪdöl gɪ nɪŋa, nɪbi bɪ anɪb gau god piral kale sabe gɪmɪdal nan gau, iru yabɪt nöp mɪdeia. Nɪpe nɪŋö, hibur nɪp u naij yabɪt ga. ¹⁷ Anɪg gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda nɪbi bɪ gau rɪmnap abe, Grik nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udla rɪmnap abe, kalɪp aip manö hag amɪl apɪl

gimidöp. Pen ñin añi añi pör pör manö hagep kuö au amöm, nibi bi ap mideila gau, kalip aip u rö nöp manö hag amil apil gimidöp. * 18 Daun kub Adens anibu, nibi bi gasi adö ke ke niñla gau, hib ke ke hagöm, rimnap Epikorian nibi bi a gila, rimnap Sidowik nibi bi a gila. Ñin ap, Pol nibi bi anib gau kalip Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bi gasi aij niñeb rimnap, Sidowik bi gasi aij niñeb rimnap, Pol manö haga u niñöm, nip aip hag amil apil göm, rimnap hagla, “Bi manö hib ñig löp manö u niñön manö hagnig gab?” ö gila. Pen rimnap hagla, “Nibi bi milö gau sabe gipal god kale gau rö nöp hagab,” a gila. 19-20 Pen Pol nip dam kansol kai mideila u amöm hagla, “Ne manö gisön ke nibö nibi bi gau kalip hagabön u, mñi hanip u rö nöp hag ñi aij gö, hon abe manö it anibu niñ aij gun,” a gila. 21 Pen nibi bi Adens nibö gau abe, nibi bi ke gau nibö apöm Adens mideila gau abe, manö gisön nibö rimnap niñjun hag midaiun, a göm, gasi u nöp niñmidal.

22 Pol pen nipe kansol kai mideila an au uraköm haga, “Kale Adens nibi bi. Yad niñbin kale klö yabit gimim, nan rimnap sabe gun, a gimim, gasi u niñbim. 23 Yad gai i ajem niñbin, kale kabö ana ke ke gi limim, nan ke ke sabe gipim rö, hib u adö anibu kalı kliñ rikpe. Pen kabö bid nan sabe gi ñeb ap gi libe u, hib u kalı kliñ rikpe, ‘Bi sabe gipal niñagpun u, kabö ana nipe me i,’ a gipe. Manö niñagpun, a gimim, kalı kliñ rikpe anibu, mñi kalöp manö it u hagnig gabin.

24 “God mñönj naböñ it i gi löm, nan mñönj

* 17:17: Ap 18:19

naböŋ iŋ i miðöp gau magöŋhalö gi löm ga u, nipe Bi Kub yabiŋ. Kumi kabö adö laŋ abe, miñöŋ naböŋ iŋ i abe, Bi Kub miðöm abad miðöp. Niŋi bi gau God sabe gep ram ñimago kale gi lilo, nipe ap ram aŋ anib gau miðagnab, wasö. * 25 Nipe hanip gi löm, ake bad u yuö, ake löl gi miðpun. Nan hon gau magöŋhalö nipe nöp ñöb. Nipe Bi klö naij anibu, hon ñimago hon nan aij ap gun nip ñun rö lagöp. * 26 Nipe bi añi ap nöp, Adam nip gi lö, Adam nipe pen rik damöm, rik dam dapil gilö, miñi niŋi bi ke ke gau miñöŋ naböŋ iŋ i riŋon riŋon magöŋhalö gau miðpun. Pen God nipe nöp nöd gasi niŋöm gaia me, niŋi bi rimnap ram miñöŋ ap ap miðöm, mið damöm, hainö nipe ke haga ñin u, niŋi bi gau nibö rimnap ap ka kale anibu udpal. 27 God nipe ke gasi niŋöm gab u, ñin rimnap ulham miðöm, yip ulhai niŋöm, ud ririkol göl gi gi, yip ulhai niŋ udöl, a göm, gab. Pen nip niŋ udnig geinaböl u, nipe hon magöŋhalö mlö gau miðagöp. Hon aip miðöp i. * 28 Ñimago adö nipe u me, hon miðpun. Pen bi manö kali kliñ rikap kale ke rimnap, 'Hon abe ñi pai nipe miðpun,' a gipal u, niŋö hagpal.

29 "Pen hon God ñi pai nipe miðpun rö, gol, silpa, kabö gau udun, gasi hon ke niŋun, ñimago hon ke nan rimnap ana gi lun, sabe gagan. *

30 Nöd God manö aij nipe niŋagmidal rö, kalip manö kub hagaga. Pen uri niŋi bi ram miñöŋ ke gau gau magöŋhalö kalip hagab, 'Nan si nan

* 17:24: 1Ki 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sam 50:12 * 17:27: Sam 145:18; Jer 23:23 * 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26

naij gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gim, a gab. ³¹ Hainö nipe ke nöp niñöb ñin u, B+ nipe hag la u n+p yuö apöm, niñi bi minöñ naböñ iñ i midpal magöñhalö manö kub hagöm, nime linab. Hon niñbun, B+ manö kub hagnab anibu, n+p al pak lilö umö, God gö kauyañ uraka. Anig ga u, niñi bi gau magöñhalö niñöm, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u niñlan a göm ga,” a ga. *

³² Pol, bi ap umöm uraköp manö hagajip u niñöm, niñi bi mideila gau rimnap hag miñhol gila; pen rimnap hagla, “Ñin rimnap halö manö anibu kauyañ hagaimön niñun,” a gila. ³³ Anig haglö niñöl gi, Pol kansol kai mideila gau kalip arik ara. ³⁴ Pen daun kub Adens anibu, niñi bi rimnap Pol manö n+p u udöm, Jisas n+p niñ udla. Niñi bi anib gau me, bi ap hib nipe u Dionisias. Nipe bi kub kansol kub kale ram minöñ anibu niñö bi ap. Niñi ap hib nipe u Damaris. Pen niñi bi rimnap halö abe Jisas n+p niñ udla.

18

Pol am daun kub Korid gau mideia

¹ Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara. ² Pol Korid amöm niña, bi Juda ber miñhau midailö. Nugmul hib u Akwila; n+p ram minöñ Podas yag daulö, kub göm nipe ju dam ram minöñ Idali, daun kub Rom söl au, midmidöp. Pen hainö gapman bi kub Klodias, Juda niñi bi rimnap Rom midagaiöl, a gö, Akwila aip niñin nipe Prisila aip, Idali arö gimil, am Korid au

* **17:31:** Sam 96:13

m+idailö. Pen Pol, ber an+ib m+ihau am ni+nig göm, ram kalpe ara. * ³ B+ ber an+ibu, kale sel ram g+m+idil. Pen Pol u rö nöp wög an+ibu rö g+m+idöp u me, am kal+p aip han m+idöm, sel gau g+m+idal. * ⁴ Pol n+pe pen, Juda n+bi b+ gau abe, Grik n+bi b+ gau abe, kale magöñhalö Jisas manö aij u ni+n udlañ, a göm, Juda God n+p sabe gep ñ+n u, n+pe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kal+p aip manö hag am+il ap+il g+m+idöp.

⁵ Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö g+m+il, Pol Korid m+ideia au aulö, Pol n+pe pör pör Jisas manö aij u hag ñ+ dam dam, Juda n+bi b+ gau kal+p manö hag ñöm, Mesaia pör abad m+idm+idun u me Jisas nöp, a g+m+idöp. *

⁶ Pol an+ig hageia, Juda n+bi b+ gau manö n+pe u ni+nagöm, n+p hag juöm, manö naij haglö ni+nöl g+, Pol n+pe, Jisas manö aij u ni+hön g+n+ig arö g+p+al, a göm, wañj n+pe u p+p+al paköl g+ haga, “Yad kalöp Jisas manö aij u hag ñ+nö ni+nagpim rö, God kalöp ud kam+n yuagnab u, nan kale ke. M+ñi kalöp Juda n+bi b+ arö gem, Juda n+bi b+ wasö gau kal+p am hag ñ+nabin,” a ga. *

⁷ Pol an+ig hagöm, kal+p arö göm, b+ Juda wasö ap ram u ara. B+ an+ibu hib n+pe Didias Jaldas. N+pe God n+p sabe g+m+idöp. Ram n+pe u Juda magum gep ram goł söl au. ⁸ Pen Krispas, b+ Juda magum gep ram abad m+idm+idöp b+ u, n+bi b+ n+pe aip han m+ideila gau aip Jisas n+p ni+n udla. Daun kub Korid gau, n+bi b+ r+mnap iru nöp, Pol

* **18:2:** Ro 16:3 * **18:3:** Ap 20:34 * **18:5:** Ap 17:14-15

* **18:6:** Ap 13:46,51; 20:26

Jisas manö aij haga u niṅöm, niṅö hagöp, a göm, manö anibu niṅ udöm, ñig pakla.

⁹ Ñin ap sibön yan Pol naböṅ niṅa, Bi Kub niṅ haga, “Ne piñiṅ gagmön. Ne gasi halö midmön, kṭö gimön, manö aij yad u niṅi bi gau kalip halöwalö hag ñö araṅ. ¹⁰ Yad nöṅ aip midpin. Daun kub i niṅi bi yad iru yabiṭ nöṅ midpal; niṅi bi rimnap nöṅ gi naji göl rö lagöp,” a ga. * ¹¹ Bi Kub anig hagö, Pol Korid nöṅ midöm, mi aṅi ap rakin unbö kagoṭ jṅi u, niṅi bi gau kalip God Manö u hag ñi midmidöp.

¹² Pen Rom bi kub gau Galio niṅ haga lilo, nipe amöm Akaia Propins abad mideia ñin u, Juda niṅi bi gau, Pol niṅ niṅlö mulu lugö, manö haga adö aṅi löm, niṅ ud sisi li dam manö kub hagniṅ arla. ¹³ Pol niṅ manö kub hagöm hagla, “Bi i niṅi bi gai i kalip hagöm, ‘Kale God niṅ sabe giṅig gimim, anig anig giṅe,’ a göṅ. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon riṅ junaböl,” a giṅla.

¹⁴ Anig hageila, Pol pen hagniṅ gabin a gi niṅa u pen, Galio pen uraköm, Juda niṅi bi gau kalip haga, “Kale Juda niṅi bi. Bi i nan naji ap gaiböp, manö kub hagniṅ gabim u niṅbneṅ. ¹⁵ Pen kale yiṅharṅ manö magö gau niṅbö gau niṅbö udmim pen pen hagniṅ, bi hib kale ñila gau u rö nöṅ udmim, manö pen pen hagniṅ, u manö kub wasö; manö yiṅharṅ anibu yad niṅagnabin. U manö yad wasö. Manö anibu kale ke hagniṅ!” a ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi polisman nipe gau haga, manö kub hagniṅ miṅgan u kalip ju dam höṅ yan yula. ¹⁷ Kale höṅ amöl gi, bi Juda magum gep ram

* **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10

abad m+dm+döp u, Sosdenes, polisman gau n+p ur udöm pak gus g+la. Gapman b+ kub Galio n+ñöm, manö ap hagaga.

Pol kauyañ daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rap+in m+dom, n+bi b+ Jisas manö n+ñ udla gau kal+p, “Kölarö au m+daim,” a göm, Akwila Prisila ber m+hau aip ram m+nöñ Siria arun, a göm, Senkria daun, ñ+g solwara go+ au arla. Senkria gau am m+dom, Pol manö k+ö n+ñö n+ñö nöp God n+p hagabin a göm, umagö n+pe r+ka. * ¹⁹⁻²¹ Ñ+g mag+ib udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol n+pe Juda magum gep ram raul m+gan u amöm, Juda n+bi b+ gau aip manö hag am+l ap+l geia. An+g gö, n+bi b+ gau n+p hagla, “Ñ+in r+mnap halö hon aip aui m+daimön,” a g+la. Pen manö kal+p u udagöm haga, “Kale au m+daim. God y+p, yau, a geinab u, hainö ado g+ kalöp aunabin,” a ga. An+g hagöm, Akwila Prisila ber m+hau kal+p n+bi b+ an+ib gau aip Epesas gau hag löm, n+pe ñ+g mag+ib udöm hada. ²² Ñ+g mag+ib an+bu am am Sisaria amjakö, Pol ñ+g mag+ib an+bu arö göm, it aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau, “Kale m+dpim?” a göm, kal+p aip manö r+mnap haga. Pol an+g göm, Jerusalem arö göm, ñ+g mag+ib kauyañ udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

²³ Pol Adiok amöm, yöp rap+in ñ+in bad ap m+id arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram m+nöñ Prijia gau abe g+ ajöl göm, n+bi b+ Jisas n+p nöd

* **18:18:** Nab 6:18; Ap 21:24

nɪŋ udla gau, kale Jisas manö aij u nɪŋ ud pɪdön göl, a göm, kalɪp magöŋhalö hag ñɪ aij ga.

Bɪ ne Apolos manö u

²⁴ Pen bɪ Juda daun kub Aleksadria nɪbö ap, apöm Epesas mɪdeia. Hib nɪpe u Apolos. Nɪpe bɪ gasɪ aij nɪŋöm manö hag aij gep bɪ. Nɪpe God Manö adɪŋ nöd kalɪ kliñ rɪkla u nɪŋ aij ga. ²⁵ Bɪ rɪmnap nɪp Bɪ Kub Adan Arep manö rɪmnap nöp hag ñɪla. Anɪb u me, nɪpe klö yabɪl göm, Jisas nɪpe gai nɪbö apöm bɪ aigale bɪ rö mɪdeia u nɪbi bɪ gau kalɪp kabö göl nöp hag ñɪmɪdöp. Pen manö hag ñɪmɪdöp anɪbu, Jon bɪ ñɪg pak ñeb hag ñɪmɪdöp rö nöp nɪŋöm hag ñɪmɪdöp. Manö rɪmnap halö nɪŋaga. ²⁶ Pen Apolos pɪñɪŋ gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anɪbu halöwatö yabɪl hag ñɪmɪdöp. Pen ñɪn ap manö hag ñɪ mɪdeia nɪŋöm Prisila Akwila ber mɪhau nɪŋmil, nɪp ut gɪ dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö nɪŋaga magö rɪmnap hag ñɪ aij yabɪl gɪlö.

²⁷⁻²⁸ Hainö Apolos nɪpe Akaia Propins arnɪg gö, Epesas nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau, Apolos nɪpe am kalɪp manö aij u hag ñɪnab u aij, a göm, Akaia nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp köp ap kalɪ kliñ rɪköm hagla, “Bɪ God wög gep Apolos amjakö, nɪp udmim,” a gɪla. Anɪg gɪlö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anɪbu yamö, Akaia nɪbi bɪ God kalɪp mög nɪŋöm gasɪ aij ñö, Jisas nɪp nɪŋ udla gau Apolos nɪp udla. Nɪp udlö, nɪpe pen ka kalɪp udöm, manö hagep kuö au Juda nɪbi bɪ gau aip manö hag amɪl apɪl göm, God Manö adö u hag ñɪ aij göl gɪ, “Mesaia, a gɪmim, abad mɪdpim u Jisas nöp,” a ga. Anɪg göm, hag ñɪ aij gö, nɪp manö

ap pen hagöl rö laga. Anig gö, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip gi ñi aij gö, mid aij gila. *

19

Pol Epesas am midöm Krajs manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid mideia ñin añ anib au, Pol nipe am Galesia Propins gau abe, ram minöñ Prijia gau abe, añ au gi ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm niña, nibi bi Jisas nip niñ udla rimnap mideia. * ² Pol kalip hag niña, “Kale Jisas nip niñ udpe ñin u, Ana U† halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana U† ap midöp, a gun, hon niñagpun,” a gila. *

³ Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, il u niñön, a gi gasi niñbim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagnidöp manö u udun me, ñig pakno,” a gila.

⁴ Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel nibi bi gau hagö, ñig pakmidal u, nan si nan naj gipun u, niñön ginig anig gipun, a göm, niñlö me, kalip ñig pak ñimidöp. Pen Jon kalip hagnidöp, ‘Bi Kub hainö aunab u auö, nip niñ udmim,’ a gimidöp. Bi hainö aunab a ga anibu, Jisas nöp,” a ga. * ⁵ Pol anig hageia, Bi Kub Jisas nip niñ udun, nibi bi nipe yabih midaiun, a göm, ñig pakla.

⁶ Kale ñig paklö niñöl gi, Pol ñimagö nipe kalip adö au lö, Ana U† kalip auö, adin manö yabih unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñila. *

⁷ Bi unbö migam lañ rö anig gila.

* **18:27-28:** Ap 9:22 * **19:1:** 1Ko 3:6 * **19:2:** Ap 8:16

* **19:4:** Mad 3:11 * **19:6:** Ap 8:17; 10:44,46

⁸ Pol rakın mihau niĝaŋ, Juda niĝi bi magum gep ram aula gau aip, God niĝi bi udöm abad mideinab manö u niĝ udöl, a göm, klö göm, waiö nöp manö hag amil apil ĝi midmidöp. ⁹ Pen niĝi bi rımnap gasi midmagö kale u gasi midmagö kale aŋ gau nöp mideia niĝöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, niĝi bi magöŋhalö mideila aŋ au amöm, Bi Kub Adan Arep u manö naij hagla. Anıg haglö, Pol niĝi bi Jisas niĝ niĝ udla gau kalıp nöp uł ĝi dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalıp manö hag ni midmidöp. ¹⁰ Pol anıg göl hag ni midö, mi mihöp inö me, Juda niĝi bi gau löm, Grik niĝi bi gau löm, Esia Propins mideila gau magöŋhalö Jisas manö aij u niĝla.

Sipa niĝi niĝe gau

¹¹ God niĝe Pol aip mideia niĝöm niĝe nan gagep rö ke yabił rımnap ĝimidöp. * ¹² Niĝi bi rımnap kale Pol agsi wałij bad niĝe gau dam, niĝi bi miña ga gau hañ romaŋ kalıp lılö, urak armıdal; kijiaki aiön pi niĝi bi abaŋ almıdöp gau kale u rö nöp höŋ armıdal. *

¹³ Juda niĝi bi rımnap kuj nan gau göm, kijiaki aiön pi nan gau hag höŋ yu ajmıdal. Pen hainö, Pol gaia rö niĝöm, hon u rö nöp Bi Kub Jisas hib hagno, kijiaki aiön pi höŋ arlaŋ, a göm, kijiaki aiön pi niĝi bi abaŋ alla gau kalıp hagla, “Jisas, Pol manö niĝe hıgmıdöp bi u, hib niĝe hagabun u niĝmön, höŋ aru!” a ĝıla. ¹⁴ Pen bi God niĝ nan sabe gep bi kub yabił ap Sipa, niĝi niĝe unbö mudun jıŋ anıg ĝi mideila. ¹⁵ Pen mañ ap kale,

* 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15

kijaki aiön pi hag yuun, a göm, anig haglö niñöl gi, kijaki bi aban ala u manö kale u niñöm kalip pen haga, “Yad Jisas niñbin, Pol niñ niñbin u pen kale bi an?” ö ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi kijaki aban ala u klö ke yabi kalip rata göm, miñu magö pak ado malo göm, waij kalip gau ud biñi gi yuö, kale magö nöp me ram anibu arö göm, hagape halö piñi gi arla.

¹⁷ Pen manö anibu, Juda niñ bi abe, Grik niñ bi abe, Epesas mideila gau magöñhalö niñöm, anin in gö piñiñ göm, Bi Kub Jisas hib niñpe u nöp haglö adö ara. * ¹⁸ Anig gö, niñ bi Jisas niñ niñ udla gau iru nöp ap magum göm, nan niñön niñön gi naij gila gau hag waiö lila. ¹⁹ Kuj nan gau göm, buk kal i kl iñ r i k l i m i d a l gau, niñ bi bi r i m n a p d a u l ö , niñ bi bi r i m n a p gau niñ m i d l ö niñöl gi, kale mab pak laulö ina. Buk nan anib gau, mani kabö magö silpa rau ep wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. ²⁰ Pen daun kub Epesas anibu anig geila me, Bi Kub manö aij u gau gau aramöm piñdön yabi ga.

Epesas niñ bi manö hau gila

²¹ Pen hainö, God Ana niñpe Pol niñ gasi ñö, Pol haga, “Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam,” a ga. * ²² Anig hagöm, bi miñhau niñpe aip wög gi m i d i l , Dimodi aip Erasdas aip kalip hag yuö, Masedonia Propins arlö. Niñpe pen Esia Propins rapin niñ bad ap mideia.

* **19:17:** Ap 5:11 * **19:21:** Ap 23:11; Ro 1:13

23 Pol Epesas m+deia ñin an+bu au, Epesas n+bi b+ r+imnap uraköm, B+ Kub Adan Arep manö aij an+bu n+ñ udla n+bi b+ gau kal+p n+ñlö, mulu lugö, pen pen g+n+g rö geila. * 24 Pen b+ ap, hib n+pe Demidrias u, b+ n+pe r+imnap aip kabö silpa udöm, god piral sabe g+m+dal, hib Ademís, a g+m+dal u, ram pro kññ aij r+imnap g+ l+lö, n+bi b+ r+imnap apöm, rau dam löm, n+bi kub hon Ademís n+pe sabe gep ram u, a göm, sabe g+m+dal. B+ an+bu gau wög an+bu göm, mani kub yab+! udm+dal. 25 Demidrias n+pe, b+ n+pe wög g+m+dal gau abe, b+ wög kale g+m+dal an+bu rö g+m+dal b+ gau abe hagö, ap magum geila, haga, “Kale n+ñbim, hon wög aññ an+bu gun me, mani kub yab+! udpun. 26 Pen uri b+ an+bu Pol apöm, n+bi b+ gau kal+p manö piral hagöm hagöp, ‘Ñ+magö udöm nan g+pal gau nan sabe gep wasö,’ göp. An+g hagaj+p, Epesas aui abe, Esia Propins gau abe, n+bi b+ iru yab+! nöp manö n+pe udpal. 27 Pol manö piral u hagö, n+ñ udöm, nan g+ l+no raum+dal u, hainö rauagnaböl. Pen adö an+bu nöp hagagabin. Hon ke abe, n+bi b+ Esia Propins gau magöñhalö abe, n+bi b+ ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Ademís u n+pe sabe g+pun. Pen n+pe arö göm, ram kub n+pe sabe g+pal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin,” a ga.

28 Demidrias an+g hagö, b+ an+bu gau n+ñlö, mulu kal yab+! lugö, meg m+gan dap ranöm hagla, “Ademís Epesas n+bö n+pe kub yab+! Ademís Epesas n+bö n+pe kub yab+!” a g+la. 29 An+g göl manö kub haglö arö n+ñöl g+, n+bi b+ daun kub

* 19:23: 2Ko 1:8

anibu magörhalö apöm, Pol bi nipe mihau ud sisi li tip gi dam manö hagep ka u ud arla. Pol bi nipe anib mihau nipe aip Masedonia Propins nibö ap midailö. Hib kalpe mihöj u, Gaias aip Arisdakas aip. * ³⁰ Pol pen, nibi bi ap magum göm, manö hageila anj au arnam, a ga u pen nibi bi Jisas nip ninj udla gau nip wasö gila. ³¹ Pen Esia Propins gapman bi kub rimnap, Pol nip bi ninjeb nipe u me, nip manö yuöm hagla, “Nibi bi manö hagep ka au ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö,” gila.

³² Pen nibi bi iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö ke ke yabit nöp hagla. Nibi bi iru nöp kale manö il midöp ninjun hagabun u, a göm, ninjagla; hałowalö nöp hagla. ³³ Pen bi Juda rimnap, bi hon Aleksada kalip hag aij ginab, a göm, nip nibi bi amgö ilö au yuöm, nibi bi rimnap manö adö rimnap anig anig hagnim, a göm, wiñ al hagaila pen nipe manö hagnig göm, kale manö hagagmim a göm, ñimagö ud mlic gi ña. ³⁴ Aleksada ñimagö ud mlic gi ñö ninjöl gi, nibi bi gau ninjla, nipe Juda nibö bi ap, ninjöm maj migan dap ranöm, manö adö añi nöp wiñ kub al hagöm hagla, “Ademis Epesas nibö nipe kub yabit! Ademis Epesas nibö nipe kub yabit!” a göm, manö adö añi anibu nöp seg wiñ mlö padö yabit al hag mideila.

³⁵ Kale du aua nöp anig wiñ al hag midö midö, hainö bi daun gapman wög göm, kali kliñ rikap bi kub kale u uraköm, kalip haga, “Agamij midaiim!” a ga. Anig hagö hagö, agamij midlö

* **19:29:** Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

n+ñöl g+ , n+pe haga, “Epesas n+bi b+. Ram m+nöñ hon i, god kub Ademis kabö ana n+pe kumi kabö lañ n+bö ju aua u udun, ram g+ l+ aij gun, sabe g+pun u, b+ an n+ñagöp, a g+mim, manö hauñ gabim? ³⁶ Manö an+bu, n+bi b+ gau magöñhalö hadö n+ñbal. An+ b u, kale agam+ j m+dmim dui gagmim. ³⁷ Pen b+ daubim m+hai i, god hon Ademis n+ p hag jumil, ram sabe g+pun gau nan r+mnap si udagpil u pen kal+ p aui daubim. ³⁸ An+ b u, Demidrias aka b+ n+pe r+mnap b+ ap n+ p manö kub hagn+ g g+naböl u, b+ kub manö ud as+kep b+ gau m+dpal gau amöm manö haglö, kale manö kub an+bu n+ñnaböl. ³⁹ Pen manö m+ñör r+mnap m+dain+m u, gapman b+ manö ud as+kep n+ñ m+deinaböl amgö ilö kale au hagpe n+ñöl. ⁴⁰ Hon m+ñi aui ap magum gun, manö p+g gabun u, manö iñ ap m+ dö hagagabun. Gapman b+ kub yabiñ ap, ‘N+hön g+n+g ap magum g+mim an+g gabim,’ a gö, pen manö ap hagnun rö lagöp,” a ga. ⁴¹ N+pe an+g hagöm, n+bi b+ gau kal+ p hag yuö, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

¹ Pen n+bi b+ gau manö pi p+g hag m+d arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol n+bi b+ Jisas n+ p n+ñ udla gau kal+ p w+ñ alö, aueila, kale gas+ halö m+döm Jisas n+ p n+ñ ud p+dön göl g+ m+deilañ a göm, n+pe manö r+mnap hag ñ+ aij göm, “Kale au m+daiim,” a göm, kal+ p arö göm Masedonia Propins ara. ² Amöm, an+ b gau g+ ajöl göm, n+bi b+ Jisas n+ p n+ñ udla an+ b gau, kale gas+ halö m+döm

Jisas nɪp nɪŋ ud pɪdöŋ göl gɪ mɪdeilaŋ a göm, nɪpe manö rɪmnap hag ñɪ aɪj gɪ damöm, Akaia Propins amjaka. ³ Akaia amjaköm, rakɪn mɪhau nɪgaŋ anɪb gau mɪdöm, ñɪg magɪb udem Siria Propins arnam a ga u pen nɪpe manö ap nɪŋa, Juda kai nɪp al pak lɪnɪg geila. Manö anɪbu nɪŋöm me haga, “İt adö nöp ado gɪ Masedonia arɪn,” a ga. ⁴ Pen Pol nɪpe aip ajeila bɪ gau me: Piras ñɪ nɪpe Sopada daun kub Beria nɪbö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika nɪbö mɪhau u; Gaias daun kub Debi nɪbö u; Dijikas aip Dɪropimas aip Esia Propins nɪbö mɪhau u; Dimodi u. ⁵ Bɪ anɪb gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, hanɪp abad mɪdeila. ⁶ Pen ñɪn kub Bred Yɪs Halö Ñɪŋagep ñɪn u mɪdno, ap arö nɪŋöl gɪ, ñɪg magɪb udun, ñɪn unbö mamɪd u aŋ hanun, Droas amun, bɪ nöd arla gau aip am seg mɪdun ñɪn unbö mudun jɪŋ anɪb gau mɪdaino.

Pol ñɪ uma ap nɪp gö, kauyaŋ uraka

⁷⁻⁸ Wik aɪŋ ap Droas mɪdaino anɪbu, waɪŋgnɪbö yaŋ ñɪn u, bred ud jö gɪ ñɪŋnɪg gun, ram raul mɪgan adö laŋ am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö nɪŋöl gun, nɪŋ mɪdaino. Anɪg göl nɪŋ mɪdno mɪdno, sɪbön gö, hapö mɪtaŋ iru nöp lau ado au laŋ lun, Pol manö hageia u nɪŋ mɪdaino. ⁹ Pen bɪ praj ap wido adö u asɪköm, Pol manö hagaia u nɪŋ mɪdeia. Hib nɪpe u Yudikas. Nɪpe anɪg gɪ nɪŋ mɪd mɪdö, hon kal yabɪt auö me, amgö juju gɪ gɪ böŋ nöp ram adö yabɪt laŋ nɪbö gɪ dam mɪnöh au yaŋ paka. Anɪg gö, kale am au yaŋ ud nɪŋla, böŋ nöp hadö umöl mɪdeia. ¹⁰ Pol nɪpe pen au yaŋ amöm, ñɪ anɪbu nɪp nab nab lɪ udöm,

haga, “Gası iru niŋagmim; niŋe kamiŋ midöp,” a ga. ¹¹ Anıg hagöm, kauyaŋ ram raul adö laŋ amöm, bred rımnap ud jö göm, jım ñöl ñiŋöm, Pol kauyaŋ manö hag midö midö, ram ru mailö la u ara. ¹² Pen bi praj ap lug paköm uma u niŋ kamiŋ ram damöm miñ miñ yabił gıla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

¹³ Pol hanıŋ haga, “Kale niŋ magıb udmim, daun kub Asos am midaimim; pen yad il adö apem, daun kub anıbu niŋ magıb seg udun ram mınöŋ Midilini arun,” a ga. Anıg hagö, hon niŋ magıb udun, Asos arno. ¹⁴ Asos amun, Pol niŋ udun, ram mınöŋ Midilini arno. ¹⁵⁻¹⁶ Ruö Midilini arö gun, ram mınöŋ niŋ riŋ gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram mınöŋ niŋ riŋ gus ga airan Semos amjakun, Pol niŋe gası ap niŋa, Epesas amun, hain nöŋ gi ajöl gun, Pedikos niŋ u Jerusalem niŋagun rö löp, a gi gası niŋa. Anıb u me, hon Epesas lau hil gun, böŋ nöŋ daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas niŋi bi kalıŋ haga, “Yad böŋ nöŋ arabin,” a ga

¹⁷ Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, niŋi bi Jisas niŋ udla gau kalıŋ abad midmidal bi gau kalıŋ haga, “Yad midpin i auim,” a ga. * ¹⁸ Anıg hagö, bi anıb gau aueila, kalıŋ haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip midem, mid damem, niŋhön niŋhön gımidin u niŋbim. ¹⁹ Hib yad udnö adö araga. Bi Kub niŋ wög u gıno niŋöl gi, Juda niŋi bi yıŋ gi naij

* **20:17:** Ap 18:21

gun a gılö niñöl gi, miñöñ göl gi manö hag ñinö ara. ²⁰ Kale niñbim, yad Jisas manö aij niñpe ap arö gagnö, pen magum giñim ka gau abe, ram kale gau abe amem, niñhön manö kalöp gi ñinab u magöñhalö hañöwañö hag ñinö ara. ²¹ Kale Juda niñbi bi gau löm, Grik niñbi bi gau löm, manö klö hagem, hag ñi aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naij giñim u, niñhön giñig anig giñpun, a giñim, arö giñim, God hagöp manö u udmim, Bi Kub hon Jisas niñpe niñ udmim,’ a giñö.

²² “Pen miñi niñim! God Ana yiñ nagı rö löm, dam Jerusalem ud arab u, yiñ niñhön rö giñab u niñagpin. ²³ Pen yad niñbin, daun kub gau gau amjaknö, Ana Uñ niñpe yiñ pör hagöp, ‘Ne Jerusalem arnabön, nöñ nagı lölö, uñham miñdeinabön,’ a göp. * ²⁴ Pen u manö miñdagöp. Yad ke nöñ miñ aij giñnam, a gem, gası u niñagpin. Yiñ paknaböl, a gem, piñniñ gagpin, wasö. Bi Kub Jisas, wög yiñ haga u nöñ gası niñem, God hanıñ mög niñjöm udöp manö aij u, hag ñöl gi nöñ miñdeinabin. Yad gası añi anıbu nöñ niñem, amem, adan anıbu böñ nöñ arnabin. *

²⁵ “Pen yad niñbin, kale niñbi bi gau gai magöñhalö, God niñbi bi udöm abad miñdeinab manö anıbu hagnö niñbim gau, yiñ kauyan niñagnabim, wasö. ²⁶ Miñi arniñ gem me, kalöp waiö hagabin, niñbi bi an an God manö aij u niñ udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö. ²⁷ Yad God nan niñhön niñhön giñig gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöñhalö yabiñ

* **20:23:** Ap 9:16; 21:11 * **20:24:** Ap 21:13; 2Di 4:7

kalöp hag ñïbin. ²⁸ Kale ke nïŋ aij gïmim, nïbi bï Ana U† nïpe hagö abad mïdpim gau abe nïŋ aij gïmim mïdaimim. Bï kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad mïd aij gïpal rö, kale u rö nöp, God nïbi bï nïpe, hagape nïpe ke rau adog uda nïbi bï anïb gau me, kalïp abad mïd aij gïmim midaimim. * ²⁹ Yad nïŋbin, yad arnö, kain hau† gau apöm, kaj sipsip kale mukpim gau rïmnap hau ñïŋnaböl. * ³⁰ Pen nïbi bï aŋ kale au mïdpal rïmnap u rö nöp, nïbi bï Jisas nïp nïŋ udpal gau kalïp †ïp gï ud arno, kale hon aip arun, a göm, kalïp manö piral hagnaböl. ³¹ Pen yad mï mïhau nïgaŋ, ram mïnönŋ kale Epesas mïdem, sïdö aŋ, sïbön yaŋ, kalöp mög gö, mï†ön göl gem, kalöp magöŋhalö aŋï aŋï hag ñï aij gïnö. Manö hag ñïnö anïbu hau† gagmim; nïŋ aij gï mïdaimim. *

³² “Yad kalöp God ñïmagö adö u lem, manö aij nïpe u, nïpe nïbi bï mög nïŋöb manö aij anïbu adö u lem, arabin. God kalöp aip mïdeinab. God manö aij nïpe u nïŋ udeinabim u, nïpe gö, kale Jisas nïp nïŋ ud pïdönŋ gïmim nïbi bï nïpe ke mïdmim, nan aij aij nïbi bï nïpe ñïnïg gab u udnabim. ³³ Yad kale aip mïdainö ñïn u, nïbi bï rïmnap mani gol, mani silpa, wa†j nan kale gau asïb hagagnö. * ³⁴ Kale nïŋbim, ñïmagö yad u ke nöp wög gem, bï yad aip ajmïdun gau aip nan magö ñïŋun wa†j rau yïmun mïdmïdun. * ³⁵ Pen yad gïpin anïbu rö, kale u rö nöp gïmim,

* **20:28:** 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29:** Mad 7:15; Jon 10:12

* **20:31:** 1De 2:11 * **20:33:** 1Ko 9:11-12 * **20:34:** Ap 18:3;

1De 2:9

nibi bi mög gep rö gau kalip ud aij gimim gi ñimim. Bi Kub hon Jisas nipe ke manö haga u niñ midaimim. Nipe haga, 'Bi rimnap kalöp nan ñinaböl u, kalöp aij ginab; pen kale nibi bi rimnap kalip nan ñinabim u, kalöp aij yabit ginab,' a ga," a ga.

³⁶ Pol manö anibu hag pis göm, Epesas nibi bi Jisas niñ udla gau kalip abad midmidal bi gau aip kugom yimöm, God nip sabe ga. ³⁷ Pol sabe gö niñöl gi, kale mitöñ göm, nip am ud wabi göm, mulu rö niñöm bom halula. ³⁸ Hainö mulu adin yad u niñagnabim, a ga, manö u nöp niñöm, kale mög yabit niñöm, mitöñ gila. Anig göl göm, Pol nip an an li dam ñig magib migam u yula.

21

Pol ñig magib udöm Jerusalem arnig ara

¹ Pen hon Epesas nibi bi gau kalip, au midaiim, a gun, ñig magib udun, hadno. Yigön u ap aij gö, yijig göl nöp am am, ram minöñ ñig rib gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram minöñ ñig rib gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno. ² Daun kub Padara amun niñno, ñig magib ap ram minöñ Pönisia arnig geia. Anib u, hon ñig magib anibu udun hadno. ³ Am am, ram minöñ ñig rib gus ga airan Saipras ñimagö sidagö lau adö midö niñöl gi, am am, ram minöñ Siria söl apun me, nan kago gau ud yunig am daun kub Daia pidöñ ginö. ⁴ Daia am pidöñ gun, am nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip ulhai niñun, kalip aip wik añi ap midaino. Pen God Ana nipe kalip gasi

ñö, kale Pol nîp hagla, “Jerusalem arnîg gabön u, aragmön,” a gîla. * ⁵ Pen arnîg gîno magö u, nîbi bî Jisas nîp nîŋ udla anîb gau, nîbi bî, ñî pai kale gau magöŋhalö hanîp dam daun kub anîb höŋ adö ñîg goŋ au amun, kalîp aip kugom yîmun, God nîp sabe gîno. ⁶ Pen hon, “Kale au mîdaiim,” a gîno, kale pen, “Kale gau arim,” a gîlö, hon am ñîg magîb u raul mîgan u arno nîŋöl gî, kale ado gî ram kale arla.

Agabas, Pol nîp anîg anîg gînaböl, a ga

⁷ Pen hon ñîg magîb udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais pîdöŋ gîno. Pîdöŋ gun, nîbi bî Jisas nîp nîŋ udla gau kalîp, “Kale mîdpim?” a gun, ñîn bad ap kalîp aip anîb au mîdaino. ⁸ Ruö u kalîp arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. Nîpe Jisas manö aij hag ñî ajep bî ap. Nîpe me, nöd Jerusalem mîdöm, bî unbö kagoŋ jîŋ u aip nan magö nîme lîmîdöp. * ⁹ Pen bî Pilip anîbu, pai nîpe mîhau mîhau, Jisas manö aij u hag ñîmîdal. Pai anîb gau kale bî udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip mîdaino ñîn anîb au, bî God manö hagep Agabas ram mînöŋ Judia nîbö aua. * ¹¹ Agabas apöm, Pol dip nagî nîpe u udöm, ñîmagö ma nîpe ke nagî löm haga, “Ana Uŧ hagöp, ‘Bî dip nagî nap nîbö anîbi, Juda kai Jerusalem au nîp nagî löm, dam Juda nîbi bî wasö gau kalîp ñînaböl,’ a göp,” a ga. *

* **21:4:** Ap 20:23 * **21:8:** Ap 6:5; 8:40 * **21:10:** Ap 11:28

* **21:11:** Ap 20:23; 21:33

¹² Hon magöñhalö manö anıbu niñun, Pol niñ neb neb gun hagno, “Jerusalem aragmön,” a gıno.

¹³ Hagaino, Pol pen pe haga, “Yıñ niñön gıñig mög gö miñön gıpe, miñmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, ‘Bı Kub yad Jisas,’ a gıñabin. Kale manö u niñlö, mulu lugö, yıñ nagiñ lıñig geinaböl aka böñ nöñ al pak lıñig geinaböl u, piñıñ gıñabin. Hañöwañ am hıñabin,” a ga.

* ¹⁴ Pen hon Pol niñ anıg gı hag wasö niñun, arö gun, hagno, “Bı Kub niñpe ke niñöb rö gıñab,” a gıno.

Jerusalem niñi bı Pol niñ hag jula

¹⁵ Pen hon anıg göl Sisaria miñdun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau gı jıñ gı lun, hadno.

¹⁶ Niñi bı Jisas niñ niñ udla Sisaria niñbö riñnap aip Jerusalem arno. Kale hanıñ dam Neson ram u lıñö, aip hanno. Bı Neson anıbu Saıpras niñbö. Niñpe Jisas niñ nöñ nöñ niñ uda.

¹⁷ Jerusalem amjakno, niñi bı Jisas niñ niñ udla gau magöñhalö hanıñ niñlö aij ga. ¹⁸ Rol Pol hon aip Jems niñ manö hıñig arno. Jerusalem niñi bı Jisas niñ niñ udla gau kalıñ abad miñmiñdal bı gau magöñhalö ap magum göm miñdeila. ¹⁹ Pen hon amjakun, Pol kalıñ, “Kale miñpim?” a göm, God niñ abad miñdö niñöl gı, ram miñnöñ gau gau ajöm, Juda niñi bı wasö gau nan niñön niñön ga u magöñhalö, bı anıñ gau kalıñ aiud anıbu haga. * ²⁰ Pol anıg göl aiud anıbu hageia niñöm, God niñ aij a göm, Pol niñ hagla, “Mam. Ne niñban, Juda niñi bı iru niñbanö Jisas niñ niñ

* **21:13:** Ap 20:24 * **21:19:** Ap 15:12

udpal u pen klö yabił göm hagpal, ‘Hon Juda nıbi bı midpun. Anıb u, Juda lo adö u nöp gun,’ a gıpal. * 21 Pen Juda nıbi bı gau rımnap Jerusalem i apöm hagpal, ‘Pol nıpe, Mosıs hadame nöp lo manö kalı kılıñ rıka u arö göm, hon Juda kai gıpun adö u arö göm, Juda nıbi bı ju am Juda nıbi bı wasö ram mınöñ añ gau midpal kalıp hagöp, “Ñı kale gau hañ rıb gı dö gagmim, Juda kai gıpal rö gagmim,” a göp,’ a gıpal. 22 Ne uri Jerusalem i auban, manö anıbu gau gau arö nıñnaböl. Anıb u, hon aige gun a gun, manö anıbu hag amıl apıl gıno. 23 Manö hag amıl apıl gun, manö adö añı hag lıno u uri nöp hageinabun, ne nıñmön, hain gımön. Bı hon i bı mıhau mıhau, manö klö nıñö nıñö God nıp hagabun, a gıpal. 24 Anıg gıpal rö, God nıp nan pak sabe gı ñınıg gaböl. Anıb u, ne am ñın rımnap kalıp aıp midmön, nan nıñön nıñön göm God amgö ilö uł mıdeinaböl u, gı aij gımön, nan God nıp sabe gı ñınaböl gau ne rau ñımön, kalıp gı ñımön me, hainö nabıc umagö kale u rıknaböl. Anıg geinabön u me, nıbi bı gau magöñhalö nıñnaböl, nöp manö hagla anıbu pıral nöp hagla. Kale nıñnaböl, ne Juda nıbö u me, hon Juda kai gımidun rö nöp gımidan. * 25 Pen Juda nıbi bı wasö Jısas nıp nıñ udla gau kalıp köp kalı kılıñ rık ñun hagnö, ‘Nıbi bı rımnap nan yıharıñ pıral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale ñıñagmim. Wal kaj nan gau hagape ñıñagmim. Wal kaj nan gau rugu bu gılö umainım u, ñıñagmim. Nıbi sı bı sı gagmim,’ a

* 21:20: Ap 15:1,5 * 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18

gun, köp kalı kliñ rıkpun,” a gıla. *

²⁶ Anıg hageila, Pol manö kalıp u udöm, ruö bı mıhau mıhau nan sabe gı ñınıg gıla bı anıb gau aip, kale nan ñihön ñihön göm God amgö ilö uť mıdeinaböl u, gı aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol bı abad mıdeila gau kalıp haga, “Hon ñın unbö kagoł jıı u mıdun, ñın mudun jıı u God nıp nan rımnap ke ke dapun, nıp sabe gı ñınabun,” a ga. *

Juda nıbi bı Pol nıp ud sısı lıla

²⁷ Pol anıg hagöm, kale nan ñihön ñihön göm, God amgö ilö uť mıdeinaböl u, gı damöm, mudun jıı ñın u söl gö nııöl gı, Juda nıbi bı Esia Propins mıdöm aula rımnap nııla, Pol God sabe gep ram raul u mıdeia. Nıpe mıdeia au nııöm, nıbi bı mıdeila gau manö haglö, kale kal juöm Pol nıp ud sısı lıla. ²⁸ Pol nıp ud sısı löm, wıñ kub alöm hagla, “Nıbi bı Isrel gai. Bı anıbi nıpe ram mıınöı ke gau gau magöıhalö ajöm, nıbi bı gau kalıp manö pıral hagöm, hon Isrel nıbi bı abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naij hagab. Pen adö anıbu nöp, uri nıpe Juda nıbi bı wasö gau God sabe gep ram raul mııgan au aragep gau, kalıp hałowałö uť gı dauub. Anıb u, nıpe ram uť anıbi gı naij göp,” a gıla. ²⁹ Kale manö hagla anıbu, gası kale ke nöp nııöm pıral hagla. Pol yıharıı Dıropımas aip God sabe gep ram söl gau ajailö nııöl göm, gası kale ke nııöm hagla, “Pol bı ne Dıropımas Epesas nıbö u aip God sabe gep ram raul mııgan u arbil,” a gıla. *

* 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20 * 21:29: Ap 20:4

³⁰ Pen kale anig haglö, manö anıbu nıbi bı gau magönhalö nıñöm, ke nıbö ke nıbö apöm Pol nıp ud tıp gı dam God sabe gep ram hön yan yulö nıñöl gı, adıñ ajön gı nıla. ³¹⁻³² Nıbi bı iru yabıt manö hauıt kub hagöl göm, kal ju Pol nıp böñ nöp al pak lınig geila. Pen geila manö anıbu Rom ami bı kub yabıt mıdeia au arö, nıpe ami bı abad mıdmıdal bı kub nıpe rımnıap udöm, ami bı rımnıap udöm, lel am nıbi bı magum gı mıdeila au amjakla nıñöm Pol nıp pak ado malo geila u arö gıla.

³³ Ami bı kub anıbu apöm, Pol nıp ud sısı löm, bı nıpe gau kalıp haga, “Kale nıp sen mıhöp lımim,” a ga. Hagö, haga rö gıla. Pen nıpe bı nöd mıdeila gau kalıp hag nıñı, “Nıpe nan nıhön gajıp nıp anig gabım?” ö ga. ³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö pıg kub yabıt gıla. Anig gılö, ami bı kub u manö ıt ap nıñagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıp dam ram kub pıdön kale ud arım,” a ga. ³⁵ Hagö, ami bı kale Pol nıp dam ajön ıt goıt au amjaklö nıñöl göm, nıbi bı iru yabıt nöp se göl amöl göm Pol nıp sıtköm, ud pakun, a göm, pen pen gı yueila nıñöm bı ami bı rımnıap Pol nıp ud ka göm, ram raul kale ud arla. ³⁶ Pen nıbi bı gau kale kal hagöm hagöm, hagla, “Nıp böñ nöp al pak lim!” a gıla. *

³⁷ Pen ami bı gau Pol nıp dam ram raul mıgan yan arnıg gılö nıñöl gı, Pol ami bı kub yabıt u nıp haga, “Manö yad nöp ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami bı kub yabıt u haga, “Yad nıñbin ne Grik manö nıñban. ³⁸Yad gası nıñbin e, ne me, bı

* **21:36:** Luk 23:18

au Ijip nibö bî pen pen gîpal po dausan (4,000) nöp udöm, dam ram minöŋ kabö nöp midöp an gau pi göl mideila, bî u nöp, a gî nîŋbin. Pen ne Grik manö nîŋban u me, ne bî anîbu wasö,” ga. *

³⁹ Hageia, Pol haga, “Wasö, yad bî Juda ap. Yîp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib midöp. Pen yîp yau, a gîmön, yad nîbi bî gai i kalîp manö ap hag ñînam,” a ga.

⁴⁰ Hageia, ami bî kub u yau, a gö, Pol kabö ubîŋ ran arep adö u abö gî midöm, ñîn mîlic gö, nîbi bî gau manö arö gîlö nîŋöl gî, Juda nîbi bî hagnîdal manö u löm, kalîp manö haga.

22

¹ Pol nîpe Juda nîbi bî hagnîdal manö u löm, haga, “Bapi mam bî. Manö kalöp hagnîg gabin u nîŋ midaiim,” a ga.

² Anîg hageia, nîpe Juda nîbi bî hagnîdal manö yöl haga rö nîŋöm, manö manö gagöm, agamîj yabîl nöp mideila. ³ Kale agamîj midlö nîŋöl gî, Pol kalîp haga, “Yad Juda nibö u pen yîp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag ñeb bî Gameliel aip midem, kub gînö u me, apîs bac bî lo manö nîhön nîhön hagla u magöŋhalö yîp hag ñö, nîŋbin. Anîb u, kale God nîp ud aij gun, a gîmim, kîñ aij nöp gîpim rö, yad u rö nöp gîmidin. * ⁴ Nîbi bî Jisas Adan anîbu arla gau kalîp gî naij yabîl gîmidin. Kalîp al pak lîn, a gem, nîbi abe bî abe kalîp haŋöwätö nagî lem, dam nagî lîmidin. Pen rîmnap gî naij gî dam pak

* **21:38:** Ap 5:36-37 * **22:3:** Ap 5:34

linö, böñ nöp ummidal. * ⁵ Gimidin anibu, God nip nan sabe gep bi kub yabił u abe, bi manö ud asikep Kansol midpal bi kub gau abe, kalip hag niñbe, piral hagöp, a göm, hagagnaböl; niñö hagöp, a ginaböl. Ñin ap yad Damaskas arniğ gainö, bi kub anib gau yip köp rimnap nimam bi kale Damaskas mideila gau kalı kliš rık ñıla. Köp anibu kalı kliš rıköm hagla, ‘Pol nip abad midaimim. Damaskas niñbi bi Jisas nip niñ uđpal gau kalip nagi löm, dam Jerusalem i daunım,’ a gıla. Yad köp anibu uđem, kalip nagi li Jerusalem daunö, ilön uđnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöđ Jisas nip niñ uda, aiud u haga

⁶ “Pen yad köp anib gau uđem, bi rimnap aip am am sidö an aulik magö u, Damaskas sösöl gino niñöl gi, adin mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ niñbö ap lugöm yip niña. ⁷ Anig gö, yad ap lug mınön yan paknö niñöl göm, manö ap yip haga, ‘Sol, Sol, yip niñhön ginig gimön pör gi naj gabön?’ ö ga.

⁸ “Hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub! Ne ban?’ ö ginö.

“Hagainö, haga, ‘Yad bi Jisas Nasared niñbö; yip pör gi naj gabön u nöp hagabin,’ a ga. ⁹ Bi yad aip araino gau, mailö kub u niñla u pen manö magö yip haga u apdi niñagla.

¹⁰ “Yad pen hagnö, ‘Bi Kub. Niñhön ginam?’ ö ginö.

“Hagainö, yip haga, ‘Ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm, niñhön niñhön ginabön u nöp hagnab,’ a ga. ¹¹ Mailö anibu mailö kub yabił göm, amgö yip u böñ nöp we ga. Anig gö, bi

* 22:4: Ap 8:3

yad aip araino gau, yip ñimagö kid u udöm, ut gi Damaskas arno.

¹² “Pen daun kub anibu bi ap mideia. Hib nipe u Anaias. Nipe lo hon u niη aij göm, hagöp hagöp rö nöp gimidöp. Bi anibu nöp, Juda nibi bi Damaskas mideila gau magöηhalö hagla, ‘U bi aij yabil,’ a gila. ¹³ Pen nipe yad midainö söl au apöm yip haga, ‘Mam Sol. Amgö magö ne kauyan ñil nöη,’ a ga. Anig hagö niηöl gi, adniη amgö yad we ga u böη nöp kamniη lö, ñil niηem nip niηnö.

¹⁴ “Anig gö, Anaias yip haga, ‘God apis bac bi hon sabe gimidal God u nöp, nöp uda. Udöm, nipe nan niηön niηön ginig gabin a ginab u nöp yamö niηnabön. Nipe gasi niηöb, ne Bi Kamniη Aij nipe u waiö niηmön, manö maj migang nipe ke hagainim manö u ne ke waiö niηnabön.

¹⁵ God wög gi ñeb bi midmön, nöp niηön niηön gajip amgö niηban u, manö niηön niηön hagajip apdi niηban u, nibi bi gau magöηhalö kalip hag ñinabön. ¹⁶ Anib u, abad midagaimön. Urakmön, God nip sabe gimön, ñig pakeinabön, nipe nan si nan naij gipan gac u lik gi ke yunab,’ a ga.

“Juda nibi bi wasö gau kalip manö aij yad u hag ñimön,” a ga

¹⁷ “Anig hagö, haga rö nöp ginö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God nip sabe gi midem, naböη niηnö. ¹⁸ Naböη niηem, yad Bi Kub niηnö niηöl göm, nipe yip haga, ‘Yiηid Jerusalem arö gimön, ram minöη ke gau armön. Nibi bi gai i manö aij yad hageinabön u niηagnaböl,’ a ga. *

* **22:18:** Ap 9:29-30

19 “Anig hageia, yad hagnö, ‘Bî Kub. Kale ke yip niᅇbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, niᅇbi bî nöp niᅇ udla gau kalip nagî lem, miñu magö nöp pakmidin. * 20 Pen ñin ap bî manö aij ne hagep Sidipen niᅇ kabö ju pak lîlö niᅇöl gem, yad bî niᅇ pak leila gau waᅇij kale ud ju lîla gau abad midem, paj hagnö,’ a giñö. *

21 “Anig hagainö, Bî Kub yip haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda niᅇbi bî wasö mlö gau midpal gau arnabön,’ a ga.” a ga. *

Ami bî kub u Pol niᅇ abad mideia

22 Juda niᅇbi bî Pol manö hageia u niᅇ mid damöm, Juda niᅇbi bî wasö manö u nöp hagajip u niᅇöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yabiᅇ hagöm hagla, “Niᅇ ud al pak lim! Bî unbö rö kamij midagnim,” a gila.

23 Manö kub anig hagöl gi, waᅇij kale rimnap ud ju löm, haᅇpiᅇ gau ᅇihu udlö, ᅇihu udlö, haᅇpiᅇ ap rana. 24 Anig geila, ami bî kub yabiᅇ u, bî niᅇpe rimnap kalip haga, “Niᅇ dam ram raul miᅇgan dammim, pakaimim, niᅇbi bî gai i niᅇhön giñig niᅇ manö kub hagaböl iᅇ u kalöp hag ñinim,” a ga. 25 Anig hagö, niᅇ pakniᅇ damöm, nagî adik lîla. Pen Pol niᅇpe ami bî kub söl anib au urak mideia u niᅇ haga, “Hon Rom niᅇbi bî lo ap anig göl midagöp. Bî Rom niᅇbö kabö göl gau yiᅇharinᅇ pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud asiᅇköm, giñaböl,” a ga. *

* 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15

* 22:25: Ap 16:37

26 Pol anig hagö, ami bi kub anibu am bi kub yabił u nıp haga, “Ne nihön ginig gabön? Bi anibu nıpe bi Rom nibö rö,” a ga.

27 Anig hageia, ami bi kub yabił u apöm, Pol nıp haga, “Ne niñö bi Rom nibö rö aka? Yıp hagö, niñin,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Niñö, yad bi Rom nibö rö,” a ga.

28 Hageia, ami bi kub yabił u haga, “Yad mani kub yabił u yuem me, Rom bi midpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yıp Rom nibö rö yag daula u me, yad bi Rom nibö rö midpin,” a ga.

29 Pol anig hageia, bi nıp nagi lila gau piñin gıla. Ami bi kub yabił u, “Bi i Rom nibö rö u pen nıp nagi lıbin,” a göm, u rö nöp piñin ga. *

30 Ruö pen ami bi kub yabił u, Juda kai Pol nıp manö nihön hagaböl u niñ aij gin, a göm, God nan sabe gep bi kub gau abe, Juda kansol bi gau magorhalö abe, auim a gö, ap magum gılö niñöl gi, Pol nıp am hubık gi dapöm, mideila an au la.

23

Pol Juda Kansol kub bi gau kalıp manö haga

1 Pol nıpe Juda Kansol kub bi anib gau kalıp niñ ij halö löm haga, “Mam bi. Yad God hagöp rö pör gıpin u me, gası mlö niñöl gem midagpin,” a ga.

2 Pol anig hageia, Ananias, bi God nıp nan sabe gep bi kub yabił u, bi söl au mideila gau kalıp haga, “Maj hañ nıp pakmim,” a ga. *

3 Anig hageia, Pol Ananias nıp haga, “Ne mulu

* 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23

sigi lauöl mîdpan. Nîbi bî gau nöp nîñlö, bî aij rö mîdpan u pen gasî magö ne nîñban u naij yabił göp. Anîg hagpan anîbu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda gîpun rö nîñmön, yîp manö kub hagpan u pen Juda gîpun adö u arö gîmön, ‘Nîp hałöwałö pakim,’ a gîpan,” a ga. *

⁴ Pol anîg hageia, bî söl au mîdeila anîb gau hagla, “God nîp nan sabe gep bî kub yabił u nîp hag juabön aka?” gîla.

⁵ Hageila, Pol pen pe haga, “Mam bî. Nîpe God nîp nan sabe gep bî kub yabił hagöp a gem nîñagpin. God Manö u kalî kliñ rîkôm hagla, ‘Bî kub kale gau kalîp hag juagmim, wasö,’ gîla,” a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol nîpe nîña, bî Kansol kub mîdeila anîb gau rîmnap Sadyusi nîbi bî nîñla rö nîñla, rîmnap Perisi nîbi bî nîñla rö nîñla. Bî Sadyusi gau gasî kale u nîñöm hagnîdal, “Ejol gau mîdagpal. Ana mîdagöp. Nîbi bî gau umöm, böñ nöp umöm, urakagnaböl,” a gîmîdal. Pen bî Perisi gau unbö gasî nîñagmîdal. Gasî kale u nîñöm hagnîdal, “Ejol gau mîdpal. Ana mîdöp. Nîbi bî gau umöm, böñ nöp umöm wasö, uraknaböl,” a gîmîdal. Pol nîpe yam ke ke mîdeila anîbu nîñöm, manö kub hagnîdal, haga, “Mam bî. Bac bî yad gau magöñhalö Perisi nîbö; yad u rö nöp Perisi nîbö nöp. Yad nîbi bî umöm uraknaböl manö hagnö u me, yîp pen manö kub hagaböl,” a ga. Anîg hageia, bî Sadyusi Kansol kub gau asîk ke ke löm, bî Perisi Kansol kub gau asîk ke

* 23:3: Mad 23:27 * 23:5: Eks 22:28

ke löm, manö pen pen hagla. * ⁹ Manö pen pen hagöm, manö blätö göm, manö hauł gıla. Hageila, Perisi kai bı lo hag ñeb bı kale rımnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, “Bı i nan naij ap göp, a gun, hagagabun. Nıpe Damaskas areia ñın u, ana ap aka ejol ap nıp hagö nıñıa rö löp; hon nıñıagpun,” a gıla. ¹⁰ Anıg hagöm, pen pen hag ud areila nıñöm, ami bı kub yabıt u nıñöm, mıdö mıdö anıg hag damöm Pol nıp ud gı dö gı adıñ adıñ löl rö löp, a göm, ami bı nıpe gau kalıp hagö, Pol nıp uł gı dam ram kub raul kale dap lıla.

¹¹ Pen ñın anıbu sıb an ıan Bı Kub apöm Pol mıdeia söl au urak mıdöm haga, “Gası halö mıdaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön,” a ga. *

Pol nıp al pak lınabun, a gıla

¹²⁻¹³ Ruö pen Juda bı ñınjuöl mıhöp rö ap magum göm, manö hag adö añı löm hagla, “Hon Pol nıp böñ nöp al pak lınabun. Nıp al pak lagpun magö i, nan ñıñıagun, ñıg ñıñıagnabun!” a gıla. ¹⁴ Anıg hagöm, am God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, kalıp hagla, “Hon manö kłö manö nıñö nıñö God nıp hagnapun. Nan magö ñıñıagnabun; Pol nıp böñ nöp al pak lun me, hainö nan ñıñıabun. ¹⁵ Anıb u, kale abe Juda Kansol kub bı gau abe, Rom ami bı kub yabıt u nıp manö yumim, pıral hagnımim, ‘Pol nıp uł gı i daube, nıp manö rımnap halö hag nıñ aij gun!’ a gımim. Kale pıral anıg hageınabım, hon ułıñın

* **23:6-8:** Mad 22:23; Ap 26:5 * **23:11:** Ap 27:24; 28:16,23

li midun, i auö niñöl gun, niþ böñ nöp al pak linabun,” a gila. *

¹⁶ Pen Pol pi yiñ niþe u, Pol niþ pakniþ gila manö anibu niñöm, niþap Pol niþ dam lila ram u amöm, niþ hag ña.

¹⁷ Hag ñö, Pol niñöm, ami bi kalip abad mideia bi ap wiñ alö, aueia, niþ haga, “Bi praj i manö niþe ap midöp. Niþ uþ gi ami bi kub yabiþ midöp u arö, manö anibu hagan,” a ga. ¹⁸ Pol hagö, ami bi anibu pi yiñ niþe anibu niþ uþ gi ami bi kub yabiþ mideia u ammil, haga, “Bi nagiman Pol u hagöp, ‘Bi praj i manö ap midöp niñöm niþ uþ gi dam ami bi kub yabiþ midöp u arö, manö anibu hagan,’ a gajip, niþ uþ gi dauabin i,” a ga.

¹⁹ Anig hagö, ami bi kub yabiþ u, niþi bi rïmnap niñnaböl, a göm, ñi anibu niþ ñimago kid u udöm, uþ gi ke ke goþ gau amöm, haga, “Yip manö hagnig gabön u hag,” a ga.

²⁰ Hageia, ñi praj anibu haga, “Juda bi gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, ‘Pol niþ dam Juda Kansol kub midpal u auaimön, manö rïmnap halö hag niñ aij gun,’ a ginaböl. ²¹ Anib u, manö kale hagaiöl u niñagmön, wasö. Bi kale ñinjuöl mihöp rö Pol niþ al pak lun nöp me, kauyan nan magö ñinjun ñig ñinjun ginabun, a göm, manö hag libal. Kale manö nöp u niñun, anig gun, a göm, abad midpal,” a ga.

²² Ñi praj anig hageia, ami bi kub yabiþ u niñöm, niþ hag yuöl gi haga, “Niþi bi rïmnap kalip niñmön, ‘Ami bi kub yabiþ u niþ anig anig gi

* **23:15:** Ap 25:3

hagem auabin,' a gımön, hagagmön, wasö yabıt," a göm kabö la.

Pol gapman bı kub Piliks mıdeia ara

²³ Ami bı kub yabıt u anıg hagöm, ami bı abad mıdep nıpe mıhau kalıp wıñ alö, aulö, haga, "Ami bı gau ñınjuöl unbö sıduñ lañ (200) udmil, ami bı kaj hos adö asık göl pen pen gıpal gau ñınjuöl mıhau nıganı ado gı da unbö sıduñ lañ (70) udmil, ami bı wım gasat pen pen gıpal gau ñınjuöl unbö sıduñ lañ (200) udmil, mıñı sıb anı yañ nöp Sisaria armil. ²⁴ Pol nıp kaj hos rımnap halö ñımön, nıp uł gı dam aıj gımil, gapman bı kub Piliks mıdöp u yumil, aumil," a ga.

²⁵ Anıg hagöm, nıpe bı kub Piliks nıp köp ap kalı kılñ rıka:

²⁶ Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bı kub Piliks köp i kalı kılñ rıkabin.

Ne mıdpan?

²⁷ Bı nöp yuabin i, Juda nıbi bı nıp ud sısı löm, pak lınıg geila, pen yad nıñnö nıpe bı Rom nıbö rö u nıñem me, ami bı yad rımnap aıp am nıp uł gı daunö. * ²⁸ Dapem, nıp al pak lınıg gıla manö ıt anıbu nıñnam, a gem, nıp dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem nıñnö, * ²⁹ Juda nıbi bı kale gıpal rö lo manö adö rımnap nöp mıdeia. Pen nıpe nan rımnap gö, nıp bön nöp al pak lep aka nagı lep manö ıt ap mıdageia. ³⁰ Pen manö ap hagla, 'Bı anıbu nıp ulıñın lun, alnabun,' a gıla nıñem, ne mıdpan u yuabin. Bı nıp manö hagal anıb gau

* **23:27:** Ap 21:30-33; 22:25-27 * **23:28:** Ap 22:30

rɨmnap hag yunö, amöm, nöp manö it anɨbu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

³¹ Ami bɨ kub yabiɨ u anɨg hagöm, köp anɨbu gɨ ñö, ami bɨ gau Pol nɨp sɨbön yan nöp uɨ gɨ damöm, daun kub Adipadris amjakla. ³² Ruö ami bɨ it ajmɨdal gau magöŋhalö ado gɨ Jerusalem arla. Ami bɨ kaj hos adö asɨk göm pen pen gɨmɨdal gau nöp Pol nɨp dam daun kub Sisaria arla. ³³ Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram mɨnön anɨbu abad mɨdmɨdöp u nɨp köp anɨbu ñöm, Pol ñɨmagö adö nɨpe u lɨla. ³⁴ Gapna nɨpe köp anɨbu amgö lɨ nɨŋöm, Pol nɨp haga, “Ram mɨnön ne gai nɨbö?” ö ga. Hageia, Pol haga, “Yad Silisia Propins nɨbö,” a ga. ³⁵ Pol Silisia Propins nɨbö bɨ mɨdeia manö u nɨŋöm, bɨ kub nɨp haga, “Bɨ nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. Anɨg hagöm, bɨ nɨpe rɨmnap kalɨp haga, “Nɨp dam Herod ram kub gɨ la u lɨmim, abad mɨd aij gɨmim,” a ga.

24

Juda bɨ kub gau Pol nɨp manö kub hagla

¹ Pol nɨp dam Herod ram gɨ la u lɨlö, ñɨn unbö yɨgwo mɨlö u mɨdeia. Ruö mamɨd ñɨn u, God nɨp nan sabe gep bɨ kub yabiɨ Ananias, daun kub Sisaria u arnɨg, bɨ manö ud asɨkep rɨmnap uɨ gɨ, bɨ manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman bɨ kub Gapna Piliks u nɨp, Pol anɨg göl anɨg göl ga u manö kub hagnɨg gabun, a gɨla. ² Pol ram raul

* 23:30: Ap 24:5-8

u daulö nıñöl gı, bı manö hagep Dedalas Gapna Piliks nıþ haga, “Ne me mılö padö hanıþ abad mıdajan, pen pen gun gı gagan, mıd aij gıpun. Ne gası nıñ aij gımön gajan u me, ram mıñöñ hon i nan aij nan hain nıbö waiö löp u, hon mıd aij gıpun. ³ Ram mıñöñ hon i rıgon rıgon gau magönhalö pör nöp gı aij gabön anıbu nıñun hon nöp aij yabıt a gabun. ⁴ Pen nöp manö mılö kub hagagnabin. Manö ulep magö ap hagnıg gabin u, rımıd pak nıñmön.

⁵ “Bı aui mıdöp i, hon nıñbun nıpe pör nöp gı naij göp. Nıbi bı gau kalıþ manö pıral hagö, kale manö pıral anıbu nıñ udöm, nıpe gı naij göp rö anıg unbö rö nöp gı naij gıpal. Ram mıñöñ ke gau gau magönhalö ajom manö pıral hagöm, Juda kai kalıþ ud asık ke ke lö nıñöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gıpal. Nıbi bı Jisas bı Nasared nıbö u nıþ nıñ udpal gau, bı kub kale ap me anıbu. * ⁶⁻⁷ Nıpe God sabe gep ram gı naij gıñıg geia, hon nıñun nıþ ud sısı lun nan hanıþ gı naij ga anıbu lo hon ke manö kub hagnıg gainö, ami bı kub yabıt Lisias kal ju apöm, * ⁸ nıþ damöm haga, ‘Bı u nıþ manö kub hagnıg gıpal gau, bı kub Piliks mıdöp au amöm, manö kub hagöl,’ a ga. Anıg hagö me, hon mıñi aubun. Manö anıbu Pol nıþ hag nıñaimön, nıpe ke, nıþ manö kub hagpun manö it u hagö, nıñnabön,” a ga.

⁹ Dedalas anıg hagaiö, bı Juda ap mıdeila gau, manö nıpe haga adö u nöp hagöm, hagla, “Nıñö yabıt hagöp,” a gıla.

* 24:5: Ap 17:6 * 24:6-7: Ap 21:28-30

Pol gapna Piliks nɪp manö haga

¹⁰ Gapna Piliks nɪpe ñimägö dap ranöl göm, Pol nɪp, manö hag, a gö, Pol haga, “Ne mɪ iru nöp ram mɪnöh i abad mɪdmön, nɪɲ aij gɪmön, manö ud asɪk aij gɪpan rö, yɪjɪg göl nöp hagnabön. Anɪb u nɪɲem yɪp aij gö nɪɲöl gem nöp manö hagabin. ¹¹ Ne bɪ gau kalɪp hag nɪɲaimön, hagnaböl ñɪn unbö mɪgan laɲ araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe gɪnabin, a gem, arnö. ¹² Yad nɪbi bɪ rɪmnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem aɲ u, hibur naij gep rö manö rɪmnap hagagnö, wasö. ¹³ Yɪp mɪñi manö kub hagaböl u, ne nɪɲnabön manö it ap mɪdageinab, wasö. ¹⁴ Pen nöp manö ap waiö hagnɪg gabin. Yɪp hagat, ‘Pol hon Juda gɪpun u rö rɪmnap gagöp; nɪpe pir alöm, Adan gɪsön nɪbö u arab,’ a gɪpal. Yɪp Adan gɪsön nɪbö aɲab, a gɪpal u, nɪɲö hagpal. Yad Adan gɪsön nɪbö aɲem, bac bɪ sabe gɪmɪdal God aɲɪ anɪbu nöp sabe gɪmɪdin. Mosɪs Lo manö kalɪ kliñ rɪka u abe, bɪ God manö hagep gau manö kalɪ kliñ rɪkla u abe, magöɲhalö nɪɲ udöl gɪ mɪdpin. ¹⁵ Bɪ Juda aui mɪdpal, nɪbi bɪ aij gau abe, nɪbi bɪ naij gau abe, magöɲhalö umöm uraknaböl, a göm nɪɲbal rö u, yad u rö nöp nɪɲbin. * ¹⁶ God aip am mɪdeinabin, a gem, yad hałöwəłö gagɪn, wasö. God nɪɲöm aka nɪbi bɪ gau nɪɲöm, Pol kabö rö gagöp, a gɪnaböl u nɪɲem, pör nɪɲ aij gem, mɪd aij gɪpin.

¹⁷ “Pen yad mɪ rɪmnap Jerusalem aragnö. Pen nɪbi bɪ yad nan mɪdagöp gau kalɪp mani rɪmnap

* **24:15:** Jon 5:28-29

ñem, God nîp nan sabe gi ñin, a gem, Jerusalem arnö. ¹⁸ Jerusalem amem, hon Juda bî God amgö ilö mîd aij gun, a gun, nîhön nîhön gimîdun u, giñö. Anîg gi pîs gem, God nîp nan sabe gi ñin, a gem, God sabe gep ram u am mîdainö. Anîg göl gi mîdainö u, bî aui kale apöm yîp nîñla. Pen nîbi bî iru nöp yad aip ap mîdageila. Pen pen hagep manö rîmnap hagagnö. * ¹⁹ Pen Juda nîbi bî Esia Propins nîbö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mîdeila. Manö kale mîdaiböp u, kale aui apöm, manö anîbu hagblap. ²⁰ Auagpal u, bî Juda Kansol kub gai i yîp Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naij giñö manö it nîñla u haglö, ne nöñ! ²¹ Pen yîp manö kub hagla ñin u, yad manö añî ap nöp hagnö. Meg mîgan dap ranem hagnö, ‘Yad nîbi bî umöm uraknaböl, a gem, gasî u nöp nîñbin u me, yîp manö kub hagabim i,’ a giñö,” a ga. *

²² Pol anîg hagö nîñöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gimîdal manö u nîñ aij ga u me, Juda bî gau manö hageila u udagöm, haga, “Hainö ami bî kub yabî u Lisias auö, manö nîpe u nîñem, manö anîbu hagnabin,” a ga. * ²³ Anîg hagöm, bî nagîman kai kalîp abad mîdeia u nîp haga, “Pol nîp abad mîd aij gimön; nîp böñ nöp nagî pîdöñ lagmön. Nîpe nan rîmnap mîdagainîm, nîbi bî nîpe gau kalîp hag nîñö, nîp ñöl,” a ga.

Pol mî mîhöp nagî mîdeia

²⁴ Ñin pro bad ap arö, ñin ap Piliks nîbin nîpe Drusila aip aulö. Nîbi Drusila anîbu nîpe Juda nîbö nîbi. Pen kale ber apil, nugmul nîpe Pol

* **24:18:** Ap 21:12-28 * **24:21:** Ap 23:6 * **24:22:** Ap 23:26

nɪp wɪñ alö, apöm, Krajs Jisas nɪp aigöl göm nɪŋ udpal manö u hagö, Piliks nɪŋ mɪdeia. ²⁵ Pol nɪpe manö hag damöl gɪ, hon aigöl gun gɪ aij gɪnabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gasɪ mɪdmagö hon gasɪ göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanɪp manö kub hagnab manö u abe Piliks nɪp haga. Pen Pol anɪg hagö, Gapna Piliks manö anɪbu nɪŋöm, pɪñɪŋ göm, Pol nɪp haga, “Ne mɪñi am mɪdaimön. Hainö yad ñɪn ap nöp wɪñ alnö, aumön,” a ga. ²⁶ Pen gapman bɪ kub anɪbu, gasɪ nɪpe ke gau nöp nɪŋa, “Yad Pol nɪp pör pör wɪñ alnabin u, nɪpe pen gasɪ nɪŋnab, ‘Yad bɪ i nɪp agamɪj mani rɪmnap ñɪnö, hagö, arnam,’ a göm, yɪp mani rɪmnap ñɪnab,” a gɪ gasɪ u nɪŋa. Pen gasɪ anɪbu nöp nɪŋ mɪdöm, Pol nɪp dugo ruö wɪñ alö, apöm, manö hagnɪdil.

²⁷ Mɪ mɪhöp pɪs ga nɪŋöm bɪ ne Posias Pesdas, Piliks kuö nɪp udöm, ram mɪnöhɪ anɪbu gapna mɪdeia. Pen Piliks, Juda kai yɪp bɪ aij a gɪnaböl u aij a göm, Pol nagɪ mɪdeia u hubɪkaga.

25

Pesdas Pol nɪp manö kub nɪŋa

¹ Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anɪbu udöm, ñɪn mɪhau nɪganɪ nöp mɪdöm, Jerusalem ara. ²⁻³ Pesdas Jerusalem arö nɪŋöl göm, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, Juda bɪ kub rɪmnap abe nɪp am nɪŋöm, Pol anɪg göl anɪg göl gɪ naij ga manö anɪbu nɪp hagla. Juda bɪ gau kale ke agamɪj manö adö añɪ hagöm, Pol nɪp adan aŋ au ulɪŋɪn lun, al pak lɪnabun, a göm, hagla, “Hanɪp mög nɪŋmön, bɪ ne rɪmnap

hagaimön, Pol nıp yıñıd uł gı Jerusalem dauöl,” a gıla. * ⁴ Anıg hageıla, Pesdas haga, “Pol nagı mıdöp Sisaria. Anıb u, yad Sisaria arnıg gabin rö, ⁵ nıp manö rımnap mıdainım, bı kub kale rımnap hagpe, yad aıp Sisaria amöm, nıp manö kub hagöl,” a ga.

⁶ Pesdas anıg hagöm, ñın raleb jıñ aka sıduñ lañ halö Jerusalem mıdöm, ado gı Sisaria ara. Ruö, Pesdas nıpe manö kub hagep ram raul mıgan u amöm, Pol nıp dauım, a ga. ⁷ Pol nıp daueıla, Juda bı Jerusalem nıbö aula gau apöm nıp bıñıg gıgabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anıb gau manö ıf mıdö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageıla, Pol uraköm pen haga, “Yad Juda nıbi bı lo manö kale u rıb rıkagın; yad God sabe gep ram u nan naij ap gagın; yad Rom Empra Sisa nıp manö naij ap hagagın,” a ga.

⁹ Hageia, bı kub Pesdas, Juda nıbi bı gau yıp bı aij a gınaböl u aij, a göm, Pol nıp hag nıñöm, haga, “Manö kub hagabun anıbi, Jerusalem amun hagn aka?” ga.

¹⁰ Hageia, Pol haga, “Mıñi Sisa manö kub adö nıpe u hadö mıdpin. Yad Juda nıbi bı kalıp nan naij ap gagpin u, ne u rö nöp hadö nıñban. ¹¹ Pen nan naij ap gınö, yıp manö kub hagöm, al pak lun, a gıblap u, pıñıñ gagbnep; anıb u yıp al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö ıf ap mıdagöp u, bı ap yıp Juda nıbi bı kalıp ñınım rö lagöp. Anıb u, ne yıp Sisa mıdöp u yuö, nıpe ke manö anıbi nıñnab,” a ga.

* **25:2-3:** Ap 23:15; 24:1 * **25:7:** Ap 24:5-6

12 Pol anig hagö, bi kub Pesdas am bi nipe gau aip manö anibu hag amil apil göm, ado gi apöm, haga, “ ‘Sisa manö kub yad u niñnab,’ a gan u me, nöp Sisa midöp u hag yunabin,” a ga.

Kiñ Agripa aip niñin nipe Benis aip

13 Pen yöp ñin mihöp lugö niñöl gi, Kiñ Agripa aip niñin nipe Benis aip, Pesdas gisön nöp gapna aua rö nip am niñul a gimil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñin bad rapin ap midailö. 14 Kale ñin iru rö au midnig gilö niñöl gi, Pesdas nipe Kiñ Agripa nip haga, “Nöd Piliks gapna mideia ñin u, nipe bi ap nagi la. Pen gapna wög nipe u arö göm, bi anibu nagi lep ka u arik ara. * 15 Yad Jerusalem arainö, bi Juda God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda nibi bi manö ud asikep bi kub gau abe, bi anibu nip yip manö kub hagöm, hagla, ‘Ne hagemön, Pol nip al pak lilañ,’ a gila. 16 Pen manö il ap hageila niñöm yad kalip hagnö, ‘Hon Rom nibi bi lo ap anig göl midagöp. Nibi bi yihariñ al pakagun. Manö kub hagnun niñöm bi manö midainim gau amöm, bi kalip gi naj ga amgö ilö nipe au manö waiö hageinaböl; nipe manö pen hageinab; manö il ap mideinab u, nip al pak löl a ginabun,’ a ginö. 17 Anig hagem, Juda bi gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul migan u asikem, Pol nip am dauim a ginö, daula. 18 Yad gasi niñnö e, manö kub yabit midöp, a ginö u pen manö kub hagla gau manö haglö niñöl gem niñnö manö kub midageia, wasö. 19 Kale yihariñ hagla, ‘God manö u, hon hag aij gipun rö hagagöp. Pen bi Jisas u

* 25:14: Ap 24:27

hadö uma u pen Pol hagöp nipe kamij midöp a göp,' a gila. ²⁰ Manö hageila u yad nij aij gagpin rö, Pol nip hag nijnö, 'Ne Jerusalem areinabön, nöp manö kub hagnaböl aka?' ginö. ²¹ Hagainö, nipe wasö ga. Nipe haga, 'Yad nagj mideinabin. Hainö Empra Sisa nipe ke manö anibu hagnab,' a ga. Anig hagö, yad nip Sisa midöp gau yunabin, a gem, nagj libin rö midöp," a ga.

²² Pesdas anig hageia, Kij Agripa haga, "Pedas. Bi anibu manö nipe ke hagö, yad nijabin," a ga. Hageia haga, "Anib u, rol nijabinö," a ga.

²³ Anig hagö, ruö, Agripa niñin Benis aip, waij aij aij nöp yimmil, ami bi kub rimnap abe, bi kub yabij rimnap abe u göm, nibi bi kub auabun, a göm, niñi löl gi manö kub nijeb ram raul migang u arla. Ap midlö nijöl göm, Pesdas bi nipe rimnap kalip haga, "Pol nip am dauim," a ga. ²⁴ Hagö, daueila, Pesdas haga, "Kij Agripa abe, nibi bi ap midpim gai i abe, bi i nip nijim. Juda nibi bi nip manö kub hagöm, bi anibi böj nöp al pak lep, a gipal. Yad Jerusalem midainö, yip anig unbö nöp hagla. Aui auajin, unbö nöp hagla. ²⁵ Yad nijbin, nibi bi gau nan naj yabij gilö, ñin rimnap al pak libal u pen bi i nip manö kub hagem nijnö, nan anibu rö ap gaga, wasö. Pen nipe ke haga, 'Empra nipe ke manö yad hagnab,' a ga. Anib u me, yad nip Sisa nip yunig gabin. ²⁶ Bi anibi Empra nip hag yunabin u pen nipe nan nihön nihön göp manö il u, köp halö kal klij rik ñinam rö lagöp. Anib u, ne Kij Agripa abe, nibi bi rimnap gai i abe, bi anibi nan nihön nihön göp manö il u nijabinim. Kale manö nipe u nijmim, manö il

magö u yip hagnabim yad kalı kılñ rıkem, Sisa mıdöp au yunam. ²⁷ Pen gası yad nıñbin u, bı nagıman Sisa mıdöp au yıharıñ yuem, lo nıñön nıñön rıb rıka u hagagnabin u, aij gagöp, wasö,” ga.

26

Pol Kiñ Agripa nıp manö haga

¹ Pen Kiñ Agripa Pol nıp haga, “Yad nöp apdi nıñöl mıdpin, manö hag!” a ga.

Anıg hagö, Pol ñımagö dap ranöl göm haga, ² “Kiñ Agripa. Ne nöp apön yip manö hag, a gajan, Juda nıbi bı manö yip hagaböl u, nöp hagnıg gabin u, yip aij göp. ³ Hon Juda nıbi bı gıpun gıpun adö u abe, manö pen pen haggpun haggpun adö u abe, ne magöñhalö hadö nıñban u me, nöp hagnıg gabin i, yip aij göp. Anıb u, yad manö hagnö, yip iru nıñagmön.

⁴ “Yad ñı pro ram mınöñ yad ke gau mıdainö ñın u abe, hainö am Jerusalem mıdainö ñın u abe, yad bı aigale bı rö mıdpin u, Juda nıbi bı gau magöñhalö hadö nıñbal. ⁵ Kale yip mılö padö nıñmıdal. Yad bı Perisi, Juda lo manö nıñem, kłö gem, asi ması gı aij yabıtı gıpin. Kale nöp manö anıbu waiö hageinaböl u, yad manö nıñö hagabin u a gımön nıñnabön. * ⁶ Pen God hadame nöp apıs bac bı kalıp manö aij hagö, gası halö abad mıdmıdal manö anıbu nöp nıñ udpin u me, kale yip manö kub hagaböl. ⁷ Hon Juda if ke ke unbö mıgan lañ magöñhalö, God apıs bac bı kalıp haga manö aij u abad mıdpun. God nıpe nan aij

* 26:5: Plp 3:5-6

ñinabin a ga nan aij anibu udun a gun, sidö an sibön yan n+p sabe göl gi midpun. Pen Kiñ Agripa, ne nö?! Manö haga anibu manö niñö nöp hagöp a gem niñ udöl gi midpin u me, yip manö kub hagaböl. * 8 Pen kale niñön ginig niñi bi umbal gau, God gö urakagnaböl, a gimim, niñbim?

9 “Pen nöd yad ke, Jisas Nasared niñbö manö hageila gau kalip gi naij ginam, a gem, gi niñmidin. * 10 Pen Jerusalem midem, yad u rö nöp gainö. God n+p nan sabe gep bi kub gau yip haglö, niñi bi Jisas n+p niñ udla gau iru nöp am daunö, nagı lımidal. Yad ke bi manö ud asıkep gau aip yau a ginö, rimnap böñ nöp al pak lılo umla, kalip paj hagnidin. 11 Juda magum gep ram gau ajem, niñi bi Jisas n+p niñ udla gau kalip mulu kal niñem, kale Jisas manö niñe u arö gılan, a gem, kalip gi naij gimidin. Yad gası adö añı ap nöp niñem, niñ rimnap niñi bi anıb gau kalip ulhai niñın, a gem, ram minöñ mlö kub gau ajmidin.

Jisas Kraıs Pol n+p uda u, Pol aiud anibu haga

12 “Pen niñ ap Damaskas niñi bi Jisas n+p niñ udla gau kalip nagı lı daunam, a ginö, God n+p nan sabe gep bi kub gau, yau, a göm, köp kalı kılñ rik niñlö, udem hadnö. 13 Pen bi kub aij nöñ! Yad sidö an aulık aua magö u, adan an au amöl gi niñnö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö lan niñbö yad bi rimnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña anibu, sidö mailö rö wasö; mailö anibu ke yabıl ga. 14 Anıg gö, hon magöñhalö minöñ yan ap

* 26:7: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3

lug pakun, yad niḥnō, manō ap, manō yabiḥ hon Arameik manō hagōm, yip haga, ‘Sol! Sol! Yip niḥon giḥig pōr giḥ naj gabōn? Nōp pōr adan aij yamnam, a giḥpin u pen ne yad aip pen pen gabōn u, nōp ke ilōn gab,’ a ga.

¹⁵ “Hageia, yad hagnō, ‘Bi Kub, ne ban?’ ö giḥnō.

“Haginō, Bi Kub haga, ‘Yad Jisas, yip pōr giḥ naj gabōn u nōp hagabin,’ a ga. ¹⁶ Anig hagōm yip haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nōp manō hagnig aubin. Ne wög giḥ ñeb biḥ yad midmōn, yip miḥni amgō niḥban u abe, yad nōp hainō yamnabin u abe, niḥbi biḥ riḥnap gau kalip hag ñinabōn. ¹⁷ Yad nōp hag yunō, ne ammōn Juda niḥbi biḥ gau abe, Juda niḥbi biḥ wasō gau abe hag ñō, nōp giḥ naj giḥlō niḥjöl gem, nōp abad midem ud asiḥ yunabin.

¹⁸ Ne manō aij yad kalip hag ñō, amgō we midpal u amgō ñil niḥnaböl. Ne manō aij yad kalip hag ñō, siḥ gau midpal u arō göm mailō aunaböl. Ne manō aij yad kalip hag ñō, Seden pidōḥ magō niḥpe mo gau midpal u arō göm God niḥp aunaböl. Anig geinaböl, nan siḥ nan naj giḥpal gau, Bapi niḥjōm arō gö, niḥbi biḥ nōd yip niḥj udpal gau aip seg kamiḥ midēinaböl,’ a ga. *

Pol God niḥp wög giḥmidöp manō u haga

¹⁹ “Pen Kiḥ Agripa. Yad nabōḥ ram miḥnōḥ kumi kabō adō laḥ au niḥbö apōm manō haga niḥnō anibu arō gagnō. ²⁰ Damaskas amem, niḥbi biḥ anib gau kalip manō aij anibu hag ñinō. Hainō am Jerusalem niḥbi biḥ kalip hag ñem, ram miḥnōḥ Juda niḥbi biḥ midpal gau magōḥhalō kalip hag

* **26:18:** Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

ñem, Juda nibi bi wasö gau hag ñem, ginö. Kalip hag ñem hagnö, ‘Nan si nan naj gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, God nip añi niñ udmim, nan naj gau hadö arö gipun u niñöl a gimim, hagöp rö nöp gimim,’ a ginö.

²¹ Yad anig ginö u me, ñin ap God sabe gep ram au arainö, Juda bi au kale yip ud sisi löm, al pak linig gila. ²² Pen God yip pör nöp abad midöp rö, yad uri magö i nöp au urak midem, manö aij nipe u, nibi bi hib midöp gau abe, nibi bi hib midagöp gau abe hag ñöl gi midpin. Manö hag ñabin anibu, adö ap ke wasö; bi God manö hagep bi gau abe, bi ne Mosi abe, hainö ginab a göm kalikliñ rikla manö u nöp hag ñabin. ²³ God manö hagep bi Aisaia God Manö kalikliñ riköm haga, ‘Krais apöm, ilön udöm umnab, pen nipe bi nöd nöp kauyan uraknab u me, Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe niñnaböl, God kalip u rö nöp ud kamini yunim rö löp. Anig ginab u nipe kalip mailö rö pak ñinab,’ a ga,” a ga. *

²⁴ Pol manö anibu hagö niñöl gi, Gapna Pesdas manö kub hagöm haga, “Pol, ne bi manö adö ke ke niñban rö, nabic jin mo ne mitep göp hauß almön hagabön,” a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, “Bi kub aij yad Pesdas. Yad hauß alö hagagabin. Gas niñöl niñ aij gem, manö niñö yabü u hagabin. ²⁶ Yad nihön manö hagabin i, Kiñ Agripa nipe ke hadö niñöb. Jisas nip nihön nihön göm manö nihön nihön göm gila u pi göm gagla. Waiö nöp gila u me, yad niñbin, Kiñ Agripa nipe magöñhalö hadö niñöb. Anig gö

* **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

nijem yad nip piñij gem hagagabin, wasö,” ga.
 27 Pol anig hagöm Kiñ Agripa nip nijöm haga,
 “Kiñ Agripa. Ne bi God manö hagep gau manö
 hagla u, nijö hagla, a gimön, gasi nijban aka?
 Yad nijbin, manö anibu nijö halgal, a gimön,
 nijban,” a ga.

28 Pol anig hagö, Kiñ Agripa pen haga, “Pol. Ne
 yip, manö pro ap hagnö, Jisas bi nipe ap mideian,
 a gimön, yip manö anibu hagabön aka?” ga.

29 Hageia, Pol haga, “Manö ulep hagnam aka
 manö mlö hagnam, yad gasi añi ap nöp nijem,
 God nip sabe gem hagabin, ne abe, nibi bi manö
 hagabin nijaböl gai i magöñhalö abe, yad midpin
 rö midaiim, a gem, sabe gabin. Pen yip sen
 adikpal rö kalöp löl, a gem, sabe gagabin,” a ga.

30-31 Pol anig hagö, Kiñ Agripa u, Gapna Pesdas
 u, Agripa niñ+n Benis u, nibi bi mideila gau
 magöñhalö uraköm, höñ amöm, hagla, “Nibi bi
 rimnap gi naj gilö me, manö kub hagöm, rimnap
 nagilöm, rimnap böñ nöp al pak linaböl. Pen bi
 i nan naj ap gagöp, wasö,” gila.

32 Anig hagöm, Kiñ Agripa nipe Pesdas nip
 haga, “Miñi nagilöp ram arö göm höñ arböp u
 pen nipe, ‘Sisa manö kub yad nijñab,’ a göp u me,
 nagilöm, bi kub Sisa midöp u arñab,” a ga.

27

Pol Rom arnig göm ñig magib uda

1 Gapna Pesdas Pol Rom uri arñm a göm hagö,
 ami bi gau abad midep bi kub Julias u, Pol abe
 nagiman bi rimnap halö abe udöm abad mideia.
 Ami bi anib gau kalip “Empra Ami Bi Nipe” a

gimidal. ² Pen ñin anibu, ñig magib ram minöñ Adramidiam nibö u, Esia Propins arnig göm, Sisaria am pidöñ ga. Anib u, ñig magib anibu udun ñig an yan arno. Bi daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au nibö bi ap aip arno. Hib nipe u Arisdakas. *

³ Ruö daun kub Saidon amjak am pidöñ gino. Julius Pol nip ud aij göm haga, “Am mideimam bi kalip niñmön, nöp nan niñhön midagainim gau nöp ñöl,” a ga. ⁴ Pen hon Saidon arik arnig gun niñno, yigön kub yabıl u apöm, ñig solwara u abe ral auaia. Anig gö, ram minöñ ñig rib gus ga airan Saipras böñ lau arno. ⁵ Anig gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram minöñ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak pidöñ gino. ⁶ Amjak pidöñ gun, ami bi kub bi nagiman gau kalip abad mideia u niña, ñig magib Aleksadria nibö ap ram minöñ Idali arnig geia. Anib u, nipe hanip hagö, ñig magib anibu arno. ⁷ Ñig magib anibu amun, ñig an kub yan amun, hain hain nöp uñham am am daun kub Kinidos amjakno. Pen yigön kub auageia niñöm yijig göl arep rö laga. Anib u me, böñ lau nöp am am ram minöñ Salmoni hil gun, ram minöñ ñig rib gus ga airan Krir ba lau nöp amun, ⁸ uñham am am ram minöñ pro ñig goł au ap, “Ñig Magib Mid Aij Gep Kuö,” a gimidal, amjak pidöñ gino. Ram minöñ anibu Lasia daun söl au.

⁹ Hon anig gun, hain hain nöp gi ajno niñöl göm me, Juda nibi bi nan niñagla ñin u ap arö, ñig solwara kub ral auep ñin u hadö aua. ¹⁰ Pen

* 27:2: Ap 19:29

Pol nipe kalip haga, “Bi gai i. Arep rö lagöp rö, areinabun u, nan wim wañib nan gau magöñhalö naj göm, ñig magib abe naj gö, hon magöñhalö ñig ñinun rö löp,” a ga. ¹¹ Pol anig haga u pen, ñig magib bi wög gimidal abad midmidöp bi kub u abe, bi ñig magib nap nibö u abe, manö ke hagailö ninöm, ami bi kub Julias, Pol manö arö göm, manö kalip u uda. ¹² Bi iru nöp hagla, “Ram minöñ i ram minöñ naj. Yigön kub udöp ñin i, ram minöñ naj anibi midagaiun; Piniks söl midöp au am midaiun. Yigön kub auab ñin u, ñig magib dam ram minöñ anibu lino, naj ganim,” a gila. Piniks daun anibu, ram minöñ ñig rib gus ga airan Krir midöp. Ñig magib Piniks aumidöp u, yigön kub sidö auab lau adö aueinab u, ñig magib agamij sidö wad arab lau adö arnab; pen yigön kub sidö wad arab lau adö aueinab u, ñig magib agamij sidö auab lau adö arnab.

Yigön kub apöm, ñig solwara rala

¹³ Pen kale anig haglö, au midaino ninöl gi, yigön pro pro auaia u ninöm, “Miñi amun arnabun,” a göm, bi ñig magib wög gimidal gau, aga yula u tip gi udöm, ram minöñ ñig rib gus ga airan Krir ñig goł adö u arno. ¹⁴ Anig gun arno ninöl gi, adin hadal majö yabit, airan Krir böñ lap nibö, ñig magib arnig gino lau adö apöm, ñig magib ud jinomno ga. ¹⁵ Anig gö, bi ñig magib wög gimidal gau ninöm, dam yijig göl arun, a göm, gi wasö ninöm, arö gilo, hanip halö dam ñig solwara an kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal anig göm ud arö, am am ram minöñ ñig rib gus ga airan pro Kauda a gimidal u, böñ lap araino ninöm hadal

kub auaiä u hain ga. Anig gö niñöl gun, hagno, “Yigön pro auab rö, ñig magib pro bad u udun, ñig magib kub migän u ud lun,” a gun, ułham yabił ud lino. ¹⁷ Ñig magib pro bad u ud li aij göm, ñig magib kub u pa jö ginab rö löp, a göm, ñig magib gau nibö gau nibö nagı adıköm, tıp gi li pidöñ gıla. Pen, “Yigön kub auab i, ñig magib hon u dam kabö kułup Södis a gimıdal gau amöm, kabö kułup naj u binıñ gö, naj ginab,” a göm, sel adıkla u hubık yulö, anının gö piñın göl gi arno. ¹⁸ Yigön kub u apöl gi mideia u me, ruö ñig magib u pıta gañ, a göm, wim wañib nan gau ud ñig yula. ¹⁹ Ruö u, u rö nöp, yigön ud nöp mideia u me, nan nihön nihön ñig magib mid aij gañ a göm raul migän lilo mideia u, magöñhalö niñebir ud ñig yañ yula. ²⁰ Pen hon pör pör sidö gapı gau niñmidagun, wasö. Yigön u anig göl udöl nöp mideia u me, gası ap niñun, hagno, “Ram mınöñ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gası niñno.

²¹ Pen milö padö kale nan magö niñmidagal. Hainö Pol mideila añ au uraköm haga, “Bı gai i, manö yad hagnö u niñbep rö, hon airan Krir nöp midun, wim wañib nan gau ud ñig yañ yuagbnop. ²² Pen yad kalöp hagabin, uri gası iru niñagmim; gası halö midaimim. Hon ap umagnabun. Ñig magib u nöp böñ nöp naj ginab. ²³ Yad God niñ wög gi ñeb bı niñe midpin u me, mıñi sıb yañ God ejol niñe ap yuö, apöm yad midajın sol au apöm yıp hagöp, ²⁴ ‘Pol, ne piñın gagmön! Midmön, bı kub Sisa midöp au ammön, manö kub niñnabön. Pen niñi bı ñig magib raul migän midpal gau, God kalıp u rö nöp abad midö

umagnaböl. God nipe nöp mög niñöm, kamın mıdep magö kale u nape ñöb,' a göp. * ²⁵ Anıbu u, bı gai i, kale piñın gagmim; gası halö mıdaimim. Yad niñbin, God nıp niñ uđpin u, nıpe hagöp rö nöp gınab. ²⁶ Pen hon am am, ram mınönñ ñıg rıb gus ga airan ap arno, ñıg magıb kabö kułup bıniñ gı pıdön gınab," a ga. *

Ñıg magıb böñ nöp naij ga

²⁷ Pen yıgön u hanıp anıg göl ud dam dam ñın unbö sıduñ böñ dañ ara niñöm sıbön yañ me, ñıg solwara Edriadik, a gal u, an au amöl gun, bı ñıg magıb wög gımıdal gau, gası ap niñöm, söl ram mınönñ ap apjaknabun rö löp, a gıla. ²⁸ Kale gası anıbu niñöm, kabö kułup söl söl mıdöp aka göm, nan ñıg lı niñbal ap löm niñla mılö kub kub 40 mida mıdeia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anıbu kuöyañ löm niñla 30 mida mıdeia. ²⁹ Anıg gö, hon kabö kub hałai adö au arun rö löp, a göm, piñın göm, aga mıhau mıhau yula niñöm, ñıg magıb pıdön ga. Pıdön gö niñöl gı, God nıp sabe göm hagla, "Ram yıñıd ruöm sıdö lañ," a gıla. ³⁰ Pen bı ñıg magıb wög gımıdal gau, ram mınönñ ñıg rıb gus ga airan anıbu yöp söl anıb au arıg, niñbi bı gau niñ mıdeila rö, pıral wai ñöm, hagla, "Ñıg magıb pro u dam ñıg magıb nabıc lau adö yuun, aga rımnap halö yuun," a gıla. ³¹ Kale pıral anıg gılö niñöl gı, Pol niñöm, Julias ami bı nıpe gau aıp kalıp haga, "Bı ñıg magıb wög gaböl i, kale ñıg magıb pro u udöm pıniñ gı areinaböl u, kale magönhalö um haknabim," a ga. ³² Pol anıg

* ^{27:24:} Ap 23:11 * ^{27:26:} Ap 28:1

hagö, ami bi gau, ñig magib ñig yan yunig geila nagı u, böñ nöp rıb gı dö gı yulö, ñig an yan luga.

³³ Pen ram runig ga magö u, Pol kalıp haga, “Ñın unbö sıduñ böñ dan u gası iru niñmim, nan magö ñıñagmim, yiñharıñ nöp mıdpim. ³⁴ Anıb u, uri nan rımnap ñıñmim. Wasö u, aige göl gımim mıdeinabim. Nıbi bi añı ap nabıc uñ añı ap lugagnab,” a ga. ³⁵ Pol anig hagöm, bred rımnap udöm, kale mıdeila an au God nıp aij a göm, ud jö göm, nan rımnap ñıñı. ³⁶ Pol nıpe ñıñö niñöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan rımnap ud ñıñı. ³⁷ Hon söl ñın juöl unbö sıduñ böñ dan (276) nıbi bi ñig magib mıgan anıbu mıdaino. ³⁸ Pen nan ñıñ pıs gun, ñig magib pıta gan, a gun, wid mıdeia gau ud ñig yan yuno.

³⁹ Ram ruö niñöl gun, ram mınöñ anıbu niñno. Pen bi ñig magib wög gımıdal gau ram mınöñ anıbu niñön, a göm, niñagla. Pen kale niñı, ñig solwara lajıñ waj hak ara u, kabö kułup aij nöp mıdeia lau u me, hagla, “Ñig magib adö anıbu kabö rö arnabun,” a gıla. ⁴⁰ Anıb u, ñig magib aga yula nagı gau böñ nöp rıb gı dö göm, ñig magib böñ böñ lıla sıdia mıñau hubık paliöm, sel kub u hubık lıla u, kauyan dap ran adıköm, hadla. ⁴¹ Am am me, ñig magib mulu adıñ u, kabö kułup adö u bınıñ göm, paköl gı pıdöñ ga. Anig göl paköl gı pıdöñ gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan adıñ böñ nöp pa jö ma jö gı ud ara.

⁴² Anig gö, ami bi rımnap apöm, bi kub kale Julias nıp hagla, “Ñig magib i naij gab. Bi nagıman gau pıñıñ gı arlö, hanıp hag gıñaböl. Anıb u, kalıp al pak lun,” a gıla. ⁴³ Anig hagla

u pen Julias, Pol nɪp gasɪ nɪŋəm, kalɪp wasö göm, haga, “Bi ñig uɫaŋ pɪrɪk nɪŋbal gau nöd ñig uɫaŋ pɪrɪk aröl. ⁴⁴ Hainö bi ñig uɫaŋ pɪrɪk nɪŋapal gau, mab po naböŋ naböŋ gau udöm, ud sɪsɪ löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöp gɪno. Bi ap ñig ñiŋagno; magöŋhalö kamɪŋ arno.

28

Pol ram mɪnöŋ Molda am mɪdeia

¹ Pen hon ram mɪnöŋ ñig rɪb gus ga anɪbu arno, nɪbi bi anɪb gau mɪdeila gau hanɪp hagla, “Ram mɪnöŋ i Molda,” a gɪla. ² Anɪg hagöm, hanɪp udöm gɪ aij gɪla. Hanɪp möŋ al kɪɫa ga rö, hanɪp ud aij göm, mab dap laulö, mali aij gɪno. * ³ Pol pen am mab lö lö rɪmnap ɫihu dapöm lauö nɪŋöl gɪ, hauaɫ ap mab lö lö daueia aŋ anɪb au mɪdeia u me, pɪböŋ gö, ap ranöm Pol nɪp ñɪmagö kɪd u hau ij halö la. ⁴ Anɪg gö, nɪbi bi ram mɪnöŋ anɪbu mɪdeila gau nɪŋöm, kale ke hagla, “Bi nagɪman i gɪ naij göp rö kamɪŋ arnɪm rö lagöp. Ñig solwara aŋ au mɪdöm, ñig magɪb u naij gö umagöp u pen mɪñi umnab,” a gɪla. ⁵ Anɪg hagla u pen Pol ñɪmagö nɪpe u pɪpal pakö, hauaɫ anɪbu lugöm, ñöl ina. Pen Pol nɪp nan ap gaga. * ⁶ Anɪg gö, nɪbi bi anɪb gau kale ke hagla, “Bi i nɪp hauaɫ hauöp u hu gɪnɪm aka hu gagö yɪŋɪd umnɪm,” a göm, rapɪn nöp nɪŋ mɪdeila. Pen anɪg gɪ nɪŋ mɪdlö, nɪp nan ap gaga, wasö. Kale nɪŋöm, hagla, “Bi anɪbu bi yabɪɫ ap wasö; nɪpe god ap,” a gɪla. *

* **28:2:** 2Ko 11:27 * **28:5:** Mak 16:18 * **28:6:** Ap 14:11

⁷ Pen bi kub ram minöŋ anibu abad mideia u hib nipe u Pablias. Ram minöŋ nipe u söl anib au mideia u me, hanip dam ram nipe u amun, ñin mihau niganj abad mid aij yabił ga. ⁸ Bi kub anibu nap nipe u hañ romanj nipe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mideia. Pen Pol nipe Pablias nap nip niŋöm, God nip sabe göm, nip ñimagö lö niŋöl gi, nan ga anibu böŋ nöp kamij la. ⁹ Anig gö me, nibi bi ram minöŋ anibu nan ga gau aulö niŋöl gi, Pol nipe God nip sabe gö, kalip kamij la. ¹⁰ Pol anig gö me, hanip abad mid aij yabił göm, ñig magib udun arnig gaino ñin u, nan niñön niñön midageia gau hanip hałowałö ñila.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram minöŋ anibu, ñig magib Aleksadria nibö ap, u rö nöp ap mideia. Ñig magib anibu hib nipe u “Ñi Ramö” a gila. Ñin anibu yigön kub udep ñin u aua u me, arep rö lagö, anib au mideia. Hon abe ram minöŋ anibu midno, rakin mihau niganj luga. ¹² Pen yigön kub auagep ñin u, ñig magib Ñi Ramö anibu amun, daun kub Sairakius amjak pidöŋ gino. Amjak pidöŋ gun, ñin mihau niganj anib au midaino. ¹³ Ñig magib anibu nöp udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magib u udöm, yinjid arö me, ñin miñöp nöp ñig anj au midun, Pudiolai daun amjak pidöŋ gino. ¹⁴ Ram minöŋ anibu nibi bi Jisas nip niŋ udla rimnap mideila u me, hanip hagla, “Hon aip midmim, armim,” a gila. Hageila, kalip aip ñin unbö mudun jinj midun, “Rom arun,” a gun,

hadno. ¹⁵ Pen Rom nibi bi Jisas nip niη udla gau, “Pol bi gau aunaböl,” a gîlö, niηöm, rimnap ap hanip Apias Maker an u nable pakla rö, rimnap ap hanip Ram Haneb Mihau Niğan mîdeia ram mînörη u nable pakla. Pol kalip niηö, hibur nipe aij gö, God nip aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom mîdaino, gapman bi kub u Pol nip haga, “Ram ne ap ke hanmön,” a ga. Anig hagö, Pol nipe ram ap ulhai niηöm han mîdö niηöl gi, ami bi ap nip abad mîdeia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñin mihau niğan mîdöm, Juda bi kub ram mînörη anibu mîdeila gau kalip wiñ alö, ap magum geila, haga, “Mam bi. Yad nibi bi hon gau nan naij ap gagem, apis bac bi manö hagla u rib juagin u pen Juda bi kub Jerusalem nîbö gau yip ud sisi löm, dam Rom gapman bi kub anib gau kalip ñila. ¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bi gau yip manö kub hagöm niηla manö it ap mîdageia. Yip al pak löl rö laga. Anib u, yip, hubik yuun, a göm, niηla u pen Juda kai mîdeila gau klö yabit göm, yip kauyan manö kub hagla. Anig gailö me, yad hagnö, ‘Sisa nipe ke manö yad u niηnab,’ a ginö. Pen yad nibi bi yad Juda gau kalip manö ap hagnig auagin. * ²⁰ Pen hon Juda kai Bi Kub nip gasi halö abad mîdpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagî libal i. Manö anibu hagnig me kalöp wiñ alnö aubim,” a ga. *

²¹ Pol anig hageia, nip pen hagla, “Bi ram mînörη Judia nîbö anib gau, i apöm aka köp ñilö

* **28:18-19:** Ap 25:11; 26:31 * **28:20:** Ap 26:6-7

auö, manö naj rımnap nöp haglö, niᅇagpun.
 22 Pen hon niᅇbun, Juda niᅇi bi gau gau magöᅇhalö hagpal, 'Niᅇi bi gası ne niᅇban rö niᅇbal gau, niᅇi bi aij wasö,' a giᅇpal. Anıᅇ u, ne manö ne ke hagö, hon ke niᅇjun," a giᅇla. *

23 Pen kale anıᅇg hagöm, niᅇn ap manö hagnabun, a göm, hag la. Niᅇn hag la anıᅇbu nöp, niᅇi bi nöd aula rö wasö, niᅇi bi iru yabiᅇ nöp Pol miᅇdeia ram u siᅇb halö nöp ap magum giᅇla. Anıᅇg göm, ap magum giᅇlö niᅇjöl giᅇ, Pol niᅇpe, God niᅇi bi uᅇniᅇg göm, Niᅇ niᅇpe hag yuö, Kiᅇ rö aua manö u hag niᅇniᅇg, Mosıs abe, bi God manö hagep bi gau abe, hadame nöp Jısas anıᅇg anıᅇg göm giᅇnab, a göm, kalı kiᅇniᅇ riᅇkla manö u kalıᅇ hag niᅇa. Jısas manö u hagnö niᅇjlanᅇ, a göm, Pol manö anıᅇbu hag miᅇdö niᅇjöl göm, siᅇdö wad ara.

24 Pen manö haga anıᅇbu, rımnap haga rö niᅇj udla pen rımnap niᅇj udagla. 25 Pol niᅇi bi niᅇj udagla gau kalıᅇp haga, "Hadame nöp Ana Uᅇ niᅇpe Aisaia niᅇp go? lö, apıs bac kale gau kalıᅇp manö niᅇjö yabiᅇl haga. 26 Manö anıᅇbu Aisaia niᅇpe God Manö adiᅇn ap kalıᅇ kiᅇniᅇ riᅇköm haga,

'Juda niᅇi bi gau kalıᅇp ammön hagnöm,

"Manö hagnaböl niᅇjnabim u

pen manö hagöp u, a giᅇmim, niᅇjagnabim.

Amgö niᅇjnabim u

pen nan ap niᅇjagnabim.

27 Niᅇi bi gai i manö yad hagpin u

kalıᅇp iru gö niᅇjagpal.

God Manö niᅇjno, hanıᅇp gö,

niᅇi bi niᅇpe miᅇdaiun rö löp a göm,

* 28:22: Ap 24:14

rīmīd pīl göm, amgö ju göm nöp mīdpal,” a gīmön,’ a ga.

²⁸ “Anīb u, Juda nībi bī gai i nīnim! Kale Juda kai, God manö aij u arö gīpim rö, nīpe hagö, manö aij anību Juda nībi bī wasö mīgan rīmnap arnab nījöm kale manö anību udnaböl,” a ga.

²⁹ Pol kalīp manö anību hag pīs gö nījöl göm, Juda nībi bī gau kale ke amöl gī, pen hagö pen hagö göl gī arla.

³⁰ Pen Pol daun kub Rom han mīdmīdöp ram u rauöl gī han mīdeia, mī mīhöp ina. Nībi bī nīp nījīg aueila gau kalīp magörhalö hag wīhai udöm, ud aij ga. ³¹ Nībi bī nīp aula gau, God nībi bī udnīg göm, Nī nīpe hag yuö, Kīj rö aua manö u kalīp hag nīm, Bī Kub Jīsas Kraīs manö aij u hag nīm, gīmīdöp. Nīpe anīg geia, Rom gapman bī kub gau nīp hag gagla u me, nībi bī gau kalīp manö klö gī hagöm, kabö göl nöp hag nīmīdöp.

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d